

**Títol: EVOLUCIÓ DEL COMPORTAMENT
ELECTORAL A LA PROVÍNCIA DE LLEIDA
ENTRE 1890 I 1936.**

Autor: CONXITA MIR

Fecha: 01/01/1982

Número: E0058

EVOLUCIO DEL COMPORTAMENT ELECTORAL A LA PROVINCIA DE LLEIDA
ENTRE 1890 I 1936

CONKITA MIR CURCÓ

1982

"Suele decirse, como fácil crítica de la sociología, que sólo sirve para reiterarnos, tras mucho trabajo y, a veces, grandes gastos lo que ya sabíamos de antemano. Naturalmente, se puede responder, aparte otras muchas cosas, que entre ambos "saberes" hay una diferencia sustancial: sobre uno de ellos se puede construir ciencia y sobre el otro no."

José L.L. Aranguren

A Antonio

ÍNDEX

PRIMERA PART

Introducció: presentació del treball	1
Notes	53
I.- LA RESTAURACIÓ MONÀRQUICA	
1.- Eleccions legislatives d'1 de febrer de 1891: torn conservador	57
1.1.- Primeres eleccions des de la reinstauració del sufragi universal	57
1.2.- Els candidats proclamats a Lleida	58
1.3.- El repartiment de les actes	62
1.4.- Els resultats	63
1.5.- L'elecció de senadors	68
2.- Eleccions legislatives de 5 de març de 1893: torn liberal. Govern Sagasta	68
2.1.- 1891-1892: les eleccions d'aquest període a Lleida	70
2.2.- Acords previs al repartiment de les actes de diputats a Corts	71
2.3.- Confirmació de la fidelitat al torn dinàstic	75
2.4.- L'escrutini	77
2.5.- L'elecció de senadors	82
2.6.- Eleccions complementàries	83
3.- Eleccions legislatives de 12 de març de 1896: torn conservador	84
3.1.- 1893-1896: les llistes electorals a Lleida	86
3.2.- Manca de competitivitat davant les urnes	89
3.3.- El recompte de vots als municipis de Lleida	91
3.4.- L'elecció de senadors	95
4.- Eleccions legislatives de 27 de març de 1898: torn liberal	96
4.1.- La crisi colonial: repercussions político-electorals	96
4.2.- 1896-1898: el panorama político-electoral a Lleida durant aquest període	98
4.3.- Fusió Republicana i les eleccions legislatives de març de 1898	100
4.4.- L'encasellat governamental a Lleida	102
4.5.- Els resultats: característiques de la presumible unanimitat del cos electoral en emetre el vot	105
4.6.- L'elecció de senadors	108

5.- Eleccions legislatives de 16 d'abril de 1899: torn conservador	109
5.1.- El regeneracionisme polític: govern Silvela-Polavieja	109
5.2.- La revifalla de la vida política: nova entesa republicana	111
5.3.- Eleccions a diputats provincials de 1898	112
5.4.- Eleccions legislatives de 1899: els candidats	113
5.5.- Ratificació del torn dinàstic	116
5.6.- Els resultats: possibilitats d'oposició a l'encasellat	118
5.7.- L'elecció de senadors	124
6.- Eleccions legislatives de 19 de maig de 1901: torn liberal	124
6.1.- Repercussions a Catalunya de la política del govern Silvela	124
6.2.- Antecedents electorals als comicis generals d'abril de 1901	126
6.3.- Catalanisme i republicanisme a Lleida: Joventut Republicana	128
6.4.- Preparació de l'escrutini: candidats en pugna	131
6.5.- Campanya contra el caciquisme i la compra de vots: l'escrutini	134
6.6.- L'elecció de senadors	143
7.- Eleccions legislatives de 26 d'abril de 1903: torn conservador	144
7.1.- Perspectives de sinceritat electoral: govern Silvela-Maura	144
7.2.- 1901-1903: els republicans i les eleccions municipals i provincials d'aquest període	146
7.3.- Els preparatius de les eleccions generals: les candidatures	149
7.4.- La votació: victòria republicana al districte de Lleida	154
7.5.- L'elecció de senadors	161
8.- Eleccions legislatives de 10 de setembre de 1905: torn liberal	162
8.1.- Eleccions municipals i provincials del període 1903-1905	164
8.2.- Paper del ministre de la Governació i del governador civil en la confecció de l'encasellat dels comicis legislatius de 1905	167
8.3.- La campanya electoral republicana	173
8.4.- La votació	175
8.5.- L'elecció de senadors	181

9.- Eleccions legislatives de la Solidaritat Catalana de 21 d'abril de 1907: torn conservador. Segon govern Maura	182
9.1.- Els republicans i la Solidaritat Catalana a Lleida	183
9.2.- La negociació de l'encasellat: Govern-governador-cacics provincials	187
9.3.- La propaganda electoral solidària	189
9.4.- Candidats monàrquics i solidaris en cada un dels districtes de Lleida	194
9.5.- La victòria solidària	198
9.6.- L'elecció de senadors	205
10.-Eleccions legislatives de 8 de maig de 1910: torn liberal	206
10.1.-El republicanisme nacionalista i el trencament de Solidaritat Catalana	211
10.2.-L'article 29 i les aliances electorals als districtes que celebraren votació	218
10.3.-La votació: impossibilitat de recuperar el torn dinàstic	224
10.4.-L'elecció de senadors	233
11.-Eleccions legislatives de 8 de març de 1914: govern conservador d'Eduardo Dato	235
11.1.-Les forces polítiques a Lleida entre 1911 i 1914	238
11.2.-Les eleccions a diputats provincials de març de 1911	240
11.3.-Entesa UEMR-PRR davant les eleccions municipals de novembre de 1911	243
11.4.-Eleccions a diputats provincials de 9 de març de 1913: Joventut Conservadora	244
11.5.-El Centre Nacionalista Català de Balaguer	246
11.6.-Eleccions legislatives de 8 de març de 1914: el retrocés republicà	252
11.7.-Les vicissituds de l'escrutini	256
11.8.-L'elecció de senadors	265
12.-Eleccions legislatives de 9 d'abril de 1916: govern de concentració liberal	267
12.1.-Les eleccions de 1915	270
12.2.-Interrupció del pacte UEMR-PRR	272
12.3.-Les eleccions generals de 1916 i les concertacions establertes entre les forces polítiques que hi participaren	275
12.4.-La proclamació de candidats: l'article 29	279
12.5.-La propaganda electoral	282
12.6.-Els resultats: nova desfeta republicana	284
12.7.-L'elecció de senadors	287

13.- Eleccions legislatives de 24 de febrer de 1918: participació regionalista al govern de concen- tració de García Prieto	291
13.1.- 1916-1918: antecedents electorals	294
13.2.- La Concentració Popular de Lleida	296
13.3.- Concentració Popular i Coalició Mo- nàrquica davant les eleccions gene- rals de 1918	299
13.4.- La lluita electoral a cada districte	303
13.5.- La victòria regionalista: una votació plena d'irregularitats	311
13.6.- L'elecció de senadors	313
13.7.- Eleccions complementàries a Solsona: nova victòria de la Lliga	320
14.- Eleccions legislatives de primer de juny de 1919: govern conservador d'Antoni Maura	323
14.1.- El trencament de Concentració Popular	327
14.2.- La Unió Monàrquica Nacional: prepa- ratius electorals	329
14.3.- Districtes amb votació: candidats en lluita	333
14.4.- El repartiment dels escons	337
14.5.- L'elecció de senadors	342
14.6.- Eleccions a diputats provincials de juliol de 1919: revisió de les en- teses electorals	343
15.- Eleccions legislatives de 5 de maig de 1920: govern conservador d'Eduardo Dato	346
15.1.- Les eleccions municipals de 1920 a la ciutat de Lleida	351
15.2.- El Comitè Monàrquic d'Acció Política i Social	354
15.3.- La confrontació electoral als vuit districtes lleidatans	357
15.4.- L'escrutini: el progressiu dels dinàstics	361
15.5.- L'elecció de senadors	366
15.6.- 1921: eleccions a diputats provincials	369
15.7.- Les eleccions municipals de 1922 a la ciutat de Lleida: Acció Leridana	372
16.- Eleccions legislatives de 29 d'abril de 1923: govern liberal de García Prieto	377
16.1.- Acció Leridana, Concentració Liberal i el Pacte de Lleida	380

16.2.- Joventut Republicana i les entitats nacionalistes de Lleida	384
16.3.- Els districtes amb elecció	385
16.4.- L'elecció de senadors	395
16.5.- Les eleccions provincials de 1923	398
17.- Els districtes: evolució del comportament elec- toral i geografia del vot	402
17.1.- El districte de Lleida	408
17.2.- El districte de Balaguer	413
17.3.- El districte de les Borges Blanques	420
17.4.- El districte de Cervera	424
17.5.- El districte de Solsona	430
17.6.- El districte de la Seu d'Urgell	437
17.7.- El districte de Sort-Viella	442
17.8.- El districte de Tremp	446
18.- Els diputats a Corts	455
18.1.- Origen i lloc de residència	457
18.2.- Professi6	460
18.3.- L'adscripci6 política	462
18.4.- Experiència parlamentària i car- rera política	465
18.5.- Quin paper jugava una vict6ria pels districtes de Lleida en la traject6- ria política dels proclamats?	469
18.5.1.- L'acta de diputat com a antesala del Senat	470
18.5.2.- L'acta de diputat com a esglai6 d'una carrera po- lítica llarga	478
18.6.- Diputats, candidats i senadors per Lleida entre 1891 i 1923: quadres resum de l'origen, professi6, fi- liaci6 i total d'actes guanyades o perdudes	484
19.- Els partits: implantaci6 i estratègies electorals	493
19.1.- Els grups dinàstics	495
19.2.- L'oposici6 antidinàstica	513
Notes	539

ÍNDEX

SEGONA PART

II.- LA SEGONA REPÚBLICA

1.- Les eleccions constituents de 28 de juny de 1931	1
1.1.- La proclamació de la República: els comicis municipals d'abril de 1931	3
1.2.- Dretes, esquerres republicanes i esquerres obreres: reorganització de les forces polítiques lleidatanes	6
1.3.- Les Corts Constituents de 1931: antecedents electorals	11
1.3.1.- La Generalitat provisional de Catalunya	11
1.3.2.- La reforma de la legislació electoral	13
1.4.- Les candidatures a Corts Constituents a la circumscripció de Lleida	15
1.4.1.- Les esquerres republicanes: el PCR i la polèmica candidatura d'acaparament de majories i minories	15
1.4.2.- Les esquerres obreres: la candidatura del B.O.C.	23
1.4.3.- Les candidatures de dreta	24
1.4.4.- La candidatura del Partit Agrari de Catalunya	26
1.5.- Les pretensions de les forces en lluita: els principals actes propagandístics	26
1.6.- L'escrutini	30
1.7.- Els resultats circumscripcionals: anàlisi general	33
1.7.1.- La participació	33
1.7.2.- Orientació del vot i implantació geogràfica de les candidatures	34
2.- Les forces polítiques i sindicals durant el primer bienni republicà	43
2.1.- Els grups republicans minoritaris	43
2.2.- La Federació de l'ERC: la Joventut Republicana	49
2.3.- Els grups de dreta: regionalistes, tradicionalistes i catòlics.	55
2.4.- Les esquerres obreres	60
3.- Les eleccions legislatives de 19 de novembre de 1933	71
3.1.- El marc històric general	72
3.2.- Les enteses electorals: esquerres, dretes i forces obreres	74
3.3.- Plantejaments: candidatures i candidats	80
3.4.- La jornada electoral: ressenya d'una votació plena d'irregularitats	97

3.5.- Els resultats circumscripcionals.	104
3.5.1.- Evolució de la participació.	104
3.5.2.- Orientació del vot i implantació de les forces polítiques.	105
4.- Les eleccions municipals de 14 de gener de 1934.	110
4.1.- L'actitud de les esquerres republicanes davant l'avançada de les dretes.	110
4.2.- Les candidatures: peculiaritats de la seva terminologia.	114
4.3.- Els resultats a les comarques de Lleida.	117
5.- Les eleccions legislatives de 16 de febrer de 1936	152
5.1.- El Front Català d'Ordre i el Front d'Esquerres: els preparatius electorals	153
5.2.- Les dretes de Lleida i el PRR: la candidatura de Daniel Riu i Periquet	156
5.3.- El Front d'Esquerres de Catalunya: la candidatura de Lleida	161
5.4.- L'escrutini: la lluita per l'escó entre els candidats del Front d'Ordre com a constant actuació de les dretes al llarg de la República	165
5.5.- Anàlisi circumscripcional dels resultats	167
5.5.1.- La participació	167
5.5.2.- Orientació del vot. Implantació geogràfica de les candidatures	168
6.- Les eleccions de compromissaris de 26 d'abril de 1936.	176
6.1.- Les candidatures	180
6.2.- L'escrutini general	182
6.3.- Els resultats circumscripcionals	184
6.3.1.- La participació	184
6.3.2.- L'orientació del vot. Implantació geogràfica de les candidatures	185
7.- L'evolució de les variables electorals fonamentals durant el període 1931 - 1936	192
7.1.- La participació	193
7.2.- L'orientació del vot i la implantació de les forces polítiques	199
7.3.- L'evolució del comportament electoral a les comarques de Lleida	208
7.4.- Tipus de comportament electoral: característiques diferencials	231

III.- LES VARIABLES SOCIO-ECONÒMIQUES	236
1.- Estudi d'algunes variables socio-econòmiques de la província de Lleida, com a possibles factors condicionants del comportament electoral. La seva correlació amb les variables electorals	237
2.- Factors explicatius dels tipus de comportament electoral establerts a la província de Lleida	262
2.1.- Tipus primer: comarques de la plana regada de Lleida	264
2.2.- Tipus segon: el Solsonès i la plana seca de Lleida	267
2.3.- Tipus tercer: els dos Pallars i l'Alt Urgell	271
2.4.- Tipus quart: la Vall d'Aran i la Cerdanya	273
	275
CONCLUSIONS	
NOTES	276
APÈNDIXS:	287
1.- Resenya biogràfica dels diputats a Corts de la Restauració Monàrquica	307
2.- Els resultats electorals de les eleccions legislatives de la Restauració i Segona República	324
3.- Cartografia electoral: Restauració i Segona República	365
4.- Prosa i vers entorn les eleccions: manifestes, proclames, sonets, cançons, etc... de la Restauració i de la Segona República	402
5.- Tipologia electoral dels municipis de Lleida	443
Índex de quadres	451
Índex de mapes electorals i socio-econòmics	456
Índex de manifestes, proclames, sonets, cançons, etc... sobre les eleccions	459
Bibliografia	462
Sigles d'organitzacions polítiques i socials i abreviatures utilitzades en el text	472

PRIMERA PART

INTRODUCCIÓ:

PRESENTACIÓ DEL TREBALL

Quan el setembre de 1977 vaig presentar la tesi de llicenciatura sobre "Les eleccions al Parlament Català de 1932 a la circumscripció de Lleida", els membres del tribunal que la van jutjar em van animar a verificar les conclusions amb un estudi històric més ample sobre el mateix àmbit territorial.

Faltava veure si els tipus de comportament electoral que es dibuixaven amb l'estudi de les eleccions de 1932 responien a unes actituds polítiques formades en el passat, i constatar si aquestes actituds estaven suficientment consolidades per a persistir al llarg de tota la Segona República (1). Igualment, calia comprovar, amb major rigor que l'emprat en el primer treball esmentat, si els factors que en la meua opinió explicaven la diferenciació de la província de Lleida en zones electorals mantenien una relació causa-efecte, prou consistent en el temps, que permetés aproximar una explicació causal del comportament electoral més precisa i elaborada.

La delimitació de l'objecte immediat d'estudi -els escru-

tinis electorals- va constituir un problema inicial difícil de resoldre.

D'antuvi semblava restar clar que les eleccions de la Segona República serien el camp de treball preferent. No obstant això, creia que abraçaven un temps massa curt per a intentar establir conductes electorals continuades a tota la província. D'altra part, i deixant de banda la interrupció del funcionament del règim parlamentari de l'època primoriverista, no se m'ocultava que les eleccions de la Restauració Monàrquica tenien, especialment a les zones rurals, una forta component de farsa.

Dubtava, doncs, sobre el valor que podia tenir estudiar uns escrutinis que en la seva major part no reflectien en res la voluntat popular. Amb la certesa i tot que no sortiria res en clar de l'estudi d'uns vots dipositats a les urnes per governadors, alcaldes i cacics, vaig realitzar algunes incursions a les fonts d'aquests comicis i vaig arribar a trobar-hi alguns punts d'indubtable interès per a l'estudi que pretenia iniciar. Certament, la curiositat és l'origen del coneixement.

En primer lloc, l'estudi localista i minuciós de l'època monàrquica em permetia descobrir tota una xarxa de pactes, conxorxes, clienteleles, amiguismes i petits moviments polítics, que definien el caràcter de les forces que a Lleida reproduïen el Pacte del Pardo; també podia assistir al naixement i evolució organitzativa de les formacions polítiques republicanes i regionalistes, i, sobretot, podia detectar l'existència d'alguns nuclis geogràfics que en ocasions aconseguïen burlar el control governamental dels comicis o sostreure-s'hi, i manifestar-se

com a nuclis de resistència, ja fos donant els seus sufragis a candidats antidinàstics o de l'oposició governamental, o bé fent constar en acta uns altament edificants índexs d'abstencionisme. L'estructura de les forces polítiques de la Segona República no neix per generació espontània, sinó que està arrelada a una història on els líders no són l'element menys important. Tampoc la classificació de les àrees geogràfiques segons el comportament electoral no es va dibuixar de sobte el 1931, en resposta exclusiva als condicionaments socio-econòmics de cada zona, quan el sistema polític del moment permetia expressar lliurement una opció política. Crec que durant la República va haver-hi un cert despertar d'unes tradicions polítiques -o electorals- que en el passat s'havien manifestat fins allà on se'ls va permetre de fer-ho.

Es per tot això que l'estudi de les eleccions de la Restauració ha constituït un objecte previ, tractat amb el mateix rigor i profunditat que en el cas de les eleccions realitzades durant la Segona República, a pesar de la poca connexió i de les moltes distorsions que apareixen en el salt d'una època a l'altra.

Abans de definir el mètode de treball seguit en l'anàlisi de cada una de les èpoques històriques compreses en aquest treball, s' imposa fer una breu referència als estudis actuals i històrics de sociologia electoral desenvolupats fins ara, als quals el meu vol incorporar-se.

Entre els investigadors electoralistes ha existit una polèmica més o menys cordial a l'hora d'adoptar un dels models me-

metodològics defensats per cada una de les principals escoles de sociologia electoral. Es parla d'estudis ecològics, conductistes, individualistes, i cada autor tendeix a adscriure's a algun grup o a fer-los compatibles (2).

La diferència bàsica entre ells sorgeix a l'hora d'escollir la unitat de treball. Els investigadors dits "ecologistes" consideren el grup -una col·lectivitat- com l'actor electoral bàsic, que es comporta com a unitat, i defineixen alguna o algunes tendències que el caracteritzen: abstencionista, de dretes, participatiu i d'esquerrres, indefinit, etc. Els resultats electorals adquireixen una representació geogràfica i poden ser interpretats per condicionaments econòmics, polítics, socials, etc., definits sobre el mateix territori.

Els individualistes fixen el seu objectiu investigador en l'anàlisi de les respostes dels individus, que interpreten a partir de considerar alguns estímuls que incideixen directament sobre ells -psicològics, familiars, socials, polítics, etc. Limitats per la inviolabilitat del secret de vot i per les despeses econòmiques, apliquen tècniques més o menys sofisticades d'enquestes, sondeigs d'opinió o de "panel".

També hi ha geògrafs electorals que es limiten a representar cartogràficament els resultats i a interpretar-los segons relacions amb d'altres dades electorals recollides a indrets i períodes cronològics diferents.

A partir del plantejament metodològic escollit per un autor, el major problema sorgeix quan s'intenta extrapolar conclusions sigui del grup social a l'individu o viceversa.

L' estudi ecològic tracta d'explicar el comportament electoral de grups en relació amb variables, els valors de les quals són coneguts pels mateixos grups, i així presentar, per exemple, coeficients de correlació. Però aquests coeficients només són vàlids en el nivell estructural en què s'han format -municipis, comarques, circumscripcions, etc.-, i sempre hi ha el risc de voler canviar de nivell, aplicant les relacions descobertes entre variables donades per a col·lectius als individus que les formen. No seria correcte, per exemple, que jo afirmés que els arrendataris de l'Urgell es decantaven vers el comunisme donat que existeix una correlació positiva entre el nombre d' arrendataris i el nombre de votants al BOC, ja que els índexs de correlació han estat assolits fent observacions sobre zones - pobles- i no sobre individus. Per tant, l' afirmació correcta seria que als llocs on predomina aquest règim de tinença de la terra hi ha una major tendència cap al vot comunista que a d'altres indrets en què el règim de tinença predominant és un altre. Afirmació aquesta segona, com pot veure's, ben diferent de la primera i que, alhora, admet més explicacions que les extretes de manera lineal.

Així mateix, tampoc les conclusions formades a partir de l'estudi de respostes individuals no permeten generalitzar i explicar inequívocament les característiques de la població(3).

En el treball que aquí es presenta, s'ha d'assenyalar que la investigació electoral històrica és obligatòriament "ecològica", des del moment en què no és possible tenir accés directe als individus. No obstant això, entenc que s'han de fer algunes precisions terminològiques en relació amb la paraula

"ecologia" i al significat que ha arribat a assolir en els estudis de sociologia electoral.

L'Ecologia sorgeix de les Ciències Naturals com a disciplina que tracta de comprendre el funcionament d'unitats constituïdes inseparablement per comunitats d'éssers vius i per l'entorn en què viuen. En suma, l'Ecologia estudia unes unitats dites ecosistemes. Els ecosistemes es defineixen per unes propietats físiques, químiques, bioquímiques, demogràfiques, etc., i estan organitzats de tal manera que les modificacions d'una propietat posen en moviment tots els components del conjunt, fins al punt que, al cap d'un temps, res del que hi ha no és igual al que hi havia abans (4).

L'ensenyament útil que desitjo retenir a partir del símil biològic és que un suposat tractament ecològic aplicat a les Ciències Socials o a la Història, a més de la seva irrenunciable visió antropocèntrica, hauria de partir del principi que tot funciona com un tot i del corol·lari que les conseqüències d'un canvi puntual es transmeten a tot el conjunt. Per tant, l'anàlisi ecològica del comportament electoral —definit aquest comportament per propietats com grau d'abstenció, orientació del vot, etc.— ha de partir sempre de la delimitació d'un ecosistema, definint un grup humà més el seu entorn físic, social, cultural, econòmic, religiós, polític, etc., i unes propietats d'interrelació entre aquests subsistemes —grup humà i entorn— que l'investigador fa confluïr cap a l'explicació causal del fenomen que li interessa estudiar. A més, si es desitja una aprehensió més completa, hauran d'incorporar-se a l'estudi els

mecanismes d'autoregulació que tot ecosistema posseeix davant possibles tensions exercides sobre un factor i, també, dels mecanismes d'intercanvi amb d'altres ecosistemes situats fora dels seus mateixos límits geogràfics.

Una anàlisi ecològica és, per definició, complexa, i requereix la possessió d'un gran banc de dades fiables, i un tractament precís i exhaustiu, que solament pot fer-se per equips d'investigadors especialitzats en diferents branques de la ciència, dedicats a un programa de treball que requereix temps i diners.

Aquesta tesi doctoral ha partit de pressupòsits metodològics que volien aproximar-se al model que s'acaba d'expressar, però val a dir que pateix de certes limitacions que potser invaliden una definició ecològica.

En primer lloc, no es disposava d'un bany de dades electorals previ amb què treballar, per això la primera tasca a fer ha estat obtenir-les. La recopilació de les dades ha tingut més de recuperació arqueològica que no de recull mecànic. Les fonts documentals en què s'ha basat aquest estudi han aparegut fragmentades, repartides en diversos indrets, en ocasions deteriorades i, fins i tot, amb algunes peces que s'han de suposar perdudes.

L'anàlisi de variables independents com a possibles factors explicatius de les electorals tampoc no ha pogut - ni estava en la meua mà de fer-ho- gaudir de la multidisciplinarietat que un estudi ecològic requereix. El principal component d'aquest grup és el conjunt de variables econòmiques de què

s'ha pogut disposar a partir de la sistematització de dades fiscals, incompletes i poc fiables, però de valor comparatiu a l'hora de relativitzar la situació de cada municipi. S'han incorporat també algunes variables de tipus social, demogràfic, cultural, etc.

L'apropament a l'explicació causal del comportament electoral ha estat realitzat, també, des d'una perspectiva històrica que inclou un detingut estudi de l'evolució de les forces polítiques provincials durant la Restauració i la Segona República, de la seva mecànica d'aliances i estratègies electorals i dels particularismes personalistes que a vegades les inspiraven. Aquest és un aspecte no quantificable, però no per això deixa de tenir importància.

Finalment, assenyalar d'antuvi que les conclusions que aquí s'extreuen entenc que són, en gran mesura, una crida a aprofundir amb més deteniment, a buscar més variables que es relacionen amb el comportament electoral i a provar d'altres mètodes i tècniques d'anàlisi.

Es difícil de delimitar fins a quin punt aquest treball pot definir-se com de geografia electoral, sociologia, ciència política o història. Potser la resposta podria trobar-se en l'artificialitat de la compartimentació de la inabastable realitat, que és una sola, en ciències amb objectius i metodologia diferents.

He procurat fer una anàlisi històrica del comportament electoral basada en una interdisciplinarietat metodològica i això ha estat possible pel fet d'haver estat en contacte amb

investigadors de diversos camps. Vull ressaltar molt especialment la meua relació constant amb l'historiador Albert Balcells, director d'aquesta tesi, i amb la professora Ma. Rosa Virós, autora de la tesi doctoral El comportamiento de los municipios de la provincia de Gerona en las elecciones para diputados a Cortes durante la II República. Una aproximación a su base social y económica, treball pioner en la branca de la geografia i sociologia electoral catalana, i, en gran mesura, model orientador del meu estudi.

Abans d'endinsar-me en l'anàlisi del comportament electoral he cregut necessari presentar les fonts documentals emprades en els diversos apartats, així com avançar part de l'estructura del treball, amb la finalitat de fer un seguit de precisions metodològiques particulars que faciliten la interpretació del contingut que més endavant es desenvoluparà.

I- Les eleccions de la Restauració.

De 1890 a 1923 van celebrar-se 10 eleccions generals. Cada una és estudiada de manera individual, i es converteix en eix central d'un apartat dedicat a descriure el cicle electoral complet del període monàrquic a Lleida: comicis municipals, provincials i generals. Els capítols dedicats a l'estudi de cada elecció general són presentats amb una estructura d'anàlisi molt semblant.

Cada un d'ells comença amb una breu descripció de la conjuntura històrica que acompanyava l'elecció, seguida dels

antecedents electorals immediats, referits sempre a les darreres municipals i/o provincials que, generalment, significaven la base fonamental de molts dels acords i desacords establerts amb vista a les legislatives. Feta aquesta visió polític-electoral preliminar, que per als comicis de 1891 i 1907 oompta també amb unes breus referències a la normativa electoral vigent durant els períodes 1891-1907 i 1910-1923, s'entra en la descripció dels preparatius de les eleccions generals, procurant fixar -sempre que ha estat possible- com es confeccionava l'encasellat; quin paper hi jugava el ministre de la Governació, el governador civil i els cacics locals en la seva elaboració; i com actuava l'oposició antidinàstica en la seva negociació. Els trets més importants de la campanya electoral -quan n'hi havia-, la relació dels candidats, la presentació i valoració dels resultats i una breu referència a l'elecció de senadors són els altres aspectes tractats en cada capítol.

Algunes característiques es repeteixen constantment d'elecció a elecció, per aquest motiu els capítols contenen reiteracions que potser fan espessa la seva lectura. Entenc que una visió sincrònica hauria estalviat la repetida insistència en alguns punts, però he cregut que per a seguir fidelment l'evolució del procés polític-electoral era necessària una descripció de les circumstàncies de cada moment. El rigor no sempre va acompanyat de l'amenitat.

No obstant tot, els aspectes fonamentals que caracteritzaren aquestes eleccions apareixen sintetitzats en els tres

darrers capítols de la primera part. El primer fa referència a l'evolució del comportament electoral de cada una de les vuit demarcacions en què es trobava dividida la província de Lleida a efectes d'eleccions generals. El segon tracta del personal parlamentari, posant especial atenció a assenyalar algunes característiques del perfil social i polític dels diputats a Corts per Lleida. Aquest capítol va acompanyat d'un apèndix que recull algunes notes biogràfiques de tots els diputats proclamats entre 1891 i 1936. L'últim pretén donar una visió de les principals estratègies electorals dels grups dinàstics i antidinàstics de Lleida, assenyalant, també, quin grau d'implantació tenien en els diversos districtes de la província.

Els aspectes ressenyats són diferents, cosa que fa que la metodologia i les fonts emprades també ho siguin. Calen, doncs, unes observacions sobre la base documental amb què s'ha treballat cada aspecte en concret, el tractament donat, i la seva localització.

De primer moment, només pretenia estudiar els comicis per a l'elecció de diputats a Corts corresponents als districtes de Lleida des de la reinstauració del sufragi universal - 1891- fins la Dictadura de Primo de Rivera. Però a mesura que s'anava recollint la informació sobre aquests comicis, es feia evident la necessitat de conèixer el procés pactista que conduïa les candidatures de les eleccions legislatives, passant per les municipals i les de la Diputació provincial.

Aquests nivells es relacionaven com a pilars fonamentals

del sistema oligàrquic i caciquil de la Restauració, que a Lleida es va mantenir en plena vigència durant tota l'època monàrquica.

Les eleccions municipals de la Restauració tan sols són tractades aquí en el nivell en què tenen utilitat per a interpretar el funcionament de les forces polítiques. Només s'estudien els comicis celebrats a la capital, l'única expressió que mereix de ser considerada com una manifestació d'un vot relativament urbà, que posava en moviment algunes organitzacions polítiques. De fet, l'Ajuntament de Lleida és l'únic indret de la província on les forces republicanes van aconseguir, a vegades, fer prevaler la seva política. Això els donà una certa capacitat de negociació amb els partits dinàstics a l'hora de pactar suports o no interferències a candidatures a la Diputació o a Corts.

Així i tot, també el desenvolupament dels comicis de la capital s'ha de valorar amb prevenció, car el mateix moviment cultural, social, polític i econòmic de la Lleida de començaments de segle oferia poques possibilitats a un comportament polític avançat i progressivament democràtic. Un diputat a Corts de l'època, Eduard Aunós, la recorda en les seves memòries com "un salón de recepciones donde nadie ignoraba nada del prójimo (...) poseído en común por un núcleo de familias, a las que la vida de ritmo lento, imperante a comienzos de siglo, daba una estabilidad prodigiosa. Por tal razón, apenas nada ni nadie cambiaba de plano social, y si tal ocurría, era en virtud de una razón lógica, de una ascensión progresiva, cuyas últimas consecuencias estaban casi previstas de antemano" (5).

La ciutat de Lleida estava dividida, a efectes electorals, en cinc districtes, tal com apareixen delimitats en el mapa adjunt a l'apèndix cartogràfic d'aquest reball. Aquesta divisió correspon a l'època republicana, l'única de la qual disposava de dades completes. Per la Restauració només he pogut localitzar els límits dels tres primers districtes ("Diario de Lérida", 6-V-1891). Comparant-los amb els de la República, les diferències són pocs importants. Penso, doncs, que la divisió electoral de la República serveix per a llegir gràficament els resultats de la Restauració Monàrquica. El nom dels col·legis electorals, carrers i seccions de cada districte poden veure's a "Caliu" 11-IV-1931 i a "El País" 2-I-1933.

Finalment, indicar que encara que no s'hagin recollit en aquesta secció els noms dels candidats, sí que s'han tingut en compte a l'hora d'esbrinar la trajectòria política de molts diputats a Corts elegits durant la Restauració i la República, que iniciaren el seu cursus honorum a l'Ajuntament de la ciutat (6).

Les eleccions a la Diputació provincial han rebut un tractament molt similar al que s'acaba de descriure per a les eleccions municipals. La província de Lleida estava dividida en cinc districtes que no coincidien amb els establerts per a les eleccions generals. La renovació dels diputats també es feia cada dos anys i per meitats. Balaguer, la Seu-Sort, i Cervera-Solsona, alternaven en la renovació amb Lleida-les Borges i Tremp-Viella. Cadascun d'aquests districtes elegia quatre diputats dels vint que tenia la Diputació.

A l'arxiu de la Diputació de Lleida no he trobat les actes

d'escrutini, mentre que la premsa i els butlletins oficials recullen els resultats locals de manera molt fragmentada. He decidit incloure solament els resultats globals de les diverses renovacions que la premsa de l'època ha permès reconstruir amb facilitat. Per cada elecció a la Diputació s'indica la relació dels candidats presentats en cada districte, el total de vots assolits per cada aspirant i la seva filiació política.

El llibre Historia de la Diputación Provincial de Lérida, de l'historiador Josep Lladonosa constitueix un bon treball, útil aquí per a completar els buits que comporta el fet de no haver tingut en compte les substitucions i les baixes que es produïen entre dues renovacions. D'altra part, però, aquesta història no estalvia la recollida de resultats, ja que Lladonosa es limita a donar la composició de la Diputació després de cada renovació sense especificar els pactes electorals que havien precedit la votació, ni la relació de candidats i vots, dades sense les quals no és possible veure lligams entre els comicis provincials i els generals.

Els resultats de les eleccions generals de la Restauració són presentats d'acord amb dues unitats geogràfiques diferents: els districtes electorals i els municipis. Confeccionar les corresponents taules de resultats no hauria suposat major problema si aquests s'haguessin trobat - tal com passa en el cas de Girona o Tarragona - a l'arxiu de la Diputació provincial de Lleida. No essent així, he hagut de recórrer a d'altres fonts d'informació: d'una banda, els llibres de registre dels resultats elec-

torals de totes les províncies d'Espanya, localitzats a l'arxiu del Congrés de diputats, em proporcionaven els cens electoral , el total de votants i el de vots obtinguts pels diputats guanyadors per cada elecció i per cada districte de Lleida. Aquestes dades, completades amb la relació dels candidats perdedors i dels vots assolits per aquests apareguts a la premsa i als butlletins oficials de la província, són les que figuren en les taules de resultats adjuntes a cada elecció.

Els butlletins oficials de la província han permès reunir els escrutinis locals de les 16 eleccions legislatives del període monàrquic. Aquestes votacions figuren com a apèndix al final d'aquest treball. Els resultats van acompanyats, en general, del cens electoral de cada municipi, però aquest figurava als butlletins de manera asistemàtica, especialment a partir de les eleccions de la Solidaritat Catalana de 1907.

La falta d'ordre de presentació i de rigor matemàtic en la publicació dels resultats fa que la suma d'aquests coincideixi en molt poques ocasions amb el còmput oficial de les juntes d'escrutini, que es pressuposa el mateix que figura als llibres de registre de l'arxiu del Congrés de diputats. Les disparitats, però, no inverteixen mai el sentit de la votació i, certament, no s'ha donat massa importància a l'ajustament mil·límetric del resultat final, ja que solament es tractava d'esbrinar qui obtenia més vots i quina força relativa manifestaven els perdedors.

Arribat a aquest punt, sembla inevitable tornar a qüestio-

nar-se sobre la importància que poden tenir uns resultats municipals d'unes eleccions que presumiblement només van arribar a realitzar-se en alguns pocs pobles de la província. Aquí cal mostrar-se d'acord amb l'opinió del professor J.Ma. Jover Zamora quan considera que "... la cifra de un resultado electoral, cualquiera que sea el procedimiento a través del cual se ha llegado al mismo, es expresión cuantitativa de una fuerza: una fuerza que expresa la realidad del Poder, al mismo tiempo que se proyecta, remodelándola, sobre esta última" (7).

La mesura d'aquesta força que expressen els resultats no pot fer-se amb un tractament estadístic semblant a l'aplicat als escrutinis d'uns comicis democràtics, considerats expressió real de la voluntat popular. En conseqüència, no és que l'anàlisi dels resultats d'unes eleccions manipulades i poc democràtiques sigui inútil, sinó que cal fer-la amb d'altres plantejaments metodològics. Cal buscar en els resultats no el que diuen realment les xifres sinó el que poden portar darrera.

Així ha esta comprès per diversos estudiosos dels comicis de l'època monàrquica a d'altres províncies d'Espanya: Tusell en el cas d'Andalusia, Aguiló i Lucía pel de València, Cillan Apalategui al País Basc, Joaquim Molins a Tarragona, entre d'altres (8).

La realitat que cal descobrir pot ser observada des de diverses òptiques en la seva totalitat o posant especial atenció en algun aspecte en particular. Pàgines enrera s'ha dit que un dels objectius d'aquest treball era intentar veure si a través de l'observació d'una sèrie bastant àmplia de consultes

electorals es podia arribar a detectar la formació d'unes pautes de conducta - fins i tot una tradició de vot - sostingudes al llarg de la Restauració i mantingudes també durant la Segona República. Unes pautes de conducta que en certa manera esdevindrien un factor explicatiu - com podia ser-ho l'estructura econòmica - del comportament electoral que els lleidatans demostraren tenir durant el període republicà.

Més que el procés numèric, l'observació minuciosa d'aquests escrutinis - junt a la consulta d'altres fonts que més endavant se citaran - ens permet detectar alguns dels que Joaquim Molins anomena "mecanismes substitutoris de la voluntat popular" (9), tot i que resulta potser encara més interessant arribar a identificar els llocs on aquests mecanismes no funcionaven o funcionaven malament. És així com es pot localitzar alguns incipients nuclis de resistència electoral al caciquisme, que pel seu reiterat comportament i per la seva progressiva extensió formen tradicions abstencionistes o republicanes. Cal pensar que un simple inconformisme no era motiu suficient perquè les actes recollissin actituds contràries a la voluntat dels agents encarregats de fer funcionar la màquina electoral de la Restauració. Els escrutinis no convencionals s'han de lligar, en conseqüència, a l'existència d'un cert grau de combativitat la expressió política del qual val la pena analitzar.

Quelcom d'això succeix també a la ciutat de Lleida. Frequentment els seus escrutinis estan sotmesos al mateix tipus de malabarismes que els practicats a la majoria dels pobles de

la resta de la província, però a vegades els resultats formaven part dels que el govern de torn deixava més o menys voluntàriament a mans de l'expressió popular - així succeïa en quasi totes les grans ciutats - veient salvada la seva majoria parlamentària gràcies als districtes rurals. Així, els escrutinis dels anys en què es va donar aquesta situació adquireixen, generalment, un bon valor interpretatiu.

Tret de les fonts emprades per a recollir els escrutinis de les eleccions generals, la base documental d'aquesta part del treball és fonamentalment hemerogràfica, tot i que la consulta de la premsa ha estat limitada per la dificultat de trobar i revisar publicacions comarcals més o menys completes.

Els arxius i biblioteques següents són dipositaris de totes les consultes fetes :

- Hemeroteca de l'Institut d'Estudis Ilerdenses de Lleida.
- Hemeroteca de l'Institut Municipal d'Història de la Ciutat de Barcelona.
- Hemeroteca de la Biblioteca de Catalunya de Barcelona.
- Col·lecció particular de l'advocat de Lleida, Romà Sol i Clot.
- Hemeroteca Municipal de Madrid.
- Biblioteca Nacional.

Les publicacions consultades han estat les següents :

- "El Aguila Tarregense", Tàrraga, 1898. Quinzenal. Fins núm.54.
- "Aires Legitimistes", Ponts, 1913 i la Seu, 1915. Mensual jaumf. Alguns números de 1915 i 1916.
- "Lo Campanar de Lleida", Lleida, 1901. Setmanari catalanista. Alguns números de 1901 i 1902.

- "Catalunya", Lleida, 1916. Setmanari catalanista. Alguns números de 1916, 1920 i 1923.
- "La Colmena", Bellpuig, 1917. Setmanari "Órgano de la Unión Federada de la Clase Media de Urgel y comarcas circunvecinas". Fins núm. 91.
- "La Comarca de Lleyda". Lleida. Primera època 1897-1899. Mensual. Segona època 1900-1908. Setmanal. Adherit a la Unió Catalanista. Alguns números de 1897, 1901 i 1905.
- "El Conqués", Tremp, 1912. Setmanal. Informació local; afecte a J. Llari i germans Riu. Anys 1916 i 1917, bastant complet.
- "El Correo de Lérida", Lleida 1909. Diari tradicionalista. 1909 i 1913-1919.
- "El Correo Leridano", Lleida, 1910. Diari tradicionalista. Complet 1910-1913.
- "El Diario de Lérida", Lleida, 1885. Diari integrista. De 1914 a 1923, bastant complet.
- "La Falç", Balaguer, 1912. Mensual. Nacionalista-catalanista. De 1915 a 1920, incomplet.
- "El Freno del Caciquismo", Lleida, 1885. Setmanari satíric. Alguns números de 1909 i 1912.
- "Lo Gat de Famades", Lleida, 1905. Setmanari satíric. Del núm. 3 al 17 de 1905.
- "El Ideal", Lleida, 1898. Setmanari convertit el 1909 en diari portaveu de Joventut Republicana. Bastant complet fins 1934.
- "L'Il·lustrat", Lleida, 1923. Butlletí mensual de la Lliga Regionalista. Números 1 al 4.
- "Lacetania", Solsona, 1914. Quinzenal. Informació local. Alguns números de 1914-17.

- "Lleyda Catalana", Lleida, 1899. Setmanari satíric continuador de "La Mala Senmana". Va durar de maig a desembre de 1899. S'han revisat tots els números.
- "Lleyda Nova", Lleida, 1908. Setmanari republicà nacionalista. Alguns números de 1908-09.
- "La Mala Senmana", Lleida, 1899. Setmanari satíric. El 27 - V - 1899 es va convertir en "Lleyda Catalana". Complet.
- "Nuevo Ambiente", Cervera, 1912. Quinzenal, òrgan de la Cambra de Comerç i Indústria. Gairebé complet de 1912 a 1919.
- "El País", Lleida, 1879. Diari liberal durant la Restauració i republicà durant la II República (ERC). Bastant complet fins 1934.
- "El Pallaresa", Lleida, 1895. Diari liberal. Bastant complet de 1909 a 1918.
- "Lo Pla d'Urgell", Bellpuig, 1912. Setmanari d'informació local i comarcal. Complet 1912 - 1921.
- "Potirracia", Lleida, 1910. Setmanari satíric. Fins núm. 47.
- "La Prensa", Lleida, 1912. Diari monàrquic conservador. Complet de 1912 - 1916.
- "El Radical", Lleida, 1910. Setmanari carlí. Alguns números de 1910, 1914 i 1916.
- "Renovación", Lleida, 1916. Setmanari del PRR. Núm. 1, 15-I-1916.
- "Sang Nova", Les Borges, 1918. Quinzenal nacionalista. Fins núm 23.
- "Sempre Avant", Les Borges, 1921. Quinzenal catalanista-nacionalista. Alguns números de 1923.

- "La Signou", Tàrrrega, 1914. Quinzenal catòlic. Complet de 1914 a 1918.
- "La Tribuna", Balaguer, 1916. Setmanari republicà autonomista afecte a F. Rodés. Números 13 al 25.
- "La Voz del Valle", Viella, 1920. Quinzenal d'informació local. Alguns números de 1921.
- "Vida Nova", Tàrrrega, 1922. Setmanari nacionalista. Alguns números de 1922.

Diaris de Barcelona: marc general de les eleccions de la Restauració.

- "La Veu de Catalunya".
- "El Diluvio".
- "La Publicidad".
- "La Vanguardia".
- "El Correo Catalán".
- "El Diario de Barcelona".

A més de les necessàries consultes hemerogràfiques i bibliogràfiques, les eleccions monàrquiques han estat reconstruïdes a partir d'una altra font documental important: els telegrams intercanviats entre el ministre de la Governació, els governadors provincials i alguns capitosts locals per tal de preparar els comicis i, sobretot, per fer triomfar l'encasellat governamental. Aquests telegrams constitueixen un fons de l'antic ministeri de Governació dipositat a l'Archivo Histórico Nacional de Madrid (10). En el cas de Lleida, la documentació reunida no és gaire abundant, però sí que constitueix

una mostra prou significativa del funcionament dels mecanismes electorals de l'època monàrquica. La correspondència més as-sortida és la relativa a les eleccions del 1907; amb anterio-ritat a aquesta dada s'han trobat telegrams per als comicis de 1896, 1898, 1899, 1901, 1903 i 1905. Per a dades posteriors només n'he vist per a les eleccions de 1914 i 1916.

II.- Les eleccions de la Segona República.

Aquesta segona part s'ha estructurat en set capítols, cinc dedicats a estudiar particulament les eleccions generals de 1931, 1933 i 1936, les municipals de 1934 - les d'abril de 1931 s'han tractat a nivell general per manca de resultats locals - i les de compromissaris de 1936; un altre fa referèn-cia a l'evolució i reorganització de les forces polítiques i sindicals de Lleida; l'últim tracta de l'evolució que les va-riables electorals fonamentals experimentaren entre 1931 i 1936 - incorporant-hi les eleccions al Parlament català de 1932, objecte de la tesi de llicenciatura - base indispensable per a arribar a una tipologia, síntesi del comportament electoral dels lleidatans al llarg de tot el període històric estudiat.

L'anàlisi de cada una de les eleccions esmentades està desenvolupat seguint un esquema de treball semblant a l'asse-nyalat per als comicis de la Restauració Monàrquica. Es comen-ça explicant quin va ser el marc històric general i les carac-terístiques més sobresortints dels preparatius electorals. Per als anys 1931, 1933 i 1934, aquesta part introductòria va a-companyada d'unes breus referències a la legislació electoral

que regulava la celebració dels comicis. Tot seguit són presentats les candidatures i els candidats, posant cura, en el cas dels candidats, d'aportar el major nombre possible de referències biogràfiques. Feta la presentació de les forces contrincants, s'exposa la campanya, els plantejaments electorals i els principals actes propagandístics desenvolupats per cada una de les candidatures en lluita. L'anàlisi de l'escrutini i de les vicissituds que l'acompanyaren i l'estudi de les variables, participació, orientació del vot i implantació geogràfica de les candidatures, clou l'apartat referit a cada elecció.

Així mateix, l'estudi de cada elecció va acompanyat d'una taula de resultats comarcals i de la matriu de correlació resultant d'interrelacionar les variables electorals entre si. Quant els resultats municipals i a la seva cartografia electoral, són recollits en els Apèndixs núms. 2 i 3 d'aquest treball.

Els resultats de les votacions s'han treballat a partir de les fonts documentals següents:

- Acta de proclamació de candidats i acta de escrutini general per als anys 1931, 1933, 1936 (eleccions generals) i 1936 (eleccions de compromissaris).
- Acta dels escrutinis locals per als anys 1931 i 1936 (eleccions de compromissaris).
- "Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya" de 17 de febrer de 1936, per a les eleccions generals d'aquest any.
- Recull dels resultats municipals de les eleccions generals

de 1933 a "La Jornada" dels dies 23 de novembre a 19 de desembre de 1933.

- Relació dels resultats de l'escrutini de les eleccions municipals de 1934, reproduïda a l'apartat corresponent a aquests comicis, amb l'única diferència d'haver canviat l'ordre alfabètic del pobles per la seva reagrupació comarcal.

Les actes generals i municipals i els resultats de 1934 s'han localitzat a l'arxiu de la Diputació provincial de Lleida. Per contra no ha estat possible trobar-hi les actes locals d'escrutini d'unes eleccions tan polèmiques com foren les generals de 1933. Unes actes que tampoc eren ni a l'arxiu del Congrés de diputats de Madrid, on existeix un bon fons documental sobre els escrutinis d'altres províncies d'Espanya, ni als arxius dels serveis documentals de la Presidència del Govern a Salamanca.

Davant d'això, ha calgut recórrer als resultats municipals reproduïts pel setmanari d'ERC "La Jornada". La diferència entre els votants que figuren a l'acta d'escrutini general - 111.335 - i els obtinguts a partir dels resultats reproduïts per la premsa - 109.356 - no arriba a 2000, dels quals - i segons consta a l'acta d'escrutini general - 1.128 eren vots diversos i blancs, sufragis aquests que no foren recollits per la font hemerogràfica esmentada. Sembla, doncs, que és possible donar un ample marge de confiança a la veracitat d'aquesta font. Cal assenyalar que l'òrgan carlí "El Correo" també reproduïa els resultats d'aquests comicis entre els dies 1 i

27 de desembre de 1933.

La limitació més important que suposa no haver trobat les actes locals d'escrutini de 1933 és que m'he vist privada dels cens electoral vigent aquest any, que incorporava per primera vegada les dones. Per aquest motiu, els resultats de 1933 han estat treballats amb el cens electoral de 1936, tot valorant que la diferència entre els totals del cens d'ambdós anys era de 2.242 electors.

Les dades dels escrutinis - junt a les dades econòmiques que tot seguit es presentaran - s'han processat per tal de procedir a l'anàlisi estadística d'aquestes variables. Els treballs d'ordenador s'han desenvolupat al Centre de Càlcul de la Universitat Politècnica de Barcelona d'acord amb un paquet de programes SPSS (Statistical Package For The Social Sciences). Crec de justícia expressar aquí la meua gratitud als professors i operadors de l'esmentat centre de càlcul per l'ajut que m'han proporcionat en les meves incursions en el camp de la informàtica. Especialment, vull resaltar la col·laboració rebuda de Joan Cases en l'elaboració del programa. Així mateix, he de dir que la interpretació estadística de les dades no hauria estat possible sense les contínues orientacions i les persistents crítiques d'Antonio López.

El procés numèric seguit a partir dels resultats locals està resumit en un conjunt de taules que s'inclouen al final de l'anàlisi de cada elecció i com a apèndix documental. La seva presentació gaudeix d'algunes particularitats que fan

necessaris alguns aclariments.

a.- Taules d'escrutinis locals (Apèndix núm. 2).

El número de municipi que apareix a la primera columna de cada pàgina facilita la recerca de qualsevol municipi sobre els mapes electorals. Per tal de facilitar aquesta funció s'ha confeccionat una plantilla transparent i superposable on figuren els municipis de cada comarca amb el número d'ordre corresponent, juntament amb el mapa de la província de Lleida, numerat de l'1 al 320 seguint més o menys un ordre de veïnatge que s'inicia a la Vall d'Aran, segueix pel Pallars Sobirà, el Pallars Jussà, la Noguera, el Segrià, les Garrigues, l'Urgell, la Segarra, el Solsonès, l'Alt Urgell, i acaba a la Cerdanya.

A la segona i tercera columna es transcriuen el cens i el nombre votants que reflecteixen les actes, salvant alguns errors evidents que s'han corregit quan ha estat possible. Inmediatament després apareixen els percentatges d'abstenció i participació de cada poble. Cada candidatura en lluita és tractada en les taules de forma individual, expressant en cada cas el total de vots i els percentatges que aquests representen sobre cens i sobre votants, a excepció d'algunes candidatures minoritàries, de les quals, i donada la seva minsa implantació, només s'indica el percentatge de vots sobre votants.

La desaparició dels districtes uninominals de la monarquia i la seva substitució per la circumscripció provincial, crea la necessitat d'un nou tractament quantitatiu dels escru-

tinis, reflectit especialment en el mètode de càlcul dels vots de les diferents candidatures. En primer lloc, les actes d'escrutini no reconeixen oficialment l'existència d'aquestes candidatures; cada aspirant a un escó ho era, oficialment, a títol individual i es comptabilitzaven els seus propis vots. D'altra part, cada elector tenia dret a confeccionar la seva propia llista (procediment anomenat "panachage") escollint d'entre la totalitat dels candidats presentats. Evidentment, les candidatures de partit o coalició existien i funcionaven com a tals en ser distribuïdes paperetes de vot preconfeccionades, fet que confirmen les mateixes actes d'escrutini, on apareixen els candidats d'una mateixa filiació amb un nombre no molt diferent de vots. No obstant això, també són abundants els casos de "panachage". Així mateix, hi ha una altra circumstància que complica el càlcul dels vots reals a una candidatura, com ho és el fet que no sempre les candidatures dels partits són completes o per majories - o sigui amb el nombre màxim de noms que es podien votar -, sinó que també se'n van presentar d'incompletes o dites de minories.

Les eleccions legislatives de 1931 foren el cas més atípic dins dels comicis celebrats a la província de Lleida. Es disputaven els escons - dos per minories i quatre per majories -, mitjançant el dret que tenien els electors a votar quatre noms com a màxim. Aquests podien optar per candidats de l'ERC, del PCR, del BOC, del PAC i, fins a l'últim moment, de la Lliga Regionalista, que finalment es va retirar de la contesa. ERC anava al "copo" amb sis candidats; la resta de

partits aspiraven només als dos llocs destinats a les minories i presentaren, per tant, llistes incompletes amb només dos noms. A jutjar pel nombre de vots que apareixen a les actes d'escrutini, ERC actuà eficaçment a l'hora de repartir papernetes de quatre noms amb diferents combinacions que assegurassin la victòria dels sis candidats que presentava. Davant d'això és clar que el millor procediment per a obtenir els vots atorgats a l'ERC -entenent per vot l'emès en favor de quatre persones d'aquesta candidatura- és el de sumar els sufragis dels sis candidats i dividir el resultat per quatre. Els quocients resultants d'aquesta operació, aproximats a números enters, són els que apareixen a les taules de resultats que s'estan comentant.

El major problema es presenta a l'hora de decidir el tractament a donar a les altres candidatures minoritàries. Si, en rigor matemàtic, es continuen efectuant divisions per quatre sobre les sumes dels vots als candidats de cada llista, s'actua pressuposant que els electors votaven quatre noms i s'infravalora el comportament de la persona políticament disciplinada que votava exclusivament la "seva" candidatura de partit, en aquest cas només amb dos noms. Aquest comportament és observable entre els votants del EOC i alguns del PCR. Amb tot, no és fàcil descobrir aquesta circumstància amb exactitud. En canvi, les actes evidencien que a la comarca del Solsonès i algunes localitats veïnes es votava conjuntament els candidats del PAC i de la Lliga Regionalista, segurament amb papernetes pre-elaborades, cosa que portaria a replantejar el retorn al mètode inicial, l'utilitzat amb ERC, si aquest fet tingués

una gran importància quantitativa en el conjunt provincial. Però com que a nivell provincial és de major envergadura el percentatge de vots incomplets que el de complets barrejats, s'ha optat per dividir la suma de vots a una candidatura per minories pel seu nombre de candidats -en aquest cas per dos-, essent conscient que alguns vots -els que van fer "panachage"- són excessivament ponderats. Ha d'entendre's, en conseqüència, que els percentatges que apareixen en favor d'una determinada candidatura minoritària no són excloents, en el sentit que poden significar vots emesos en favor dels seus candidats sense perjudici que una part dels electors que componen aquestes xifres entrin també a formar part d'altres llistes.

Per tal de pal·liar les limitacions del mètode de càlcul escollit, i emprant els avantatges que ofereix el procés de les dades per ordinador, s'ha procurat representar d'alguna manera quina era, en cada àrea geogràfica, la utilització que els electors feien del dret a votar quatre persones. Per això s'ha creat la variable "utilització del vot", els valors de la qual apareixen només en l'última columna de les taules de resultats comarcals. Un valor 100 significa que la totalitat dels votants van fer ús dels quatre noms que podien votar o van emetre el seu sufragi en blanc. Valors per sota de 100 representen en quin grau es van suprimir noms o no s'empraven les quatre possibles opcions. Per exemple, una utilització del vot d'un 75% significaria que a les paperetes hi havia un terme mitjà de tres noms -corresponent aquesta xifra al 75% de quatre-. Quan es produeixen aquestes situacions es fa difícil parlar d'abs-

tenció relativa -per això s'ha preferit el terme "grau d'utilització del vot"- ja que votar candidatures minoritàries sense aprofitar el sufragi exhaustivament pot representar un sentit elevat de consciència política que no s'ha d'infravalorar. La xifra que representa la utilització del vot és precisament la suma dels percentatges de vots de cada candidatura sobre el nombre de votants, però prenent, en aquest cas, com a "vots a una candidatura" els obtinguts a través de l'altre possible procediment de càlcul dels votants: és a dir, dividint invariablement per quatre la suma dels vots dels noms d'una candidatura fossin llistes completes o no. És evident que, si tots els electors haguessin fet ús dels quatre noms que tenien dret a incloure en la seva papereta de vot, la suma dels percentatges de vots a les diverses candidatures i el de vots en blanc resultaria ser 100.

La resta de les eleccions celebrades durant la Segona República presenten, quant a la composició de candidatures, una mecànica més senzilla que les de 1931.

A nivell d'anàlisi numèrica i per poder aproximar millor la tipologia de comportament electoral, s'han processat també els resultats de les eleccions al Parlament català de novembre de 1932, estudiades, com s'ha dit, en la tesi de llicenciatura de l'autora del present treball. Aquí només puntualitzar que, de les quatre candidatures en litigi, tres foren completes amb 11 noms -llocs destinats a les majories- i una incompleta o per minories. El nombre de votants s'ha obtingut a partir del procediment de fer la mitjana aritmètica dels vots assignats

als candidats de cada llista fos majoritària o minoritària. Els casos d'infrautilització del vot el 1932 -percentatge de "utilització del vot" inferior a 100- no s'han d'atribuir, en general, a l'electorat, molt reduït, fidel a l'única candidatura per minories, la del PSOE, sinó al fet que alguns electors esborraven noms de les llistes completes d'onze candidats, i a la possible existència de paperetes impreses amb menys d'onze noms com a reflex d'una lluita de candidats dins d'una mateixa llista de coalició com ho era el Front Proporcionalista.

Les eleccions legislatives de 1933, 1936 i compromissaris de 1936 tornen a desenvolupar-se segons la normativa vigent el 1931, amb quatre diputats per majories i dos per minories, i amb la possibilitat de votar un màxim de quatre noms. A excepció de Daniel Riu, que es va presentar en solitari a les eleccions legislatives de 1936, totes les candidatures d'aquests comicis eren de quatre noms. Així, doncs, el fet que el procediment de càlcul dels vots a candidatura consisteixi a calcular la mitjana, només produeix distorsions pel que respecta als sufragis de Riu, que sols es divideix per quatre per obtenir el percentatge d'utilització del vot, ja que he preferit conservar una unitat metodològica.

En les taules de resultats locals figuren, per cada candidatura, els percentatges de vots sobre el total de votants i sobre el cens electoral. Això respon a la intenció d'haver volgut expressar dues realitats diferents: la correlació de forces electorals -representada pel percentatge respecte als votants- i la veritable representativitat de les diverses for-

macions polítiques en cada municipi, dibuixada a partir del percentatge que té en compte tot el cens electoral, inclosos els abstencionistes. La cartografia electoral també s'ha fet en aquest mateix sentit.

b.- Taules dels escrutinis comarcals

Incorporades al final de l'anàlisi descriptiva de cada elecció, recullen els resultats assolits en cada una de les comarques de Lleida seguint la divisió comarcal de la Generalitat de 1936 (11).

La comarca constitueix la segona unitat jeràrquica escollida com a base d'anàlisi del comportament electoral. No hauria estat correcte, crec, mantenir voluntàriament l'artificialitat geogràfica dels districtes electorals de la Restauració, per tal com aquests darrers van ser substituïts per la circumscripció provincial. Per aquest motiu, es perd perspectiva comparativa entre unes eleccions i les altres en benefici d'una visió geogràfica més natural en l'anàlisi dels escrutinis de la II República, per altra banda molt allunyats en les seves característiques dels de la Restauració.

Les taules de resultats comarcals contenen pràcticament les mateixes variables que les taules de resultats locals, no més que en les primeres s'han suprimit els nombres absoluts - tret del cens electoral-, i s'hi ha afegit la variable "utilització del vot".

c.- Taules d'índexs de correlació

L'índex de correlació de Pearson entre dues variables ens indica el grau de relació estadística existent entre elles. El seu camp de variabilitat, dintre dels nombres reals, oscil·la entre $+1$ i -1 . Si dues variables tenen una correlació de $+1$ s'interpreta que ambdues posseeixen entre si una dependència lineal i positiva o directa, en el sentit que la variació d'una suposa que l'altra variarà en el mateix sentit i en idèntica proporció. Quan la correlació entre dues variables és de -1 , existeix entre elles una relació de dependència lineal negativa o inversa, en el sentit que en augmentar o disminuir una, l'altra ho fa en la mateixa proporció però en sentit contrari. Dues variables són independents entre si, si el seu coeficient de correlació és zero.

En conseqüència, la relació entre dues variables serà més intensa en la mesura que el valor del coeficient de correlació s'allunyi de zero. A títol d'exemple: entre participació i abstenció sempre hi haurà necessàriament una correlació de -1 ; entre percentatges de vots a determinada candidatura i participació podrà haver-hi o no haver-hi dependència, circumstància aquesta que reflectiran els índexs de correlació. Finalment, entre cens electoral i cens de població l'índex s'aproximarà a $+1$.

S'han adjuntat, per cada una de les eleccions legislatives, unes taules amb els índexs de correlació entre les variables més significatives atenent la totalitat dels valors municipals, diferenciant també i en cada cas, entre municipis de

més de 500 habitants i de menys. En l'estudi per comarques també s'ha fet una anàlisi d'aquest tipus, però, atenent el baix nivell de significació derivat del reduït nombre de casos que hi intervenen, només s'han considerat sota una òptica comparativa amb els resultats obtinguts per tota la circumscripció.

Cal, però, fer esment de la consciència que es té que amb els índexs de correlació no n'hi ha prou per a testimoniar la relació o independència de dues variables. El seu càlcul suposa oblidar-se de tot context espacial o temporal i començar a comparar parelles d'observacions. Així pot resultar que dues variables semblin independents per causa de la influència distorsionadora d'una tercera que condiciona les anteriors en sentits diferents o perquè interaccionen d'una manera en la meitat de la província, i en sentit contrari en l'altra meitat. També l'existència de correlació pot ser deguda que dues variables apareguin en les taules amb molts parells de zeros -la qual cosa contribueix a una correlació estadística positiva que no necessàriament es correspon amb una relació real- o a la investigació de poques observacions -que faria que l'índex de correlació pogués ser explicat per l'atzar. De fet, comparant mapes de variables diferents, he trobat algunes relacions que no estan confirmades per coeficients de correlació.

Per últim, només recordar que un coeficient de correlació s'ha de valorar dins el context en què s'ha format i que la seva significació pot ser distorsionada per càlculs previs, com és

el cas esmentat de les candidatures de 1931.

El capítol dedicat a l'evolució de les forces polítiques i sindicals de Lleida durant l'època republicana es limita a ressaltar els trets fonamentals de la reestructuració de les esmentades forces segons quatre blocs d'anàlisi: un referit als grups republicans minoritaris que, electoralment, giraren sempre a l'entorn no sols d'ERC sinó també de la Lliga. Un altre apartat està dedicat en exclusiva a la Federació d'ERC a Lleida i a l'actuació de Joventut Republicana a la capital (12), l'entitat política més important de la província. Un tercer apartat fa referència a les forces de dreta, considerant com a tals regionalistes -donada la seva específica alternativa político-electoral a les terres de Lleida-, tradicionalistes i catòlics. Finalment es fa una breu breu anàlisi de l'actuació de socialistes, comunistes i anarco-sindicalistes.

La font amb què s'ha treballat és, a més de bibliogràfica, sobretot hemerogràfica. Una consulta exhaustiva de la premsa de l'època, no sols necessària per a l'elaboració d'aquest capítol dedicat a les forces polítiques, sinó també indispensable per a poder desenvolupar els apartats referits a la descripció de cada una de les consultes electorals tractades en aquesta segona part del treball. Les publicacions revisades, encara que, com es té cura d'indicar, només hagi estat possible veure'n alguns exemplars, han estat les següents:

- "Acció", Balaguer, 1932. Quinzenal d'Acció Popular. Alguns números de 1932-1936.

- "Acció Comarcal", Tàrraga, 1931. Setmanari catòlic. 1933 incomplet.
- "Alt Urgell", la Seu d'Urgell, 1931. Quinzenal ERC. 1933-34 incomplet.
- "Avant", Cervera, 1932. Setmanari catòlic. 1932-1933 incomplet.
- "Avant", Lleida, 1932. Any II. Quinzenal del BOC. Alguns números de 1932.
- "Caliu", Lleida, 1931. Periòdic electoral de dreta. 6 nùms.
- "Ciutat", Tàrraga, 1933. Quinzenal d'ERC. Alguns números de 1934.
- "El Correo", Lleida, 1931. Diari tradicionalista. (1931-1933).
- "Crítica", Lleida, 1931. Setmanari del CRFS. Alguns números de 1932.
- "Crònica Targarina", Tàrraga, 1921. Setmanari catalanista. Alguns números de 1930-1936.
- "L'Espurna", Lleida, 1930. Setmanari pro BOC. Alguns nùms. de 1930-1931.
- "Evolución", Lleida, 1932. Setmanari de l'Agrupació Socialista. Nùm. 1, 11-XII-1932.
- "La Jornada", Lleida, 1930. Setmanari d'ERC. D'agost 1932 fins 1934.
- "Lucha Social", Lleida, 1934. Mensual, òrgan de la Unió Local de Sindicats. Alguns números de 1934.
- "Lleida", Lleida, 1921. Revista mensual d'informació. 1930, setmanari polític defensor del Front Únic d' Esquerrres.
- "La Lluita", Lleida, 1932. Full electoral portaveu del Front Proporcionalista.
- "Occident", Lleida, 1931. Setmanari d'ACR. (1931-32).

- "El País" (veure'n la referència a diaris de la Restauració).
- "Pla i Muntanya", Balaguer, 1925. Quinzenal d'informació i durant la República afecte a ERC. (1932).
- "Lo Rampill", Lleida, 1920. Publicació mensual. Portaveu del Sindicat Agrícol-Catòlic de Lleida. (1929-1936).
- "Terra Ferma", Lleida, 1932. Setmanari tradicionalista. (1932).
- "La Tribuna", Lleida, 1934. Diari d'informació. (1935-36).
- "Toca Ferro", Lleida, 1931. Setmanari de dreta integrista. (1932).
- "La Veu d'Urgell", Mollerussa, 1926. Apareix com a "La Voz de Urgel". Quinzenari d'informació local. Sortí en català durant la Segona República. (1933-35).
- "Vida Lleidatana", Lleida, 1926. Revista quinzenal, literària i cultural. (1931).

Marc general de les eleccions de la Segona República:

- "La Veu de Catalunya"
- "La Humanitat"
- "La Publicitat"
- "Front"
- "La Batalla"
- "Justícia Social"
- "Catalunya Roja"
- "Solidaridad Obrera"

La segona part del treball acaba amb l'estudi de la tipologia electoral dels municipis de Lleida al llarg de la República. Aquesta tipologia s'ha resolt establint unes zones

que s'anomenen geoelectorals, diferenciables pels valors que adopten algunes variables electorals de síntesi: aquestes variables són l'orientació de vot, la participació i el coeficient de variació del comportament electoral.

a.- Orientació del vot

S'ha obtingut agrupant els percentatges de sufragis de les candidatures d'esquerra de les eleccions legislatives de 1931, 1933, 1936 i del Parlament català, i fent la mitjana aritmètica a cada municipi. S'han diferenciat tres nivells de pobles: amb orientació global esquerrana -mitjana superior al 65%-; pobles amb mitjana situada entre 35% i 65%; pobles d'orientació global dretana -menys del 35% de vots a l'esquerra.

b.- Participació

S'ha calculat la mitjana aritmètica dels índexs participatius de cada una de les eleccions esmentades, diferenciant també tres nivells: pobles amb una mitjana superior al 72% -corresponent a la mitjana provincial més cinc punts-; pobles amb participació compresa entre el 62% i el 72%; pobles amb participació inferior al 62% -mitjana provincial menys cinc punts.

Els tres nivells de cada variable -participació i orientació- defineixen nou grups de pobles identificats en taules (Apèndix núm. 5) amb els indicadors 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.2.

c.- Coeficient de variació conjunta del comportament electoral

Per tal d'esbrinar el grau d'estabilitat d'aquesta dos aspectes del comportament electoral, s'han calculat els coefi-

cients de variació que la distribució dels valors d'orientació i participació adoptava a cada poble. En lloc de fer servir $\frac{\sigma}{\bar{x}}$ - vegi's pàg.45 d'aquesta mateixa introducció- s'ha utilitzat l'index $\frac{\sigma}{\bar{x}} \cdot 100$, de significat equivalent, evitant així que aquests coeficients fossin més petits que 1. Com a síntesi s'ha considerat el coeficient de variació conjunta, igual al producte d'ambdós coeficients.

En la representació cartogràfica dels valors locals d'aquestes variables s'han reduït més els aspectes presentats en les taules de resultats, en benefici d'una representació gràfica més manejable i intuïtiva. S'adjunten dos mapes: l'escalat del primer es basa en la representació de dos nivells d'orientació -esquerra o dreta segons la mitjana d'orientació fos major o menor del 50%- i dels tres de participació, repartint, doncs, el nivell intermedi d'orientació dels pobles situats entre un 35% i un 65% de mitjana de vot a esquerra entre els extrems. En un segon mapa es representen els coeficients de variació conjunta (orientació-participació), que revelen el grau d'estabilitat del comportament de cada poble.

Finalment, per comparació entre aquests dos mapes i els que representen individualment les variables de cada elecció, s'afegeix la impressió qualitativa que s'extreu respecte a l'homogeneïtat del comportament al llarg de l'espai de les diferents zones.

Amb tot plegat -orientació, participació, estabilitat i homogeneïtat- ens aproximem a la delimitació de quatre zones geoelectorals amb un tipus de comportament electoral diferen-

ciat.

III- Estudi d'algunes variables sòcio-econòmiques de la província de Lleida, com a possibles factors condicionants del comportament electoral

En un començament s'ha dit que en aquest treball es parteix de la base que la causalitat del comportament polític d'una unitat geogràfica -localitat, comarca, província- ha de ser analitzada a partir de l'estudi de variables independents o estructurals -econòmiques, socials, demogràfiques, etc.,-, els valors de les quals vinguin donats per la mateixa unitat que es pretén estudiar. Perquè considerar el comportament electoral a nivell municipal i intentar interpretar-lo a la llum d'una única dada, per exemple econòmica, donada per una unitat geogràfica de major amplitud, és realitzar una perillosa aproximació que pot conduir a greus errors d'interpretació.

En aquest capítol s'estudien algunes dades sòcio-econòmiques recollides de fonts que ens les proporcionen individualitzades per municipis. Unes dades locals a partir de les quals s'han realitzat els corresponents agrupaments comarcals i provincials, i s'ha procedit a l'elaboració d'una sèrie d'indicators, correlacionables amb les variables electorals, la interpretació conjunta de les quals ens permetrà veure com i fins a quin punt l'estructura sòcio-econòmica definida per cada municipi influeix, o es presumeix que pot influir, en el comportament electoral dels seus electors.

Abans d'explicar les fonts i la metodologia d'aquest capítol he de dir que en cap moment m'he plantejat fer un estudi

exhaustiu d'aspectes no electorals. Ha estat la manca d'estudis econòmics i socials sobre la província de Lleida durant l'època en qüestió el motiu pel qual m'he vist obligada a completar aquest buit si volia esbrinar quin grau d'explicació del comportament electoral ens proporcionava l'estructura socio-econòmica de la província de Lleida. Així mateix, crec necessari ressaltar que podien haver-se establert altres indicadors dels que aquí s'esmentaran. Si no s'ha fet és o bé perquè no estava en condicions de desenvolupar un estudi més aprofundit d'altres variables econòmiques, o bé perquè, en certa manera, les estudiades ja responien, en bona part, als objectius que em proposava assolir i que s'aniran especificant a mesura que s'expliqui la utilitat analítica dels indicadors econòmics establerts. Aquests indicadors són:

a.- Repartiment de la riquesa rústica

La font fiscal més important per a assolir un indicador de la riquesa rústica dels contribuents de Lleida ha estat la constituïda pels repartiments individuals de les quantitats que havien de gravar la riquesa rústica de cada terme municipal per contribució territorial durant la Segona República.

A partir d'aquesta documentació -conservada a la delegació d'Hisenda de la província de Lleida- s'han reconstruït per als 320 municipis les dades, compaginant les parcials dels anys 1934, 1935 i 1936.

En aquests repartiments, hi figurava la relació dels contribuents veïns i forasters del municipi, la seva riquesa imponible, i la quota que els corresponia pagar per contribució. Com a resum final, cada repartiment local comptava amb un es-

calat establert segons uns grups de contribució fixats d'acord amb uns intervals de pessetes pagades, en cadascun dels quals s'expressava el nombre de contribuents i l'import total de la seva contribució.

La qualitat d'aquesta documentació sofreix limitacions explícites com són la manca de dades per a alguns municipis, la poca unitat de criteri en la complimentació i les freqüents omissions. Però, alhora, també estava afectada per limitacions implícites a la mateixa font documental basada en el sistema impositiu "de amillaramiento", que consistia a assignar una quota a cada municipi, a partir de la qual es calculava la quantitat a pagar per cada contribuent segons les seves declaracions. El cadastre encara no s'havia fet a Catalunya durant els anys de la Segona República (13). Es per això que el líquid imponible adjudicat a cada contribuent -o contribució, ja que aquesta era un percentatge fix sobre el líquid imponible- no pot considerar-se un estimador molt fiable del benefici net anual obtingut realment per cada propietari, perquè, com assenyala Malefakis, "debido al interés de cada municipio en reducir su cuota colectiva, a menudo se ocultaba la existencia de tierras sujetas a imposición y frecuentemente se procuraba dar informaciones inexactas sobre las calidades de la tierra"(14). En el cas de Lleida s'ha observat que amb freqüència s'arriba a declarar majors beneficis per una extensió de béns de secà que per una altra equivalent de regadiu, i no és difícil que gran part de les terres declarades d'erm no fossin sinó cultius en ple rendiment. En conseqüència, no tindria sentit prendre les dades originals -contribució o líquid imponible- com a ex-

pressió de la riquesa real dels contribuents. Per aquest motiu, a tots els valors locals i comarcals obtinguts a partir d'aquesta documentació, només se'ls donarà un criteri comparatiu o relatiu. Així, es podrà deduir, per exemple, que les terres de l'Urgell eren més riques que les de les Garrigues o que el quimèric "contribuent mitjà" del Solsonès gaudia d'un poder econòmic superior al del Segrià; però en tot moment s'evitarà apreciar, mitjançant les quantitats contribuïdes, la quantitat de béns reals en concepte dels que contribueix. I fins i tot, per a establir comparacions entre zones geogràfiques, s'haurà de pressuposar que en totes elles es va defraudar Hisenda en el mateix grau. Potser és forassenyat concedir rigor estadístic a variables formades tan poc rigorosament, però no deixa de tenir un cert interès experimental - a falta de dades més fiables - intentar incorporar-les a l'anàlisi de correlació.

El repartiment de la riquesa rústica entre propietaris s'ha establert a partir de conèixer:

- La mitjana aritmètica de les contribucions de rústica i pecuària pagades per cada contribuent.
- El coeficient de variació de la variable anterior dins de cada municipi.

El primer indicador constitueix un índex comparatiu de la riquesa relativa dels propietaris agrícoles i ramaders de cada municipi. Sense dir-nos el tipus de propietari que hi havia a les diverses zones de la província, aquesta variable permet comparar com és el "propietari mitjà" de les diverses

zones. Es a dir, permet visualitzar a l'entorn de quina mitjana gira la riquesa de cada poble. Ara bé, si els valors d'aquesta variable condueixen a poder diferenciar zones geoeconòmiques, no hi ha major fal·làcia estadística que la mitjana aritmètica. I poc valor interpretatiu tindria si no fos matisada amb el significat complementari dels índexs de dispersió.

Per aquest motiu s'ha calculat el coeficient de variació dins de cada municipi de les pessetes de contribució per contribuent. Conegut el grau de dispersió dels valors d'aquesta variable entorn de la mitjana se sabrà si existia una distribució igualitària entre propietaris o, per contra, la mitjana era només reflex de l'abundància d'extrems.

A partir de l'escalat que en el repartiment de cada poble classifica els contribuents per grups de contribució, s'ha obtingut un índex de dispersió com ho és la desviació típica. Però la desviació típica no pot pendre's com un índex d'interpretació directa, ja que es troba influenciat pel valor de la pròpia mitjana, donat que $\sigma = \sqrt{\frac{\sum f(x_i - \bar{x})^2}{n-1}}$ essent σ = desviació típica corregida, x_i = cada valor de la variable (en el nostre cas, la quantitat de pessetes de contribució pagades per contribuent en cada un dels grups de contribució de l'escalat del repartiment d'un determinat municipi), f = freqüència o nombre de contribuents del grup, $\bar{x}$ = mitjana de pessetes de contribució rústica pagades per contribuent en cada poble, n = grandària de la població o nombre total de contribuents. A major valor de $\bar{x}$ correspon major valor de σ , amb independència que σ pogués ser alta o baixa a causa del grau de dispersió. Un bon índex de dispersió serà el quocient $\frac{\sigma}{\bar{x}}$, ja que així s'elimina la influència de $\bar{x}$ sobre σ .

Aquest quocient es denomina coeficient de variació de Pearson i ens proporciona un conjunt de valors, un per cada localitat, que ens indiquen on la riquesa rústica pot considerar-se millor distribuïda entre propietaris. Tanmateix, el coeficient de variació té sols un valor comparatiu intermunicipal i s'ha d'interpretar així: a major coeficient de variació correspon una major dispersió o pitjor distribució de la riquesa rústica entre els seus propietaris.

Inicialment havia fet intents d'expressar aquestes variables sobre censos de població o electorals, però els resultats no indicaven cap realitat en la majoria dels municipis de la plana ja que era molt freqüent que molts agricultors tinguessin una part de la seva heretat - o tota - en un terme municipal veí al de la seva residència. Els repartiments de la contribució rústica dels municipis solen especificar el nombre de forasters detenedors de propietats, cosa que pot suggerir d'immediat l'existència de terratinença. Quan he comparat el tant per cent de contribució que els corresponia satisfer, he observat com, en la majoria dels pobles, el poder econòmic dels forasters dins del terme municipal és inferior al dels veïns. No obstant això, la mateixa operació ens proporcionava a vegades indicis de l'existència de terratinents absentistes, el principal dels quals va ser el Capítol Catedralici de Lleida.

b.- Indústria

La font fiscal que ha possibilitat l'elaboració dels indicadors sobre la riquesa industrial dels municipis de Lleida

ha estat constituïda pels repartiments individuals de la contribució industrial de l'any 1932. En aquests repartiments, també hi figurava un escalat de tarifes que no he pogut utilitzar perquè no apareix de manera regular a tots els municipis. Per això, només he pres en consideració dues variables, les més completes que he pogut reunir: el total de contribuents i la quantitat total pagada per matrícula industrial.

D'altra part, potser aquestes dues dades són les úniques que diuen quelcom, ja que a Lleida la indústria no es pot considerar en la seva concepció més immediata - indústria igual a fàbriques - sinó com el conjunt d'activitats artesanals, comercials, etc., d'un sector secundari amb molt poc pes específic dins del conjunt de la població activa de la província de Lleida que, gairebé sempre, apareix com a subsidiari del primari.

Les pessetes de contribució industrial satisfeta per contribuent tenen un significat equivalent al descrit en l'apartat dedicat a la contribució rústica i pecuària, ja que ens permeten assenyalar l'envergadura mitjana dels contribuents industrials de cada municipi.

Freqüentment s'han trobat poblacions amb una activitat industrial reflex d'un avançat desenvolupament de les estructures agràries, estat aquest que requereix, per al seu manteniment, que una bona part de la població realitzi activitats professionals no agrícoles, però subsidiàries de l'agricultura. Moltes vegades s'ha volgut mesurar el progrés econòmic d'una determinada zona geogràfica a partir de la potència del seu

sector terciari o de serveis, indicador del grau en què aquesta zona s'allunyaria del primitiu sistema de pura subsistència per autoproveïment i intercanvi, i s'aproparia al modern sistema de la divisió del treball i del repartiment de funcions. Aquesta perspectiva pot també equiparar-se al fet de considerar quina proporció d'electors són contribuents industrials en un municipi. Perquè, en definitiva, això dona una mesura quasi directa del nombre de persones dedicades a activitats comercials i artesanals i se subsana així la deficiència que suposa no haver pogut establir aquesta mesura a partir dels censos de població, que només expressaven la població activa amb dades d'àmbit provincial.

Com a complement d'aquests dos indicadors, s'ha cercat un índex d'industrialització local que reflecteix la relació entre les quantitats satisfetes en concepte de contribució industrial i les corresponents a la contribució rústica i pecuària.

$$I_i = \frac{\text{Pessetes de contribució industrial}}{\text{Pessetes de contribució rústica}} \times 100$$

Un índex igual a 100 indicarà que les dues quantitats són d'igual valor. Un municipi pagarà més contribució industrial que rústica en la mesura que aquest índex sigui superior a 100. Valors inferiors a 100 reflectiran en quina mesura la contribució rústica superava la industrial.

També s'ha indicat sobre un mapa els municipis amb més de 50 industrials establerts. L'objectiu d'aquesta representació és el d'assenyalar les poblacions de major importància comercial, fossin o no centres comarcals, perquè quan un municipi apareix amb una bona proporció d'industrials no sempre hem d'interpretar

que estem davant d'un centre comarcal que, a més de tenir un conjunt de serveis artesanals i comercials per a cobrir les seves pròpies necessitats, gaudeix d'un excedent destinat a nodrir d'altres poblacions més o menys pròximes. Aquest cas és el més normal, però també ens podem trobar davant de poblacions amb unes estructures agràries avançades, que per mantenir-se requereixen una sèrie d'activitats subsidiàries del sector primari. I la localització d'aquestes poblacions és el que més interessa descobrir.

c.- Percentatges d'Ha. cultivades en règim de no propietat

El primer cens agrari d'Espanya, el de 1962, ens procura informació per a esbrinar quina era l'estructura de la propietat de les terres de Lleida. S'ha utilitzat fonamentalment per a establir l'entitat de les formes de propietat agrària - explotació directa, arrendament o parceria - a les diferents zones de la província de Lleida. L'allunyament cronològic de les dades contingudes en aquest cens respecte al període impedeix la seva utilització de manera exhaustiva, ja que és previsible que durant aquest interval s'hagin produït algunes modificacions en l'estructura de la propietat. No obstant tot, la manca d'una reforma agrària, les peculiaritats del Dret Civil català, l'estabilització demogràfica, etc., permeten també esperar que no existeixi una radical diferència que invalidi la font documental emprada. Xavier Flores planteja el problema que comporta el règim de tinença de la terra en arrendament o parceria (15). En tots dos casos, però, són problemes que afecten majoritàriament agricultors no propietaris que cultiven la terra gràcies

a un contracte establert amb el propietari, més o menys beneficiós per a les parts contractants segons les condicions particulars. La Segona República volia endegar una veritable reforma agrària i obrir possibilitats d'accés a la propietat als no propietaris amb una millor redistribució de la terra. Veure quina fou la resposta política de les zones amb major nombre de no propietaris de Lleida davant les mesures republicanes que afectaven bàsicament els camperols arrendataris, parcers o jornalers constitueix un dels objectius d'aquesta anàlisi del comportament electoral (16).

Els valors de les variables que s'acaben d'esmentar seran presentats de dues maneres diferents: en taules de resultats comarcals, i en representacions cartogràfiques, prenent com a base els municipis de cada comarca cosa que permetrà fer les matisacions que calguin als resultats comarcals.

S'ha completat l'aparell cartogràfic amb la representació geogràfica d'algunes variables definitòries de característiques demogràfiques, geogràfiques o sòcio-culturals de la població: analfabetisme el 1900, 1920 i 1940, densitat de població, segons cens de 1930, i altitud. El motiu d'aquesta decisió rau en el desig de ressaltar millor la diferència que a tots nivells existeix dins l'àmbit provincial entre la muntanya i la plana. Dues zones que, des del punt de vista electoral, també apareixeran sempre clarament delimitades.

d.- Interpretació dels mapes d'analfabetisme

Per tres mapes d'analfabetisme respon a la intenció de pre-

sentar un quadre comparatiu per cadascun dels anys censals de 1900, 1920 i 1940. Cada mapa, però, té una interpretació interna i independent dels altres, encara que tots estiguin formats per tres graus de trama corresponents a les característiques següents: el grau inferior assenyala els municipis que presenten un índex d'analfabetisme sensiblement menor a la mitjana provincial. Un grau intermedi que presenta els municipis situats a l'entorn de la mitjana i un grau superior que presenta els municipis amb un analfabetisme molt elevat. Per establir aquesta gradació s'ha elegit en cada un dels casos el criteri de considerar pobles amb un grau d'analfabetisme intermedi aquells que tenien un índex comprès dins de l'interval $(\bar{X}-\sigma, \bar{X}+\sigma)$, essent $\bar{X}$ la mitjana provincial dels índexs **municipals** d'analfabetisme i σ la desviació típica. D'aquesta manera restaven diferenciades les zones que es caracteritzaven pel seu analfabetisme i pel seu alfabetisme respecte al conjunt provincial en cada moment censal. Alhora, aquests mapes van acompanyats d'una taula de resultats on s'expressen els percentatges d'analfabetisme per cada any i comarca, juntament amb un índex d'evolució obtingut prenent com a base 100 a l'analfabetisme de 1900.

$$I_e = \frac{\text{Analfabetisme de l'any 1900}}{\text{Analfabetisme de l'any}} \times 100$$

Finalment, al peu de la taula de resultats hi haurà els coeficients de variació $(\frac{\sigma}{\bar{X}})$ que ens assenyalaran el grau d'equitat en la distribució de l'analfabetisme de la província.

Potser el millor mèrit de l'estudi de les dades socio-econòmiques sigui el d'haver treballat amb uns valors, encara que alguns poc fiables, factibles d'adjudicar-los un valor relatiu

que els fa comparables, especialment a través de la seva representació cartogràfica, amb les corresponents representacions de les dades electorals.

Donat que els apartats que estudien les eleccions de la Restauració i de la Segona República compten amb resums parcials que contenen algunes conclusions extretes en cada cas, la "conclusió" pròpiament dita, o tesi, no vol ser un resum de resums. Si l'objectiu fonamental del treball era arribar a saber quin havia estat el comportament electoral observat pels lleidatans en aquest període històric i quins foren alguns dels factors que el condicionaven, penso que el plantejament de les generalitzacions a què he arribat, no formalitzades en cap altre lloc, serà la millor manera de finalitzar aquest treball.

Abans de cloure aquesta presentació, he de dir que aquest treball ha comptat primer amb una beca d'investigació del ministeri d'Educació i Ciència (INAPE) per a la realització de tesis doctorals, obtinguda durant els cursos 1977-78, 1978-79, 1979-80, i després amb l'ajut de la Fundació Jaume Bofill, que ha finançat part de les despeses de composició.

NOTES

- (1)- Parlo d'actituds polítiques en el sentit que ho fan Jacques Sauerwein i Alain de Vulpian: "...le concept d'attitude reste relativement vague. On peut dire, nous semble-t-il, qu'une attitude est une disposition à une certaine forme de comportement". Així mateix, el concepte anirà referit a actituds col·lectives -predisposició d'una col·lectivitat a adoptar una certa forma de comportament i no a actituds individuals. Vegi's dels esmentats autors, "Description des attitudes électorsles" collectives au moyen d'analyse hérarquique" a François Goguel, Nouvelles études de sociologie électorale, pàg. 155.
- (2)- Sobre aquesta polèmica vegi's E. Salvador, "Modernes tendències de la sociologia electoral" a "Perspectiva Social" núm. 10, ICESB, Barcelona pàg. 9-21. També, Montserrat Terrades, Les eleccions del 15 de juny a les comarques gironines, Anàlisi geogràfica, cap. 1, "Els estudis de geografia electoral" pàgs. 11 a 15.
- (3)- Luis López Guerra, Niveles de análisis, falacia ecológica y falacia contextual, fa un bon plantejament d'aquesta problemàtica.
- (4)- Ramon Margalef, Perspectivas de la teoría ecológica, Blume, Barcelona 1980, 1a. reimpressió. Especialment el cap. "El ecosistema como sistema cibernético", pàgs. 5-27.
- (5)- E. Aunós, Discurso de la vida. Autobiografía, pàg. 112-113.
- (6)- Veure la ressenya biogràfica dels diputats a Corts durant la Restauració Monàrquica a l'Apèndix núm. 1 d'aquest treball.
- (7)- J. Tusell, Oligarquía y caciquismo en Andalucía (1890-1923), pàg. 12.
- (8)- J. Tusell, op.cit.; Lluís Aguiló Lúcia, Sociologia electoral valenciana (1903-1923): Las elecciones en Valencia durante el reinado de Alfonso XIII; Antonio Cillan Apalategui, Sociología electoral de Guipúzcoa (1900-1936); Joaquim Molins, Elecciones y partidos en Tarragona (1910-1936).
- (9)- J. Molins, op.cit., especialment el cap. dedicat a estudiar "La práctica electoral en la Restauración: competitividad y caciquismo", pàgs. 358 i ss.
- (10)- El material consultat estava a l'inventari de la Sèrie A, lligalls de l'1 al 63A.

- (11)- Pau Vila, La divisió territorial de Catalunya. Selecció d'escrits de geografia, pàgs. 161 i ss. També, Generalitat de Catalunya, Conselleria d'Economia, "La divisió territorial de Catalunya", Barcelona 1937. Facsimil, Seix Barral 1977.
- (12)- Quan aquest treball estava acabat va sortir el llibre de Romà Sol i Ma. Carmen Torres, Joventut Republicana: 80 anys al servei de Lleida (Notes per a una història), imprès per Arts Estudis Gràfics de Lleida, 1982.
- (13)- Pascual Carrión, Los latifundios en España. Su importancia, origen, consecuencias y solución, pàg. 45.
- (14)- Edward Malefakis, Reforma agraria y revolución campesina en la España del siglo XX, pàg. 457.
- (15)- Xavier Flores, Estructura socio-económica de la agricultura española, pàg. 95.
- (16)- Edward Malefakis, op.cit. pàg. 200.

I- LA RESTAURACIÓ MONÀRQUICA

LES ELECCIONS

1.- ELECCIONS LEGISLATIVES D'1 DE FEBRER DE 1891: (TORN CONSERVADOR)

1.1.- Primeres eleccions des de la reinstauració del sufragi universal

Faltaven uns mesos per a finalitzar els cinc anys de legislatura liberal - període màxim de durada fixat per la Constitució de 1876 - i Cánovas del Castillo cregué arribada l'hora d'assumir de nou la presidència del govern. Pocs dies abans del canvi de torn, el 28 de juny de 1890, els liberals donaven vida a una nova llei electoral que restablia el sufragi universal, llei que fou respectada pel partit conservador, trencant la nefasta tradició de decretar l'anul·lació de les reformes legals del govern anterior, seguida fins llavors pels conservadors i contestada pels liberals amb les corresponents restitucions a l'hora de reassumir el govern (1).

Les Corts liberals foren dissoltes el mes de desembre i les eleccions generals es convocaren per a l'1 de febrer de 1891. Silvela, ministre de Governació i responsable de la seva organització, sense comprometre l'elaboració de la futura majoria conservadora, actuà amb una relativa tolerància vers les formacions polítiques d'oposició a la monarquia. Aquesta condescendència, que, fins ara, havia estat patrimoni del Partit Liberal, junt a la pràctica del sufragi universal, va ser una oportunitat aprofitada per republicans i socialistes per a assolir una presència parlamentària mínimament influent. Els primers, conscients de llur debilitat, pactaren una coalició que

reuní federals de Pi i Margall, demòcrates progressistes de Ruiz Zorrilla, centralistes de Salmerón i possibilistes de Castelar. El PSOE, d'incidència reduïda als grans centres urbans i que havia sortit feia poc de la clandestinitat, tampoc no renuncià a la lluita i presentà 24 candidatures, encara que 6 d'elles eren ocupades per Pablo Iglesias (2).

Malgrat aquesta desacostumada liberalitat governamental, la participació republicana i socialista fou molt limitada i la lluita s'establí un cop més entre els dos partits dinàstics. El Partit Conservador es trobava, des del punt de vista organitzatiu, en un bon moment, circumstància que acostumava a produir-se en els dos partits monàrquics quan exercien el poder, perquè totes les tendències aspiraven al repartiment de poltrones i per tant es reagrupaven i oblidaven, momentàniament, llurs diferències. Per contra, el Partit Liberal arribava a les eleccions debilitat per noves escissions: per l'esquerra la del grup liberal-democràtic de Cristino Martos i per la dreta la de Gamazo, tot i que es reintegraria al partit poc abans de la votació.

La correlació de forces disposades a guanyar els escons parlamentaris corresponents a Catalunya no era massa diferent, tret d'algunes excepcions, a la de la resta de l'Estat. Cal assenyalar que el pacte signat pels republicans catalans deixà de banda els possibilistes de Castelar, que s'enfrontarien, en alguns districtes, a la mateixa coalició republicana (3).

1.2.- Els candidats proclamats a Lleida.

A la província de Lleida, la confrontació es plantejà

essencialment entre candidats dinàstics, que només foren destorbats per un republicà coalicionista i per un possibilista.

Observant la distribució de candidatures - vegeu quadre de resultats nº 1 - és fàcil endevinar un pacte implícit entre el govern i l'oposició oficial per a col·locar diputats conservadors a cinc districtes-Lleida, Balaguer, les Borges, la Seu i Tremp - i deixar per als liberals els tres restants, Sort-Viella, Cervera i Solsona.

Tant conservadors com liberals segueixen la tàctica de presentar aspirants amb una certa història representativa o personatges nadius de notòria influència política i econòmica. Alhora, uns i altres s'han d'enfrontar a particulars dissidències difícils de catalogar - almenys aquest any com a conseqüència directa d'una reproducció local dels enfrontaments que es vivien a l'àmbit estatal. Més aviat sembla que el candidat dissident emprava el districte com a catapulta de promoció personal.

Una anàlisi particular de la lluita en cadascun dels vuit districtes lleidatans ajudarà a matisar les característiques fins ara esmentades.

Els conservadors reservaren l'acta del districte de la capital a Ramon Soldevila i Claver, cap del partit a Lleida, que ja l'havia guanyat a les legislatures de 1876, 1879 i 1884, i que, a més, comptava amb una llarga carrera política com a diputat provincial.(4) Jaume Nuet i Minguell, terratinent d'Alcarràs, era el liberal reformista que, com a seguidor de la tendència comandada per Romero Robledo aquest any

en bones relacions amb Cánovas - feia el paper d'oposició dinàstica. La seva reputació política, cap de l'Ajuntament de Lleida a l'època amadeista i elegit diputat a Corts el 1871- per Lleida i les Borges a la vegada-, no resultava inferior a la del governamental Soldevila; tots dos tenien influència suficient per a dificultar el desenllaç d'uns comicis fortament fiscalitzats per llurs respectius agents electorals.

A Balaguer s'acaraven dos candidats sense més distància política que la del seu desig personal d'ésser diputats pel mateix districte: el conservador Ricardo Martorell i del Fivaller, marquès de Paredes, encasellat addicte i desconegut en el currículum electoral de la província i Marià Clua i Anglès, fill del districte i diputat provincial conservador des de 1875, tot i que, en aquell moment, la manca de promoció oficial li fa adoptar l'etiqueta d'independent.

Una situació semblant a la de Balaguer es reproduiria al districte de les Borges Blanques, on el conservador Genaro Vivanco i Menchaca tenia com a oponent l'independent Basilio Fernández Grande - debutant en els afers polítics lleidatans- del qual no ha estat possible esbrinar quin suport va rebre per a atrevir-se a plantar cara a un dels germans Vivanco, homes influents tant dins del Partit Conservador com entre les forces vives de Lleida i les Borges (6).

Els liberals fusionistes de Sagasta tenien assegurada l'acta de Cervera abans de celebrar-se la votació, car Vicente Alonso Martínez continuaria essent-ne l'inevitable propietari, fins que el 1901 li arribés el nomenament de senador vitalici.

Ramon Martínez de Campos i Rivera, fill del general factòtum de la Restauració, era el candidat oficial destinat a la Seu. Les relacions del seu pare amb el districte - hi lluità contra carlins i republicans (7) - expliquen la propulsió d'aquest encasellat "cunero" que comptava des de 1888 amb el títol nobiliari de duc de la Seu, sense que se li conegués, a ell personalment, cap relació amb aquells terres. L'advocat barceloní Josep Zulueta i Gomis, republicà possibilista, amb interessos econòmics que el lligaven a la província i al districte (8) fou el contrincant de Martínez Campos. Les probalilitats d'èxit d'aquest republicà eren mínimes davant la pressió exercida pels dinàstics, que fins i tot retiraren el liberal Isidre Boixader i Solana - triomfador en les legislatures de 1881 i 1886 - per tal d'assegurar l'escó al duc. Segurament, aquest capteniment molestà Boixader, que, sentint-se menyspreat, decidí interferir, com a liberal independent, l'elecció de Solsona. L'acta d'aquest districte estava preadjudicat al liberal Miquel Agelet, ajudat també pels conservadors, que retiraren a darrera hora Manuel de Azcárraga - guanyador de les quatre legislatures anteriors - amb la prometença d'una senadoria. Vet aquí el preu de la disciplina quan el disciplinat tenia certa relevància.

Poques diferències es poden establir entre el panorama electoral de Solsona i Sort; ambdós districtes foren prèviament reservats a l'oposició dinàstica i als dos llocs aparegué una dissidència liberal disposada a enfrontar-se als cor-religionaris encasellats. A Sort fou el liberal reformista Xavier Tost i Martorell qui s'acarà amb Luis de León i Cataum-ber.

Per últim, el conservador Rafael Cabezas pretenia, per sisena vegada consecutiva, la representació de Tremp, tenint com a únic contrincant el republicà coalicionista Nicolás Estévanez Murphi.

1.3.- El repartiment de les actes

Si els candidats del govern o de l'oposició van desenvolupar alguns tipus de tasca propagandística és quelcom que no s'ha pogut esbrinar. Mentre la premsa de Barcelona es limita a ressenyar el nom dels candidats, l'única publicació local consultable d'aquell any, el carlino-integrista "Diario de Lérida", només demanava el vot per al liberal de Sort, Luis de León, car s'havia declarat catòlic i, per tant, "puede ser votado sin remordimientos de conciencia ya que sigue las normas dispuestas por el Obispo de la Seo" (9). Veia una lluita renyida en aquest districte, però les notícies que donava dels preparatius pre-electorals no anaven més enllà de simples notes purament anecdòtiques, com la referida a un repartiment de vi amb profusió entre els votants pels munyidors electorals de Tost i Martorell. En aquesta actitud es mantingué fins al mateix moment de la votació, dia que publicà un apartat en català, "Fruita electoral", amb pretensions satírico-humorístiques no massa reeixides. Amb tot, és gràcies a una d'aquestes "fruites-denúncia" que es pot intuir una entesa entre liberals i republicans del districte de Lleida per a oposar-se conjuntament al candidat oficial. És possible que pactes d'aquesta mena no es deixessin de signar a d'altres indrets.

QUADRE Nº 1 : ELECCIONS LEGISLATIVES D' 1-II-1891

DISTRICTES	RESULTATS	CANDIDATS/DIPUTATS	FILIACIÓ/SUPORT	IRREGULARITATS
<u>LLEIDA</u>				
C : 9437	Vots : 3089	<u>JAUME NUET I MINGUELL</u> (Comte de Torregrossa)	<u>Liberal reformista</u>	
V : 5673	%C: 33; %V: 54			
P : 60%	Vots : 2577	<u>RAMON SOLDEVILA I CLAVER</u>	<u>Conservador</u> (Suport:Govern)	
	%C: 27; %V: 45			
	Vots : 10	Altres i blancs		
<u>BALAGUER</u>				
C : 9377	Vots : 4106	<u>RICARD MARTORELL I DEL FIVALLER</u> (Marquès de Paredes)	<u>Conservador</u> (Suport:Govern)	
V : 7152	%C: 44; %V: 57			
P : 76%	Vots : 3035	<u>MARIÀ CLUA I ANGLÈS</u>	<u>Independent-conservador</u>	
	%C: 33; %V: 42			
	Vots : 11	Paperetes nul·les		
<u>LES BORGES BLANQUES</u>				
C : 10665	Vots : 4134	<u>GENARO VIVANCO MENCHACA</u>	<u>Conservador</u> (Suport:Govern)	
V : 7049	%C: 39; %V: 59			
P : 66%	Vots : 2912	<u>BASILIO FERNANDEZ GRANDE</u>	<u>Independent</u>	
	%C: 27; %V: 41			
	Vots : 3	Altres		
<u>CERVERA</u>				
C : 9303	Vots : 6061	<u>VICENTE ALONSO MARTINEZ</u>	<u>Liberal</u> (Suport:Govern)	
V : 6085	%C: 65; %V: 100			
P : 65%	Vots : 24	Altres i blancs		
<u>LA SEU D'URGELL</u>				
C : 7972	Vots : 3320	<u>RAMON MARTINEZ DE CAMPOS</u> (Duc de la Seu)	<u>Conservador</u> (Suport:Govern)	
V : 5286	%C: 42; %V: 63			
P : 66%	Vots : 1966	<u>JOSEP ZULUETA I GOMIS</u>	<u>Rep. possibilista</u> (Coalició Republicana)	P.
	%C: 24; %V: 41			
		<u>ISIDRE BOIXADER I SOLANA</u>	<u>Liberal</u> (Retirat)	
<u>SOLSONA</u>				
C : 8754	Vots : 5209	<u>MIQUEL AGELET I BESA</u>	<u>Liberal</u> (Suport:Govern)	
V : 5970	%C: 59; %V: 87			
P : 68%	Vots : 743	<u>ISIDRE BOIXADER I SOLANA</u>	<u>Liberal</u>	
	%C: 8; %V: 13	<u>MANUEL DE AZCARRAGA</u>	<u>Conservador</u> (Retirat)	
	Vots : 13	Altres		
<u>SORT-VIELLA</u>				
C : 8115	Vots : 6423	<u>LUIS DE LEON I CATAUMBER</u>	<u>Liberal</u> (Suport:Govern i carlins)	
V : 6471	%C: 79; %V: 99			
P : 80%	Vots : 24	<u>XAVIER TOST I MARTORELL</u>	<u>Liberal-reformista</u>	
		<u>JOSEP MALUQUER I SALVADOR</u>	<u>Conservador</u> (Retirat)	
	Vots : 24	Altres		
<u>TREMP</u>				
C : 8687	Vots : 4752	<u>RAFAEL CABEZAS I MONTEMAYOR</u>	<u>Conservador</u> (Suport:Govern)	
V : 6153	%C: 55; %V: 77			
P : 71%	Vots : 1399	<u>NICOLAS ESTÉVANEZ MURPHI</u>	<u>Republicà</u> (Coalició republicana)	
	%C: 16; %V: 23			
	Vots : 3	Altres		

Efectuada la votació, les actes quedaren repartides així: 4 per als conservadors, 3 per als liberals fusionats i 1 per als liberal-reformistes. La gran sorpresa va produir-se al districte de la capital, on el govern perdé una acta que considerava segura (11). No és, doncs, massa forassenyat pensar, tal com s'acaba de dir, en la possible intervenció dels republicans en pro del candidat de l'oposició dinàstica. Tret del districte de Lleida, els pronòstics pre-electorals s'acompliren arreu: els conservadors triomfaren a Balaguer, les Borges, la Seu i Tremp i els liberals, tal com tenien previst, a Cervera, Solsona i Sort.

1.4.- Els resultats

Si tenim en compte el grau de participació oficial de cada districte, es pot parlar d'una major abstenció als districtes de la plana - Lleida, les Borges - en relació amb els de la muntanya - Tremp, Sort-Viella-: el mínim percentatge el dóna Lleida - 60 % - i el màxim Sort-Viella - 80 % -. Així mateix, els índexs participatius esdevenen generalment elevats als petits pobles rurals i més baixes als nuclis de població més grans. Però, si es considera el grau de participació de cada districte en particular, es pot observar que els de la plana lleidatana, a més de mostrar-se sensiblement més abstencionistes que els de la muntanya, manifesten també una major riquesa política, car arreu es veu una lluita bipolaritzada entre dos candidats, en què el perdedor sempre aconsegueix endur-se més del 40 % dels vots emesos. Alhora, a cadascun

dels districtes es poden destacar casos extrems de comportament electoral que, deixant clar el poc grau de fiabilitat dels escrutinis, permeten, si més no, fixar algunes zones d'influència i control dels candidats.

Com a casos extrems al districte de Lleida, els pobles d'Albatàrrec i Sunyer superen l'índex del 90 % d'afluència a les urnes, mentre a Lleida i Mollerussa aquest índex participatiu fou inferior al 45 %. El candidat triomfador - Nuet- guanyà al poble de Sunyer per un 98 % dels vots, mentre el perdedor, Soldevila, s'endugué el 100 % dels sufragis de Puiggròs i el 98 % del Palau d'Anglesola.

Els municipis més participatius de Balaguer foren Algerri, amb un 100 %, i Albesa, Alfarràs, Castellserà, Menàrguens, Torrefarrera i Torre-serona, amb més del 90 %. A l'extrem contrari hi ha Tornabous, Almacelles, Almenar i Castelló de Farfanya, amb una abstenció superior al 50 %. De moment, no és possible establir cap relació entre participació i triomf del candidat oficial.

Per exemple, Martorell és votat pel 100 % dels electors d'Algerri i de Castelló de Farfanya, precisament els extrems superior i inferior dels índexs participatius del districte. També es poden trobar d'altres comportament atípics: Barbens i Menàrguens donaren el 90 % dels vots al candidat del govern, mentre aquest no assolí ni un sol vot a Baldomar i ni a Bellmunt.

Quant a les Borges Blanques, esdevé evident, com a Lleida, la relació entre pobles amb major cens electoral - les

Borges i Maials - i menor percentatge participatiu-25 %-Per contra, és superat el 90 % a l'Albagés, Cervià, Fullea, la Granadella, Torres de Segre i el Vilosell. El candidat governamental no comptabilitzà cap sufragi a l'Albagés, n'assolí menys del 10 % al Cogul i Torregrossa, i guanyà per unanimitat a Alfés i l'Espluga Calva.

L'existència d'un únic candidat al districte de Cervera fa que l'anàlisi dels resultats només interessi en el sentit de constatar fins quin punt els electors es molestaren a acudir a les urnes a ratificar una acta que ja estava adjudicada abans de l'escrutini. Si concedíssim credibilitat als resultats, que cap oposició tenia un interès objectiu a controlar, hauríem d'afirmar que el comportament dels pobles del districte fou surrealista, oscil·lant d'indrets on no va votar quasi ningú a d'altres on ho va fer quasi tothom. Aquests contrastos fan que la participació mitjana del districte - 65 % - no sigui cap indicador. Tàrraga només tingué un 17 % de participació. A Maldà van votar 8 dels 223 electors censats. A més, Nalec, Torrefeta, Massoteres i el Talladell també participen per sota del 50 %; i, sense transició, la resta dels pobles superen el 80 %.

La situació de Cervera es repetí a Solsona i Sort, llocs on l'oposició al candidat oficial era purament testimonial. Això no obstant, la manca d'oposicions polítiques diferents no impideix que les actes d'escrutini mostrin un alt grau de participació. En realitat, gairebé es pot extreure l'absurda conclusió que com menys perspectives de lluita, més paperetes

apareixen a les urnes. A Solsona la participació es distribueix d'una manera bastant uniforme: només Navés, Ponts i Vilanova de l'Aguda figuren amb un percentatge inferior al 50%. A Sort, la investidura de Luis de León - assolí el 99% dels vots - es veu adornada amb un 80% de participació. Únicament Sort i Espot ofereix una abstenció superior al 50%.

La presència d'oposició republicana a la Seu i a Tremp, féu adquirir un interès poc comú als comicis d'aquest any en aquests dos districtes. A la Seu, la votació a favor del possibilista Zulueta - 37% - no és gens menyspreable si tenim en compte que s'acarava amb un personatge com Martínez Campos. El candidat oficial aconseguí la totalitat dels vots de Cabó i Castellàs i més del 90% d'Arcavell, Arfà i Odèn. Per contra, se li negaren els sufragis a Lles, Músser i Aràns i Riu del Pendís, completament decantats vers el candidat republicà. Sens dubte, la unitarietat d'aquests municipis a favor d'en Zulueta ha de ser analitzada amb les mateixes reserves amb què observem aquest fenomen quan afavoreix partits dinàstics: si bé es pot explicar un possible falsejament de resultats com una acció d'autodefensa republicana, no és justificable que s'emprin els mateixos procediments que es pretenia eradicar. Ultra això, Zulueta protestà davant la Junta d'Escrutini la proclamació del duc de la Seu, sense que les seves reclamacions fossin preses en consideració per la comissió d'actes del Congrés. Pel que fa al cas de Tremp, val a dir que era la primera vegada que, des de 1872 s'oferia als electors la possibilitat de votar una alterna-

tiva contrària al candidat oficial i cal també constatar que els mecanismes d'investidura exercits durant tant de temps no funcionaren aquesta vegada a la perfecció, car es computà un 23% dels vots a favor del republicà Estévanez. Com arreu, a Tremp també s'observaren comportaments electorals notòriament oposats. Des de el punt de vista participatiu, els municipis d'Alòs, Alsamora, Eroles, Isona, Ivars, Llimiana i Vilamitjana superaren el 90%. Benavent de la Conca, Fontllonga, Sapeira i Santa Linya no arribaren al 50%. Naturalment, el candidat oficial comptà amb actes que li donaren entre un 90 i un 100% dels vots: Alsamora, Aramunt, Eroles, Ivars, Àger, les Avellanes, Llimiana, Os, Sapeira, Talarn, Tragó i Vilamitjana. El candidat republicà obtingué només una majoria de vots d'aquest espectacular caire a Figuerola - 89% -.

Segons la lògica electoral vigent de donar la majoria parlamentària al govern acabat d'instaurar els districtes catalans no defraudaren, en el seu conjunt, les intencions governamentals. Els conservadors obtenen la majoria de les actes de les províncies de Barcelona i Girona (12) i els liberals s'emporten una bona part de les restants. Els republicans col.loquen 5 diputats - minories a la ciutat de Barcelona, 2 a Girona i 1 a Tarragona - (13).

En general, s'ha observat un increment substanciós, respecte a eleccions anteriors, d'actes d'oposició al govern de torn - l'empat de la província de Lleida n'és un exemple -; la flexibilitat silvelista mostrada en la direcció de la mecànica electoral hi influí en gran manera.

1.5.- L'elecció de senadors

El 15 de febrer, un total de 293 compromissaris i diputats provincials elegien els 3 senadors que corresponien a la província de Lleida. La candidatura guanyadora fou la següent:

* <u>Eduard de Maluquer i Tirrell</u>	293 vots
* <u>Jaume Girona</u>	290 "
* <u>Manuel de Azcárraga</u>	289 "

Govern i oposició es mostraren plenament d'acord a l'hora d'elegir els tres representants al Senat: respectaren la promesa feta pels governamentals a Manuel de Azcárraga per aconseguir la seva retirada del districte de Solsona i seleccionaren dos homes no del tot desvinculats de Lleida: Eduard Maluquer, que n'era fill, tot i que vivia a Barcelona, i Jaume Girona, que havia estat un dels concessionaris del canal d'Urgell, obra de vital importància per a la prosperitat de la plana lleidatana (14).

2.- ELECCIONS LEGISLATIVES DE 5 DE MARÇ DE 1893: TORN LIBERAL GOVERN SAGASTA.

Un dels detonants que desencadenaria la crisi del govern Cánovas fou la denúncia per part de liberals, republicans i grups de la mateixa organització governamental, de la corrupció administrativa existent als Ajuntaments a mans del govern. D'altra banda, l'enfrontament sorgit entre Silvela

i Cánovas, arran de la reintegració de Romero Robledo a les files conservadores, acabà de debilitar el partit, que es va veure abandonat pel grup silvelista.

En aquesta conjuntura, quan el cap del govern convocà les Corts per formular un vot de confiança va ser derrotat i es va veure obligat a presentar la dimissió. Fins llavors, la censura parlamentària havia estat un procediment molt infreqüent, perquè s'intentava anticipar la substitució al desencadenament de la crisi i s'evitava així tota mena de riscos a les institucions monàrquiques. De tota manera, la novetat que era la pràctica de la censura no afectà el canvi de torn, que s'efectuà amb la normalitat acostumada: l'11 de desembre de 1892 Sagasta era cridat al poder, obtenia la dissolució de les Corts el 5 de gener de 1893, i convocava eleccions generals per al 5 de març.

La situació de les forces polítiques que intervindrien en el repartiment dels escons parlamentaris havia canviat molt poc en relació a la legislatura que finalitzava: els liberals tan-
caren files per preparar conjuntament la majoria que necessi-
taven; els conservadors, acceptant el paper de minoria, man-
tingueren les seves dissidències recents amb candidatures se-
parades, a voltes enfrontades entre si. Els republicans reno-
varen la coalició - ara denominada Unión Republicana - que
els havia ajudat a incrementar llur dèbil presència parla-
mentària; d'aquesta entesa foren definitivament exclosos els
republicans possibilistes. Els socialistes van romandre com
a força electoral gairebé testimonial i renunciaren de nou

a pactar amb els republicans. Carlins i integristes camparen amb el seu clericalisme autoritari pels pocs districtes que els eren fidels.

2.1.- 1891-1892: Les eleccions d'aquest període a Lleida

Com a tònica general no hi hagué massa dificultats perquè monàrquics alfonssins, republicans i carlins de la província de Lleida arribessin a una entesa, tant per als comicis provincials com per als municipals, a fi de repartir-se els llocs en discussió més o menys proporcionalment a la força político-electoral de cadascú.

Després de les eleccions municipals celebrades el 10 de maig de 1891, l'Ajuntament de la ciutat de Lleida tenia 13 regidors conservadors, 9 republicans coalicionistes i 3 carlins. L'ur distribució entre els cinc districtes municipals fou:

ELECCIONS MUNICIPALS DE 10 DE MAIG DE 1891

D	Conservadors		Coalició Republicana		Carlins	
	els.	cts.	els.	cts.	els.	cts.
I	4	(5)	3	(5)	-	(2)
II	4	(5)	3	(5)	-	(2)
III	3	(3)	1	(3)	-	(3)
IV	-	(3)	1	(3)	3	(3)
V	2	(2)	1	(2)	-	(2)
T	13		9		3	

Font: "Diario de Lérida" 12-V-1891; els.= elegits;
cts.= candidats

L'11 de setembre de 1892 es procedí a la renovació de la Diputació Provincial. Els districtes que celebraren votació foren Balaguer, Cervera, Solsona i la Seu-Sort.

Els candidats de la coalició pactada entre conservadors i fusionistes guanyaren arreu. Ni republicans ni carlins tingueren opció a cap acta (15). Els candidats elegits foren:

DISTRICTE DE BALAGUER

- * Pius Coll
- * Ramon Felip i Sastre
- * Marià Clua i Anglès
- * Valerià Figuerol i Boldú

Coalició Monàrquica

DISTRICTE DE CERVERA-SOLSONA

- * Antoni Xuclà i Cases
- * Pere Moles
- * Enric de Carcer i Subias
- * Bonventura Foix i Jover

Coalició Monàrquica

DISTRICTE DE LA SEU-SORT

- * Josep Tarragona (conservador)
- * Evarist Pons (fusionista)
- * Francesc Vidal i Codina (liberal-possibilista)
- * Joaquim Sostres i Azcon (fusionista)

2.2- Acords previs al repartiment de les actes de diputat a Corts

Dinàstics, republicans i carlins es tornaren a trobar enfrontats a l'hora d'establir la paternalitat de les 8 ac-

tes lleidatanes.

Els liberals, com a partit de govern, pretenien formalment 6 de les 8 actes en discussió, en conseqüència, només en deixaven dues per a la oposició oficial, i encara la no designació de candidat propi pel districte de les Borges possiblement responia al fet de considerar com a tal el republicà possibilista Adolfo Calzado, fusionista segons algunes publicacions de l'època (16).

Sols el districte de Tremp fou deixat de banda pel Govern; així, al conservador Rafael Cabezas, se li assegurava l'acta per setena vegada consecutiva. Consolidat l'escó de Tremp, els conservadors només intentaren lluitar pels de Balaguer i la Seu, mantenint com a candidats els guanyadors de l'anterior elecció.

La Unió Republicana plantà batalla a Lleida, Balaguer i Cervera; d'altra banda, Camil Castells i Ballespi encapçalà una dissidència que intentà polsar l'opinió republicana de Solsona.

El "Diario de Lérida", acostumat a ocupar-se, en aquesta època, de les coses divines més que de les humanes, defensà únicament - com ja era habitual - les candidatures anomenades catòliques, fossin carlines - com la de les Borges - o nocedalistes com les de Tremp i Cervera.

La informació obtinguda a partir de la premsa respecte a l'adscripció política dels candidats ens ofereix la visió d'un joc polític electoral d'interpretació complexa. Al districte de Lleida es preparava una lluita triangular entre dos liberals i un republicà unionista. La lluita s'endevinava

renyida, ja que, tot i ser previsible una votació favorable al candidat oficial, Miquel Agelet i Besa, en els ambients polítics s'esperava un nombre de vots considerable per al contrincant, Jaume Muet, romerista que, sense el suport del Partit Conservador, intentava la reelecció. Manuel Garcia Marqués era el republicà - debutant en les lluites de la província - que s'havia d'enfrontar a les velles glòries de la política de Lleida. Les seves possibilitats restaven reduïdes al no res davant la manca de suports institucionals, indispensables en aquella època.

De manera semblant es preparava la confrontació al districte de Balaguer, on de 3 candidatures en joc, la republicana era l'única innovació. El conservador Marqués de Paredes, i el liberal Enrique de Luque, intentaven la reelecció per aquest mateix districte (17). També fou entre tres contrincants la lluita a les Borges i Cervera. Al primer d'aquests districtes, el possibilista Adolfo Calzado tenia com a contrincants el catòlico-carlista Marià Jacques Quer, baró de l'Albi, fill del districte, on tenia notables interessos econòmics, i Ramon de Catà, home ignorat per la premsa de l'època tot i ser proclamat candidat. El baró d'Albi comptava amb el suport del "Diario de Lérida", que no li alabava altre qualitat que la de ser "catòlico no afecto a ningún grupo político...". La mateixa condició de catòlic i apolític mereix a l'esmentada publicació, el candidat "bendecido por los obispos de Vich i Solsona" (18), Felip Gasol, oponent del governamental de Cervera Vicente Alonso Martínez. Resulta difícil

imaginar que algú pogués fer perillar el triomf d'un membre de la família Alonso Martínez: això no obstant, a més dels integristes, també ho intentaren els republicans amb l'unio-nista Miguel Laporta.

Isidre Boixader pretenia a la Seu recuperar el suport del govern i l'acta que havia perdut a l'anterior elecció davant el conservador Martínez Campos, que intentava assegurar-se l'escó, davant d'una possible desatenció ministerial, presentant-se alhora al districte porto-riqueny de Guayama.

A Solsona, el republicà dissident Camil Castells no era cap destorb seriós per al triomf del governamental Joan Maluquer i Viladot.

Així mateix, l'encasellat Luis de León, com a candidat únic, s'assegurava per cinquena vegada consecutiva l'acta del districte de Sort-Viella.

Quant a Tremp, l'acabalat integrista Luis de Cuenca intentava desplaçar el conservador Rafael Cabezas del "seu" districte, jugant la carta de presentar-se com a fill del país, davant l'inamovible foraster instal·lat allí des de 1876.

El panorama descrit mostra un cop més l'existència de districtes irrenunciabls per a determinats candidats, irrenunciabilitat que entenc més des d'una òptica de custòdia personal del càrrec de diputat, que no pas des de l'existència d'àrees de predomini inevitablement liberal. En aquesta categoria es poden incloure els districtes de Cervera, la Seu Sort i Tremp.

2.3- Confirmació de la fidelitat al torn dinàstic

Si els candidats van desenvolupar una campanya electoral competitiva o senzillament no van fer cap mena de propaganda és quelcom que no he pogut esbrinar. Això no obstant, l'ànalisi dels resultats indica que la resolució de l'elecció fou considerablement polèmica allí on l'acta era pretesa per més d'un aspirant; en conseqüència, s'ha de pensar que els contrincants, com a mínim, hagueren de mobilitzar els seus respectius recursos - humans i materials - per a assegurar-se un nombre de vots.

Després de l'escrutini les actes restaren partides exclusivament, entre liberals i conservadors. A les Borges guanyà Adolfo Calzado, però ja s'ha indicat anteriorment la seva encoberta - confirmada més tard - filiació governamental. En total, els liberals s'endugueren 6 actes - Lleida, Balaguer, Cervera, Solsona, Sort i les Borges - i els conservadors les de la Seu i Tremp. Els homes de la Unió Republicana no van poder superar la condició de feble oposició o de candidats testimonials, mentre que els catòlics-integristes reuniren un nombre important de sufragis.

La fidelitat al torn fou respectada meticulosament. Els liberals només foren desbancats a la Seu d'Urgell, on Martínez Campos aconseguia la reelecció per 11 vots de diferència. Aquest districte detectà la votació, si més no l'acta d'escrutini, més polèmica de tota la província, ja que calgué la presència de la guàrdia civil per a poder arribar a un acord a l'hora d'adjudicar l'acta.

QUADRE Nº 2 : ELECCIONS LEGISLATIVES DE 5-III-1893

DISTRICTE	RESULTATS	CANDIDATS/DIPUTATS	FILIACIÓ/SUPORT	IRREGULARITATS
LLEIDA				
C : 10619	Vots : 3831	MIQUEL AGELET I BESA	<u>Liberal</u>	
V : 6897	%C: 36; %V: 55		(Suport:Govern)	
P : 65%	Vots : 3013	JAUME NUET I MINGUELL	<u>Liberal reformista</u>	
	%C: 28; %V: 44	(Comte de Torregrossa)		
	Vots : 45	MANUEL GARCIA MARQUES	<u>Republicà</u>	
			(Unió Republicana)	
BALAGUER				
C : 9547	Vots : 2383	ENRIQUE DE LUQUE	<u>Liberal</u>	
V : 6224	%C: 25; %V: 38		(Suport:Govern)	
P : 65%	Vots : 2052	RICARD DE MARTORELL	<u>Conservador</u>	
	%C: 21; %V: 33	(Marqués de Paredes)		
	Vots : 1697	IGNACIO HIDALGO SAAVEDRA	<u>Republicà</u>	
	%C: 18; %V: 27		(Unió Republicana)	
ELECCIÓ PARCIAL : 14 - V - 1895				
	Vots : 5438	MARIA CLUA I ANGLÉS	<u>Conservador</u>	
LES BORGES BLANQUES				
C : 10715	Vots : 2599	ADOLFO CALZADO SANJURJO	<u>Republicà possibilista</u>	
V : 4977	%C:24; %V: 52			
P : 46%	Vots : 1682	MARIA JACQUES QUER	<u>Carlista</u>	
	%C:15; %V: 34	(Baró d'Albi)		
	Vots : 435	RAMON MA CATÀ DE LA TORRE	?	
	Vots : 162	Altres		
CERVERA				
C : 9199	Vots : 3130	VICENTE ALONSO MARTINEZ	<u>Liberal</u>	
V : 5335	%C:35; %V: 59		(Suport:Govern)	
P : 58%	Vots : 1509	FELIP GASOL PUIG	<u>Integrista</u>	
	%C:16; %V: 28			
	Vots : 182	MIQUEL LAPORTA I MERCADER	<u>Republicà federal</u>	
	%C: 8; %V: 14		(Unió Republicana)	
LA SEU D'URGELL				
C : 8322	Vots : 2881	RAMON MARTINEZ DE CAMPOS	<u>Conservador</u>	
V : 5753	%C: 35; %V: 50			
P : 69%	Vots : 2870	ISIDRE BOIXADER I SOLANA	<u>Liberal</u>	P.
	%C: 34; %V: 50			
SOLSONA				
C : 8720	Vots : 3566	JOAN MALUQUER I VILADOT	<u>Liberal</u>	
V : 5206	%C: 41; %V: 68		(Suport:Govern)	
P : 60%	Vots : 1635	CAMIL CASTELLS BALLESPÍ	<u>Republicà federal</u>	
	%C: 19; %V: 31			
SORT-UIELLA				
C: 8379	Vots : 5555	LUIS DE LEON I CATAUMBER	<u>Liberal</u>	
V : 5657	%C: 66; %V: 98		(Suport:Govern)	
P: 67%				
ELECCIÓ PARCIAL : 11 - VI - 1893				
	Vots : 5700	RICARDO GARCIA TRAPERO	<u>Liberal</u>	
	Vots : 403	LUIS DE CUENCA I DE PESSINO	<u>Integrista</u>	
TREMP				
C : 8525	Vots : 3847	RAFAEL CABEZAS MONTEMAYOR	<u>Conservador</u>	
V : 6358	%C:45; %V: 60		(Suport:Govern)	
P : 75%	Vots : 2509	LUIS DE CUENCA I DE PESSINO	<u>Integrista</u>	
	%C: 29; %V: 39			

Un cop més fou aquesta l'única credencial que arribà al Congrés amb protestes i reclamacions formulades per alguns dels candidats (19).

2.4- L'escrutini

En relació amb les eleccions de 1891, la participació disminueix a les Borges, Balaguer, Cervera, Solsona i Sort-Viella i augmenta a Lleida, Tremp i la Seu d'Urgell. Arreu, tret de Sort-Viella, hi ha una discussió per l'acta, molt més renyida que la de la pugna anterior. És possible doncs, que això comportés uns escrutinis - amb totes les reserves que calguin - de major puritat democràtica. Per tal motiu, el descens global de la participació no s'interpreta com una disminució de l'afany dels electors per una lluita que, en ella mateixa, resultava aliena als seus interessos, sinó com una major aproximació del nombre oficial de votants- el que figurava a les actes - al real, que, tot i no figurar enlloc- salvant les poques precisions de la premsa quan informava de l'escassa animació dels col·legis electorals -, és evident que era més baix del que pretenien les fonts oficials.

L'anàlisi de les incidències electorals de cada districte i la ressenya dels municipis de comportament més significatiu ajudaran a caracteritzar d'una manera més o menys acurada aquests nous comicis legislatius.

Al districte de Lleida, amb una participació global superior en cinc punts a la de 1891, es produí un augment considerable de municipis amb percentatge participatiu superior a 90%.

Albatàrrec i Sunyer - els únics que van superar aquesta xifra dos anys enrera - es van veure acompanyats de Fondarella, els Alamús, Montoliu, Puiggrós, Sonadell i Vilanova de la Barca. D'altra part, hi hagué pobles, com Belianes, en què l'afluència a les urnes es reduí d'un 80 a un 50%.

Així mateix, alguns municipis - Belianes, Bell-lloc, Sonadell, etc...- canviaren completament la seva orientació de vot, convertint en perdedor absolut qui el 1891 havia estat triomfador indiscutible.

L'elecció del districte de Balaguer fou la que reflectí més lluita, car el governamental Luque tot just obtenia la proclamació amb un 38% dels vots emesos, en una votació 10 punts inferior a l'assolida el 1891. El conservador Martorell no aconseguí la reelecció però s'enduia el 33% dels sufragis, mentre el republicà Hidalgo en comptabilitzava un 27%. També aquí hi hagué actituds del tot contradictòries en relació amb els comicis passats. Des del punt de vista de la participació es poden assenyalar municipis, Albesa i Corbins per exemple, que van veure com es reduïa a la meitat el seu índex participatiu, i d'altres com Castelló de Farfanya, que l'augmentaren en gairebé la mateixa proporció. Tampoc no pot parlar-se d'una consolidació en comportament electoral respecte a l'orientació del vot perquè les fluctuacions d'any a any arriben a ser extremes. Així succeí a Algerri, on Martorell va passar d'obtenir tots els vots el 1891 a no tenir-ne cap el 1893.

Comença a dibuixar-se una impressió que no s'apagarà en tota la Restauració: la manca d'homogeneïtat dels escruti-

nis al llarg del temps en un espai en què les circumstàncies polítiques i socio-econòmiques són gairebé immutables, ens mostra com els resultats electorals de la majoria dels pobles responen i respondran molt més a les mans capritxoses del caciquisme que no a la voluntat de l'elector. Per aquest motiu les comptades excepcions que aconseguen fugir de la regla tenen més interès que la mateixa regla, per tal com són l'únic vial d'expressió d'una oposició al règim molt més forta que allò que les xifres expressades a les actes d'escrutini vénen a dir.

La presència d'un candidat republicà permet establir a vegades certs indrets en l'acció electoral no va ser totalment controlada pel Govern. Aquest any, municipis com Alguaire i Almace- lles donen més vots a l'oposició dinàstica i antidinàstica que al candidat oficial, mentre que en cap dels indrets on guanya clarament l'aspirant republicà - Almenar, Castelló de Farfanya, Castellserà, Tèrmens i Vilanova de Meià - la participació arribà al 55 %, en un tipus de relació, vot republicà-abstenció, que veurem repetida més vegades al llarg de la Restauració.

A les Borges Blanques el descens participatiu encara fou més acusat que a Balaguer. Es passà d'un 66 a un 46%. En conseqüència, aquí encara serà menys atípic detectar llocs on el canvi de comportament electoral hagi esdevingut extrem. Alfés, Aspa, Cervià, el Cogul, Fullella, la Granadella, la Pobla de Cérvoles, Soses i el Vilosell reduïren a la meitat la participació de 1891. Així mateix, són detectables altres nuclis de certa resistència a l'acció governamental : Aitona, que el 1891 havia donat una votació espectacular al candidat del

Govern, es decantà, també espectacularment, vers l'oposició i Juncosa, amb un 93% de participació, adjudicava tots els seus vots al candidat carlista.

Quant a Cervera, és molt significatiu el fet que un diari con "El Noticiero Universal", que no tenia escrúpols de considerar les eleccions una pura comèdia i d'admetre que les manipulacions eren generalitzades, ressaltés que l'elecció d'aquest districte havia estat "renyida i legal". I considero aquest fet significatiu perquè l'apreciació coincideix amb la circumstància excepcional que Vicente Martínez no fos candidat solitari, tot i guanyar l'acta amb un 59% dels sufragis. Amb un descens participatiu d'un 6%, l'oposició integrista i republicana assolí una votació de 28 i 14% respectivament. La majoria dels municipis romangueren fidels als Alonso Martínez, però també són localitzables focus d'oposició integrista, com la Figuerosa, Maldà, Rocafort de Vallbona, Talavera i Taladell, on la participació s'incrementà d'un 45 a més d'un 95%, i d'oposició republicana, com el dels municipis de Ciutadilla, Guimerà i Vallbona de les Monges.

Les dificultats sorgides a la Seu d'Urgell a l'hora de procedir a la proclamació de Martínez Campos són comprensibles si es té en compte que aquest triomfà davant el seu adversari, Boixader, per la diferència d'11 vots. Amb una participació pràcticament igual que la de 1891 - la mitjana del districte augmenta en un 3% -, és possible detectar un bon nombre de municipis de clara oposició al duc de la Seu, car es produeix la coincidència que fou en aquests mateixos municipis on el 1891 guanyà el republicà Zulueta: Alas, Alinyà, Anserall,

Bellver de Cerdanya, Lles, Montellà del Cadí, Músser i Aràns i Tuixén.

També foren freqüents els llocs on el comportament electoral d'un any respecte a l'altre entrà en flagrant contradicció: Ars passà de donar tots els seus vots a Martínez Campos a negar-los-hi. Al poble de Riu s'actua a l'inrevés: s'afavorí el triomf de Martínez Campos quan el 1891 s'havien donat tots els sufragis al republicà Zulueta.

A Solsona no van variar gaire les votacions donades al candidat guanyador. Tant el guanyador d'enguany -Maluquer- com el del 1891 - Agelet- representaven al mateix partit i la mateixa implantació familiar; aquesta fou la tònica més general i només ha estat possible detectar a Agramunt una certa relació entre vot republicà de 1893 i vot a l'oposició dinàstica de 1891.

Per contra, a Sort, el fet de reproduir-sela mateixa situació que el 1891 no fou suficient perquè es produís un comportament electoral d'idèntiques característiques. Hi hagué pobles que reduïren considerablement la seva participació: Altron, Arrés, Barruera, Benés, Estaon, Esterri, Farrera, Malpàs, Sorpe, Unarre, València d'Aneu, etc... i d'altres, que l'augmentaren, com Enviny, Gerri de la Sal i Vilaller. S'ha de tenir en compte, però, que el descens global de la participació del districte estava xifrat en un 12%.

La transcripció textual de les paraules del corresponent de "La Vanguardia" a Lleida, en referir-se a Tremp, ens estalviarà molts comentaris: "La lucha ha sido tranquila, pero enérgica por parte de los amigos de ambos candidatos".

El governamental Cabezas assolí, amb un 60% dels vots, per sisena vegada l'acta de diputat per Tremp, però l'integrista Luis de Cuenca aconseguí prendre-li un nombre important de sufragis a Aransí, Fontllonga, Guàrdia de Noguera, Gorp de la Conca, Isona, Ivars de Noguera, Orcau, Os, Sant Romà, Talarn, Tremp i Vilamitjana, circumstància que no havia estat possible el 1891 al contrincant republicà de Cabezas.

En definitiva, veiem que són factibles comportaments electorals de tota mena i que de moment és difícil pensar en una evolució constant o lògica del vot.

A tot l'Estat, potser el fet més remarcable - la resta era preparada i prevista -, fou l'increment de la representació republicana: la Unió Republicana sumà 33 escons i els possibilistes 14 i foren per als republicans les majories de Barcelona, Madrid, València, Oviedo i Màlaga. A Catalunya foren 12 - amb les dels possibilistes de Manresa i les Borges - les actes guanyades (21). Amb aquests resultats, el consens pactista monàrquic quedava avisat que, en el futur, la mà dura davant el període pre-electoral era imprescindible si es volia mantenir a ratlla l'oposició antimonàrquica. De fet, des de llavors, els governs dinàstics van ocupar-se més intensivament dels districtes rurals per contrarestar el control cada dia més difícil que tenien sobre els urbans, on a més no els deixava d'interessar que apareguessin les eleccions amb actes fetes amb pulcritud.

2.5- Elecció de senadors

El 29 de març se celebrà l'escrutini per elegir els tres

senadors corresponents a Lleida. Els elegits foren:

* <u>Marqués de la Vega de Anzó</u>	291 vots
* <u>Federico Luque de Velázquez</u>	283 vots
* <u>Enrique de Ziburú</u>	197 vots

Si bé és cert que els monàrquics acordaren presentar candidatura conjunta - com ja havien fet el 1891 -, 97 dels compromissaris donaren el seu vot al conservador Manuel de Azcárraga, que no aconseguí la reelecció en ser-li negat el suport del govern.

2.6.- Eleccions complementàries

Entre els comicis generals de 1893 i els propers de 1896 tingueren lloc dues eleccions complementàries; la primera fou la de Sort-Viella, celebrada el juny de 1893 a causa del nomenament del senador vitalici del seu assidu representant Luis de León. El substituí el liberal governamental Ricardo García Traperó. El maig de 1895 se celebraren eleccions parcials a Balaguer, després que els comicis generals fossin declarats il·legals perquè s'havia descobert que en el moment de la votació el guanyador era registrador de la propietat, essent aquesta condició incompatible amb la d'elegibilitat. En fou substituït el conservador Marià Clua i Anglès.

3.- ELECCIONS LEGISLATIVES DE 12 DE MARÇ DE 1896: TORN CONSERVADOR

L'empitjorament progressiu de l'estabilitat política i econòmica, a causa de la guerra del Marroc i del problema colonial de Cuba, obligaren Sagasta a dimitir, encara que, com a motiu més immediat, aprofità la conducta llicenciosa d'alguns comandaments intermedis de l'exèrcit que, després d'assaltar les redaccions de "El Resumen" i "El Globo" de Madrid, no foren amonestats convenientment pels seus superiors.

El març de 1895 Cánovas formà nou govern i acceptà la continuïtat de les Corts liberals mentre no finalitzés la tasca de reconstrucció econòmica que havien endegat. La imprescindible dissolució parlamentària no es produí fins al febrer de 1896, en què es convocaven noves eleccions, per al 12 de març.

Davant els nous comicis, la situació del partit conservador era molt delicada, perquè - a més de patir encara l'escissió del grup silvelista - havia d'afrontar la recent expulsió dels romeristes arran de reiterar-se denúncies de corrupció administrativa contra ells. En conseqüència, el partit del govern no tenia altre remei que intensificar l'acostumada utilització de mitjans de poca ortodòxia - revocació d'Ajuntaments no addictes al govern, manipulacions d'escrutinis, coaccions, etc... - per arribar a la formació de la seva majoria.

En contraposició a l'afebliment dels conservadors, els liberals arribaren a les eleccions reforçats per l'apropiament

d'una part de l'anterior clientela de la Unió Republicana, dissolta - sense perspectives de refer-se - cap a la tardor de 1894.

A més del trencament de l'entesa que havia funcionat en els anteriors comicis, la situació en què restaven els diversos grups republicans era força desencoratjadora. El partit possibilista deixà d'existir com a tal i la majoria dels seus militants ingressaren a les files liberals: només restaren fidels al republicanisme històric alguns nuclis catalans: els progressistes, després de la mort de Ruiz Zorrilla, s'havien fraccionat en camarilles locals oposades; els pimargallistes, reafirmant-se federalistes i anticolonialistes en el programa del 22 de juny de 1894 (22), s'havien guanyat l'allunyament dels seus anteriors aliats, que no sols es negaven a signar qualsevol acord sinó que, conjuntament als monàrquics, combatien resoltament també les tesis autonomistes respecte a Cuba defensades pels partidaris d'en Pi i Margall.

L'abstenció fou la mesura adoptada per a afrontar d'una manera digna llur debilitat: els federals argumentaren en el sentit que la no participació era la resposta a la campanya adversa de què eran objecte, mentre que centralistes i progressistes atribuïen l'absència al caire marcadament antidemocràtic que acompanyava els preparatius de la votació.

Per tot això, la lluita es reduí a una simple confrontació de contrincants monàrquics, ja que les candidatures republicanes presentades foren excepcions aïllades, més

freqüents a Catalunya que no pas a la resta de l'Estat, i degudes, segurament, al fet que la implantació individual d'alguns candidats prevalia sobre la de les seves organitzacions. D'altra banda, els socialistes continuaven localitzats en nuclis urbans reduïts mentre que nocedalistes i carlins, sempre poc interessats en l'acció electoral, continuaven retirats als seus reductes tradicionals.

3.1.- 1893-1896: Les lluites electorals a Lleida

A l'elecció del 13 de novembre de 1893 per a la renovació de l'Ajuntament de la capital encara hi participaren els republicans i guanyaren tot just dues regidories davant els onze llocs assolits pels fusionistes, ajudats arreu pels conservadors. La distribució de candidatures va tenir aquestes proporcions:

ELECCIONS MUNICIPALS DE 19 DE NOVEMBRE DE 1893

D	Liberals		Coalició Republicana	
	els.	cts.	els.	cts.
I	4	(4)	1	(2)
II	4	(4)	-	(1)
III	-	-	-	-
IV	2	(2)	1	(1)
V	1	(1)	-	-
T	11		2	

Font: "El Diario de Lérida" 21-XI-1893;
els.= elegits; cts.= candidats

El trencament de la Unió Republicana havia deixat tan afeblits els efectius republicans que de moment optaren per

romandre al marge en les pròximes consultes electorals, fos-
sin de caràcter local o general. Així doncs, quan el 9 de
setembre de 1894 s'efectuà la renovació dels diputats pro-
vincials corresponents als districtes de Lleida - les Borges
i Tremp-Viella, els monàrquics foren els únics aspirants
guanyadors de les actes:

DISTRICTE DE LLEIDA-LES BORGES

- * Ramon Giné (conservador)
- * Antoni Abadal Grau (liberal)
- * Francesc Sagañoles i Rei (liberal)
- * Francesc Roca i Lacosta (liberal)

DISTRICTE DE TREMP-VIELLA (23)

- * Àngel Feliu i Escala (conservador)
- * Pere Fuertes i Bardají (liberal)
- * Josep Llari i Areny (republicà-federal)
- * Josep Arrú i Lage (dinàstic)

És cert que en aquest segon districte guanyà una acta
un federal, però el seu triomf s'ha d'entendre més gràcies
a la condescendència de la coalició monàrquica que no pas
al fet de lluir la filiació de republicà. Ja veurem més en-
davant com aquestes bones relacions, liberals-federals-Llari,
perduraran increbantables durant molts anys. Posteriorment,
el 12 de maig de 1895, foren canviats l'altra meitat dels
regidors de l'Ajuntament de Lleida; els monàrquics guanyaren
els 12 llocs en disputa. Aquest resultat deixà el consistori
en una proporció de 23 regidors dinàstics contra 2 de repu-
blicans (24). L'absoluta preeminència monàrquica dins dels or-
ganismes de govern municipal i provincial havia d'influir

indiscutiblement en els preparatius dels comicis generals d'abril de 1896.

D'antuvi, la designació de candidats confirmà que la majoria de les actes eren considerades, amb tota normalitat, patrimoni d'un candidat monàrquic. Però l'ofensiva dels conservadors, que pretenien conjuminar una majoria parlamentària difícil d'assolir per mitjans legals, per causa de llur clara inferioritat organitzativa, fou impacable als districtes de la província de Lleida, on avortaren, sempre que va ser possible, qualsevol intent d'oposició. El repartiment d'escons entre els dinàstics fou difícil i, encara que les pretensions dels liberals anaven més enllà, només se'ls reservà l'escó de Sort-Viella (24). Ricardo García Traperó fou l'elegit. El govern s'assegurà el triomf a cinc dels vuit districtes: Rafael Cabezas continuà a Tremp on, amb aquesta, ja eren vuit les vegades que aconseguia l'acta; a la Seu repetiria, per tercera volta sense oposició, Ramon Martínez Campos.

Lleida, Balaguer i les Borges, precisament els indrets on abans l'acta acostumava a ser més difícil de pactar, en coherència amb el fet de concentrar-se en aquesta zona de la plana l'única activitat que podríem dir-ne política, foren, sense cap mena d'escrupulositat, vetats a qualsevol candidat no addicte. A neutralitzar aquesta actuació, el govern s'hi mirà una mica a l'hora de buscar els seus candidats i seleccionà aquells que tenien un cert prestigi i que, com a mínim, no resultaven desconeguts a l'electorat. Ramon Soldevila i Claver, el "Pare Etern" - així anomenava la premsa al

cap dels conservadors lleidatans (25) -, optava a l'acta del districte de la capital; un dels germans Vicanco i Menchaca se situava a Balaguer (26), mentre el jurista marquès d'Olivart optava a l'acta de les Borges, districte que ja representava com a diputat provincial (27).

Només dos prohoms liberals mantingueren la seva candidatura: Vicente Alonso Martínez a Cervera i Joan Maluquer i Viladot a Solsona. Ambdós tingueren contrincants conservadors i, si bé no està massa clar que comptessin amb el suport del govern, sí que tenien l'ajut de l'òrgan integrista, el "Diario de Lérida", suport caracteritzat molt més pel caràcter confessional que no pas polític.

3.2.- Manca de competitivitat davant les urnes

De vuit actes en disputa, sis eren de candidat únic. Si les votacions van tenir lloc realment en alguna contrada lleidatana es només a Cervera i Solsona que hi ha indicis d'haver-se efectuat. En aquest darrer districte l'escrutini resultà fins i tot incòmode al govern, especialment al centre comarcal, on, malgrat les pressions exercides, al candidat oficial, li mancaren 25 vots per a desbancar el fusionista Joan Maluquer (28). Però, fou a Cervera on la batalla lliurada entre el diputat patrimonial Alonso Martínez i l'encasellat, Gustavo de Bofill, arribà a extrems indescriptibles, que fan honor al caciquisme i al caràcter antidemocràtic d'aquests comicis. Ni Alonso podia deixar tan fàcilment la propietat del seu escó, ni els conservadors estaven disposats - com ja s'ha

QUADRE Nº 3 : ELECCIONS LEGISLATIVES DE 12-IV-1896

DISTRICTES	RESULTATS	CANDIDATS/DIPUTATS	FILIACIO/SUPORT	IRREGULARITATS
<u>LLEIDA</u>				
C : 10729	<u>Vots : 4638</u>	<u>RAMON SOLDEVILA I CLAVER</u>	<u>Conservador</u>	
V : 4659	%C: 43; %V:100		(Suport:Govern)	
P : 43%				
<u>BALAGUER</u>				
C : 9673	<u>Vots : 7164</u>	<u>MANUEL VIVANCO MENCHACA</u>	<u>Conservador</u>	
V : 7164	%C: 74; %V:100		(Suport:Govern)	
P : 74%				
<u>LES BORGES BLANQUES</u>				
C : 10949	<u>Vots : 6852</u>	<u>RAMON DE DALMAU I D'OLIVART</u>	<u>Conservador</u>	
V : 6884	%C: 63; %V:100		(Suport:Govern)	
P : 63%				
<u>CERVERA</u>				
C : 9262	<u>Vots : 3446</u>	<u>VICENTE ALONSO MARTINEZ</u>	<u>Liberal</u>	
V : 6892	%C: 37; %V: 50			
P : 74%	<u>Vots : 3446</u>	<u>GUSTAU DE BOFILL</u>	<u>Conservador</u>	P.
	%C: 37; %V: 50		(Suport:Govern)	
<u>LA SEU D'URGELL</u>				
C : 8316	<u>Vots : 4276</u>	<u>RAMON MARTINEZ DE CAMPOS</u>	<u>Conservador</u>	
V : 4300	%C: 51; %V: 99		(Suport:Govern)	
P : 52%				
<u>SOLSONA</u>				
C : 8948	<u>Vots : 3031</u>	<u>JOAN MALUQUER I VILADOT</u>	<u>Liberal</u>	
V : 5572	%C: 34; %V: 54			
P : 62%	<u>Vots : 2519</u>	<u>MARIANO JORRO BARBER</u>	<u>Conservador</u>	P.
	%C: 28; %V: 45		(Suport:Govern)	
<u>SORT- VIELLA</u>				
C : 8380	<u>Vots : 5960</u>	<u>RICARDO GARCIA TRAPERO</u>	<u>Liberal</u>	
V : 6071	%C: 71; %V: 98		(Suport:Govern)	
P : 72%				
<u>TREMP</u>				
C : 8511	<u>Vots : 5461</u>	<u>RAFAEL CABEZAS MONTEMAYOR</u>	<u>Conservador</u>	
V : 5464	%C: 64; %V:100		(Suport:Govern)	
P : 64%				

vist - a gaires concessions. Donat el luxe de mitjans emprats pels partidaris d'un i d'altre, per argumentar la victòria dels seus defensats, la Junta d'Escrutini, optà per la salomònica solució de fer guanyadors els dos contrincants i expedir, amb tots els requisits, dues actes de votació amb un nombre igual de sufragis en cadascuna (29).

La premsa coincideix en la notícia que el governamental Bofill s'inventà un poble de 1000 electors - on tothom l'hi havia donat el vot (30), quan només la capital del districte arribava a aquesta xifra. L'embolic el resoldrien les Corts, que al cap de dos mesos, acceptarien l'acta d'Alonso Martínez.

En resum, a Lleida guanyaren els 5 conservadors de candidatura solitària i els únics liberals que es presentaven; per tant, es pot parlar d'un èxit relatiu de l'oposició monàrquica dins d'uns límits estrictes de control governamental. Així mateix, també es pot afirmar que les regles del joc democràtic no se seguiren, ni als indrets on, teòricament, havia d'haver-hi lluita.

3.3.- El recompte de vots als municipis de Lleida

Davant el panorama que s'acaba de descriure, resulta difícil parlar seriosament d'evolució de la participació, o de característiques del comportament electoral dels lleidatans. No obstant això, sí que crec possible establir per a cada districte, i sempre en relació directa amb comicis celebrats amb anterioritat, algun nucli de població caracteritzat ja sigui per la seva contínua postura d'oposició al candidat oficial o

pel fet de mantenir, també constantment, uns alts o baixos valors participatius. Evidenment, això l'únic que demostrà, de moment, serà l'existència de zones difícils de controlar pel govern i la tendència de la manipulació del vot. Cal no oblidar, però, que la majoria dels municipis es distingeixen per observar un comportament totalment buit de qualsevol mena d'actuació lògica; per tant, potser no resultarà tant forassenyat intentar cercar algunes àrees geogràfiques amb un comportament electoral mínimament estable al llarg de tota la Restauració.

La participació global del districte de la capital segueix la marxa descendent iniciada el 1893: passà d'un 60 a un 43 % i assoleix, per tant, l'índex més baix de tota la província. Golmés i Puiggrós continuen amb una tendència participativa alta, mentre les actes d'Arbeca, Lleida, Miralcamp, Mollerussa i Sidamon la continuen manifestant baixa.

L'existència d'una única candidatura no influí, com havia succeït a Lleida, en l'índex participatiu de Balaguer, que continuà tan elevat - 74 % - com ho havia estat durant les dues consultes anteriors, en què s'havia establert una lluita entre diversos contrincants. Quant als seus municipis, Baldomar, Bellcaire, la Portella, Torre-serona i Vilanova de Segrià continuen diferenciant-se per unes xifres participatives altes mentre Santa Maria de Meià i Tornabous són altre volta pobles poc participatius. A les Borges es produí el mateix tipus d'incongruència que a Balaguer. És a dir, la participació augmentà - en més d'un 16 %-alhora que desapareixia el caràcter dis-

putat de l'elecció. La candidatura solitària de Ramon de Dalmau fins i tot féu pujar el nivell participatiu - 83 % - de la capital del districte, les Borges, fins ara sempre per sota del 45 % . Els municipis amb una certa estabilitat participativa baixa eren l'Albí, Castellldans, Castellnou, la Floresta, Maials, el Soleràs i Torrebeesses. Aitona continuava amb un índex elevat.

Els altres tres districtes de candidat únic, la Seu, Sort-Viella i Tremp, experimentaren el lògic fenomen de disminuir la participació en desaparèixer les possibilitats de lliurar una lluita competida. Amb tot, a la Seu, la participació se situà pels volts d'un 50 % . A Sort superà el 70 % i a Tremp el 60.

El nombre de municipis amb una constant tònica participativa només és significatiu al districte de Sort, el més gran de la província. Baén, Betlan, Gerri de la Sal, Llavorsí, Pont de Suert, Rialb, Ribera de Cardós, Salardú, Sarroca, Soriguera, Tredòs i Viella són els generalment participatius i, Ainet, Espot, Lladorre i Son del Pi, els cinc més abstencionistes. A la Seu i a Tremp són feble minoria els pobles amb una participació sempre alta o sempre baixa. Arfà, Cerc i Gósol i, la Seu, Talltendre i Vilec i Estana obtenen sempre les xifres més altes i més baixes del districte de la Seu d'Urgell. Quant a Tremp, només un poble del districte - Santa Linya - es pot considerar abstencionista. Alòs, Aransís, Eroles, Ivars i Pallau de Noguera són els més participatius d'aquest mateix districte.

La confrontació de dos candidats a Cervera i Solsona permet establir, per a aquests dos districtes, algunes zones d'oposició a l'acció governamental. Tots dos casos són especialment significatius, perquè permeten comprovar com la intervenció oficial davant dos candidats gairebé patrimonials pot fer canviar completament la orientació del vot. Al districte de Solsona, sols a Agramunt i la Baronia era habitualment derrotat el candidat oficial; en canvi, el govern guanyà aquest any a 38 municipis, setze dels quals abans s'havien mostrat plenament partidaris del candidat que ara estava situat a l'oposició. Paradoxalment, foren els pobles que canviaren el seu vot els que manifestaven, des del punt de vista participatiu, un capteniment més homogeni: Clariana, Donzell, la Molsosa, Pinell, Portell, Preixens, Sant Guim, Torà i també Agramunt. Al districte de Cervera, també hi havia municipis contraris als Alonso Martínez - Maldà, Guimerà, Talavera, Bellpuig, Preixana i Talladell- i nuclis que havien canviat la seva tradicional fidelitat al fins ara propietari de l'acta en pro del candidat del govern: l'Aranyó, Cervera, Ciutadilla, Estaràs, Freixenet, Granyena, les Pallargues i Massoteres. Evidentment, aquí com arreu eren factibles totes les variacions i combinacions; potser una de les més acurades de la província fou la del poble de la Prenyanosa, on feien constar a l'acta que participaren la meitat dels electors demostrant una perfecta compenetració a l'hora de repartir-se els vots, meitat i meitat, a favor dels dos contrincants. D'altra part, a les Oluges els electors es permeteren

el luxe de no votar ningú i especificar-ho així a l'acta de votació: els set únics vots comptabilitzats s'emeteren en blanc. A Bellpuig i Claravalls la participació s'havia confirmat generalment alta, i a Cervera, Vallbona de les Monges i les Pallargues generalment baixa.

A les altres circumscripcions catalanes, els dos partits hegemònics també van copar gairebé la totalitat dels escons sense registrar-se peculiaritats diferents a les detectades a la resta de l'Estat. L'oposició catalana al Congrés la formarien només dos carlins, un independent i un republicà, l'únic que sense seguir la disciplina de cap grup en concret arribà a guanyar un escó (31).

3.4. - Elecció de senadors

Al cap de quinze dies s'efectuaren les eleccions al Senat. Es manifestà, tant en la confecció de la candidatura com en la votació, l'harmonia que acompanyava els dos partits dinàstics en aquests casos. Els conservadors deixaren un lloc al cap de l'oposició, Miquel Agelet, que va arribar al mateix nombre de vots que els seus companys, presumiblement governamentals.

Amb la participació d'un total de 199 compromissaris - prop d'un centenar menys que el 1893 - els resultats foren:

* <u>Antoni Borrell i Folch</u>	199	vots
* <u>Miquel Agelet i Besa</u>	199	"
* <u>Arturo Saforcada</u>	199	"

4.- ELECCIONS DE 27 DE MARÇ DE 1898: TORN LIBERAL

4.1.- La crisi colonial: Repercussions político-electoral

La crisi de govern provocada per l'assassinat de Cánovas del Castillo, l'agost de 1897, no es resolgué immediatament a favor dels liberals. Primer el general conservador Marcelo Azcárraga s'encarregà d'endegar els remodelatges necessaris per a poder efectuar el canvi de torn amb completa normalitat. Acomplert aquest abjectiu, la regent cridà Sagasta, que, un cop dissoltes dels Corts, convocà nous comicis per al 27 de març de 1898.

La problemàtica colonial, agreujada per la intervenció dels EUA, marcà la celebració de les eleccions generals, per tal com totes les forces polítiques centraven al voltant d'aquesta qüestió llur atenció i propaganda. Per altre part, fou la crisi econòmica, desencadenada per la inestabilitat colonial, el mòbil que menà els industrials catalans a posar en dubte el sistema polític i econòmic de la Restauració monàrquica, alhora que s'organitzaven per intervenir activament en la vida política de l'Estat i abandonaven la passivitat que fins aleshores havien mantingut. L'inconformisme de les principals entitats econòmiques catalanes i les crítiques al govern de torn augmentaren a mesura que la crisi s'accentuava, però les conseqüències electorals d'aquesta irrupció política no van ser perceptibles fins als comicis de 1899, quan el problema colonial ja estava expeditivament resolt.

Aquest any continuaren disputant-se els escons els dos partits tornistes, que només es veieren destorbats per una insistent però dèbil oposició republicana i socialista. Els grups republicans continuaven més separats que mai a causa de les diferents interpretacions de la guerra colonial. Els federals, partidaris de l'independència de les colònies, tornaren a fer fracassar l'intent, assajat per les altres forces, de restablir la Unió Republicana. La unitat pretesa per centralistes i ex-possibilistes restà limitada a un pacte mutu anomenat "Fusión Republicana".

Les organitzacions que donaven suport a l'incipient moviment sindical del proletariat industrial, especialment anarquistes i socialistes, no es trobaven encara en condicions d'assumir una postura electoral important. Si bé és cert que els socialistes començaven a fer perceptible una certa força, mitjançant un continu increment de vots, no eren encara definibles nuclis abstencionistes d'indubtable paternitat anarquista.

La sort dels partits dinàstics, quant a llur cohesió interna, no era millor que la dels seus adversaris antimonàrquics. Silvela substituï Cánovas al cap de la majoria de les tendències conservadores, alhora que les dissidències que patia el partit es veieren incrementades per la dels neocanovistes, contraris a la política renovadora que pretenia impulsar el nou mandatari. Respecte als liberals, el fet de trobar-se al poder els mantingué units perquè, a més de necessitar la inqüestionable majoria parlamentària, calia

que aquesta fos especialment nombrosa, si volien sortir més o menys airosos de les crítiques que, sens dubte, rebrien per la seva actuació en relació a la forma d'administrar l'autonomia de Cuba, o davant l'escalada progressiva d'ines-
tabilitat social. Fou per això que els liberals renunciaren l'aparença democràtica que adoptaven de cara als governs con-
servadors i es decidiren a emprar tots els mitjans a l'abast per a fabricar-se unes eleccions clarament favorables.

4.2.- 1896-1898: El panorama polític-electoral a Lleida durant aquest període.

Tot i que carlins i integristes retornaven a les llui-
tes electorals de la província, els comicis celebrats el 6
de setembre de 1896 per a la renovació de la Diputació pro-
vincial, tornaren a ser un èxit absolut per als candidats
de la Coalició Monàrquica, entesa dels efectius dinàstics
signada exclusivament per a concórrer a aquests comicis. Els
guanyadors foren (32) :

DISTRICTE DE BALAGUER

- * Enric d'Hostalric (conservador)
- * Francesc Corbero i Urgell (conservador)
- * Marià Clua i Anglès (conservador)
- * Josep Sol i Torrents (liberal)

DISTRICTE DE CERVERA - SOLSONA

- * Antoni de Nuix i d'Espona (carlí)
- * Enric de Càrcer i Subias (conservador)
- * Antoni Xuclà i Cases (liberal)

Bonaventura Foix i Jover (conservador)

DISTRICTE DE LA SEU - SORT

- * Marià de Gomar (integrista)
- * Pere Esteve i Badie (?)
- * Josep Tarragona (conservador)
- * Joaquim Sostres (liberal)

Un any després, a les eleccions municipals de 8 de maig de 1897, republicans i liberals optaren pel retraïment (33), mentre els carlins guanyaren les minories de la ciutat de Lleida i els conservadors les majories. Segons el diari "El País", aquests resultats obeïen a un repartiment previ dels llocs en discussió entre els dos únics grups contrincants. La distribució en cadascun dels cinc districtes municipals fou:

ELECCIONS MUNICIPALS DE 9 DE MAIG DE 1897

D	Conservadors		Carlins	
	els.	cts.	els.	cts.
I	3	(3)	1	(1)
II	3	(3)	1	(1)
III	-	-	-	-
IV	2	(2)	1	(1)
V	1	(1)	1	(1)
T	9		4	

Font: "El País" 10-V-1897; els.= elegits; cts.= candidats

Però, davant les eleccions legislatives de març de 1898, ni carlins ni integristes tindrien la influència suficient per a aconseguir l'encasellat governamental i guanyar alguna acta al Congrés de diputats. Un cop més, els comicis serien cuinats entre dinàstics: els liberals pretenien set de les vuit actes a cobrir i els conservadors esperaven guanyar-ne quatre. En conseqüència, tant els carlins com els integristes no tingueren altra sortida que donar suport als candidats més afins o restar al marge de l'elecció (34).

Quant als republicans, encara que en principi manifestaren llurs propòsits de presentar candidats propis, això quedà, abans de la votació, com una simple declaració d'intencions.

4.3.- Fusió Republicana i les eleccions legislatives de març de 1898

És cert que des del trencament de la Unió Republicana, els republicans de Lleida havien restat al marge de les lluites electorals provincials i municipals i val a dir que, davant els comicis legislatius de 1898, el seu retraïment obeí a les pressions governamentals per a neutralitzar la seva bel·ligerància activa tant com a la manca d'organització política.

El 2 de gener de 1898 apareixia per primer cop "El Ideal", òrgan dels seguidors de Salmerón a Lleida; a final d'aquest mes es feien públiques en l'esmentat setmanari les instruccions per a la constitució definitiva de les juntes municipals i provincials de Fusió Republicana. Una comissió directiva, que actuava amb caràcter provisional sota la presidència del cap

del Círculo Republicano de Lleida, Manuel Pereña i Puente, estipulava que el 2 de febrer s'havien de votar les juntes municipals, que constarien de 5 membres a més dels consellers en exercici del partit. Els càrrecs serien elegits per sufragi universal directe i, en la mateixa sessió, cadascun dels districtes judicials de la província designaria 2 representants i 2 suplents per a formar part de la Junta Provincial (32), que restà constituïda el 6 de març pels següents membres: president, Manuel Pereña; vice-presidents, Marià Aguilar i Manuel Miquel i Boix; tresorer, Enric Ribelles; secretaris, Josep Vila i Joan Prats. Els designats constituïen alhora la comissió executiva del partit. Aquesta comissió s'havia d'encarregar de polsar les possibilitats que presentaven els districtes lleidatans per tal de concórrer als propers comicis amb candidatures pròpies.

Tenim notícia que els comitès municipals del districte de Balaguer es van reunir i van decidir requerir el consentiment del jurisconsult Ignacio Hidalgo per preparar la seva proclamació, el qual no acceptà disculpant-se en problemes personals. Fusió Republicana del districte de Lleida es decidí pel retraïment argumentant en el sentit que s'estava en ple procés de reorganització.

A la resta de la província les condicions eren clarament desfavorables a la participació i així l'allunyament republicà de les urnes fou generalitzat i assumit (35); n'obstant això, s'assentaren bases per a una futura ofensiva.

4.4.- L'encasellat governamental a Lleida

La pràctica de l'encasellat mostrà molt poques novetats respecte a la trajectòria seguida finsaleshores a Lleida. El districte de la capital, de mig a mig fidel al torn, recuperà de bell nou el cap dels liberals Miquel Agelet, proclamat sense cap mena d'oposició. A Cervera i Sort, l'encasellat fou encara més senzill, perquè només calia assegurar la continuïtat de Vicente Alonso Martínez i Ricardo García Traperó, respectivament, i evitar la presència de contrincants. Ambdues coses foren fàcilment assolides. L'escó de la Seu fou l'únic que es considerà propietat particular d'un conservador, el duc de la Seu. Però aquesta condescendència amb l'oposició no es va fer extensiva a Tremp, on els liberals es negaren a respectar el feu del conservador Rafael Cabezas, amb vuit actes consecutives al seu haver i de nou proclamant candidat. Els governamentals confiaven de crebantar aquesta llarga implantació enviant-hi el nom, que no la persona, de José Moragas Saiz.

L'ofensiva liberal portà a les Borges Cipriano Garijo, que, tot i no tenir cap lligam amb el districte, es disposava a evitar la reelecció d'un home amb influència en aquestes terres, el marquès d'Olivart. L'assignació de l'acta havia d'esdevenir molt polèmica i no es resolgué fins al darrer moment.

A Solsona, el candidat oficial, Joan Maluquer i Viladot, havia demostrat amplemt - recordem les eleccions de 1893 - que disposava de mitjans més que suficients per a evitar que el conservador Mariano Jorro li fos cap destorb.

L'acostumada circulació de noms de possibles candidats que mai arribaven a la proclamació només es va percebre a Balaguer, on les forces polítiques del districte no acabaren d'entendre's fins que el republicà Hidalgo Saavedra renuncià la seva presentació i Antúnez, un liberal independent, no afecte al govern i amb un possible suport d'alguns conservadors del districte, es retirà (37). Després dels estira i arronsa reglamentaris, l'ex-republicà Adolfo Calzado era proclamat candidat oficial amb la seguretat que s'enduria l'acta davant l'oposició del seu contrincant, Juan de Dios Fernández, que, a més de ser un neòfit en les lluites polítiques lleidatanes, només tenia l'ajut d'un reduït nombre de conservadors disconformes amb els acords signats a darrera hora (38).

La indiferència més absoluta va precedir el dia assenyalat per a depositar el vot a les urnes. No es va desenvolupar cap mena d'acte propagandístic. També és probable que un cap dels candidats forans es desplaçés al districte que pretenia. Qualsevol forma de convèncer la gent del carrer era estalviada per innecessària.

La premsa es limita a donar alguna notícia referent a en quins llocs havia estat més difícil l'adjudicació de l'es-có; així, l'òrgan dels republicans ens informa de les pressions que havien rebut el liberal I. Boixader i el republicà J. Zulueta per tal d'evitar llur presentació a la Seu i es lamentava del dia que van donar el títol de "duque de La Seo" al fill del general, car creu que si se'ls hagués acudit el de "duque del Algarrobo" s'hauria deixat en pau al districte

DISTRICTES	RESULTATS	CANDIDATS/DIPUTATS	FILIACIÓ/SUPORT	IRREGULARITATS
<u>LLEIDA</u>				
C : 10862	<u>Vots : 5613</u>	<u>MIQUEL AGELET I BESA</u>	<u>Liberal</u> (Suport:Govern)	
V : 5662	%C: 52; %V: 99			
P : 52%				
<u>BALAGUER</u>				
C : 9713	<u>Vots : 5837</u>	<u>ADOLFO CALZADO SANJURJO</u>	<u>Liberal</u> (Suport:Govern)	
V : 5867	%C: 60%;%V: 99			
P : 60%	<u>Vots : 30</u>	<u>JUAN DE DIOS FERNANDEZ ABRIL</u>	<u>Independent</u> (Suport: P.Conservador)	
<u>LES BORGES BLANQUES</u>				
C : 11104	<u>Vots : 3871</u>	<u>CIPRIANO GARIJO ALJAMA</u>	<u>Liberal</u> (Suport:Govern)	
V : 6587	%C: 35%; %V: 59			
P : 59%	<u>Vots : 2662</u>	<u>RAMON DE DALMAU I D'OLIVART</u>	<u>Conservador</u>	P.
	%C: 24; %V: 40			
<u>CERVERA</u>				
C : 9358	<u>Vots : 5721</u>	<u>VICENTE ALONSO MARTINEZ</u>	<u>Liberal</u> (Suport:Govern)	
V : 5721	%C: 61%; %V:100			
P : 61%				
<u>SOLSONA</u>				
C : 8956	<u>Vots : 5883</u>	<u>JOAN MALUQUER I VILADOT</u>	<u>Liberal</u> (Suport:Govern)	
V : 6174	%C: 59%; %V: 95			
P : 69%	<u>Vots : 228</u>	<u>MARIANO JORRO BARBER</u>	<u>Conservador</u>	
	%C. 3;%V: 4			
<u>LA SEU D'URGELL</u>				
C : 8328	<u>Vots : 4943</u>	<u>RAMON MARTINEZ DE CAMPOS</u>	<u>Conservador</u> (Suport:Govern)	
V : 4945	%C: 59;%V:100			
P : 59%				
<u>SORT-VIELLA</u>				
C : 8341	<u>Vots : 5382</u>	<u>RICARDO GARCIA TRAPERO</u>	<u>Liberal</u> (Suport:Govern)	
V : 5382	%C: 65 ;%V: 100			
P : 65%				
<u>TREMP</u>				
C : 8390	<u>Vots : 3075</u>	<u>JOSE MORAGAS SAIZ</u>	<u>Liberal</u> (Suport:Govern)	
V : 6026	%C: 37;%V: 51			
P : 72%	<u>Vots : ?</u>	<u>RAFAEL CABEZAS MONTEMAYOR</u>	<u>Conservador</u>	P.

lleidatà.

Quan després de la votació la premsa considerava que només hi hagué lluita a Tremp i les Borges - i així sembla que es pot creure en observar els resultats : set escons liberals i un conservador - s'ha d'entendre que en aquests dos llocs no es trobà solució a les diferències que impedièn als monàrquics l'entesa que als altres districtes havia estat possible. No va poder-se arribar a una solució per via pacífica i va ser necessari l'ús i abús de la coacció del govern o dels delegats, que finalment s'apropriaren les dues actes: la de Tremp per una diferència d'un centenar de vots i la de les Borges, gràcies a les pressions del governador civil, per més de 1000. En conseqüència, els expedients electorals dels dos districtes arribaren a la comissió d'actes del Congrés farcides de protestes i reclamacions (39).

4.5.- Els resultats: Característiques de la presumible unanimitat del cos electoral en emetre el vot.

Els liberals guanyaren, amb quasi el 100 % dels vots, les 7 actes que pretenien, i els conservadors s'endugueren la que els governamentals els havien reservada a la Seu, evidentment, també amb gairebé tots els vots emesos.

Un cop d'ull als resultats municipals ajudarà a reforçar les impressions que ja s'han dit anteriorment sobre els hàbits electorals de l'època. Abans, potser cal assenyalar que la participació global de cada districte s'havia encaminat, des de 1891, cap a valors intermedis i s'havia apro-

pat, per tant, als extrems participatius generals. Sis dels vuit districtes lleidatants declaraven abstencions superiors al 35 %, fet que pot considerar-se un aspecte de la lenta aproximació del protocol electoral a les eleccions-veritat. L'anàlisi dels resultats es farà sota dos aspectes: primer, observar si hi ha hagut un canvi substancial en l'orientació del vot i, si això s'ha produït, el grau de facilitat amb què ha estat fet. En segon lloc, es comprovarà si les zones caracteritzades per una certa tendència participativa variaven el grau d'afluència a les urnes paral·lelament amb el canvi d'orientació del vot o bé mantingueren llur tendència inicial independentment de les mutacions sofertes pel sufragi.

En general, s'ha constatat que els municipis que el 1896 s'havien manifestat plenament partidaris dels candidats conservadors governamentals, aquest any no tenien cap inconvenient a mostrar el mateix grau d'acceptació dels candidats liberals governamentals, sense que això impliqués cap modificació del nivell participatiu obtingut fins ara. Per exemple, a Montoliu de Lleida i a Puiggrós el candidat oficial va comptar amb el mateix nombre d'electors que el 1896 s'havien declarat partidaris del triomf del candidat conservador. Així mateix, si el 1896 s'havien adjudicat cent sufragis al conservador Vivanco a Vilanova de Segrià (Balaguer), aquest any es tornà a donar un nombre exactament igual de vots a l'ex-possibilista Calzado. A Cervera, la manca d'una elecció amb opcions de vot féu possible que el guanyador, Alonso Martínez, que el 1896 havia assolit matemàticament la meitat dels vots emesos,

s'apuntés el 1898 la totalitat dels sufragis declarats a l'acta de votació. D'altra part, aquí també es mantigué, sempre pensant en línies generals, la zona que s'havia destacat amb alguna tendència participativa més o menys definida. Alhora, es demostrava, sense cap tipus d'escrupolositat un canvi evident en l'orientació del vot. Molts del municipis que el 1896 s'havien destacat com a antialonsistes - l'Ara-nyó, Cervera, Freixenet, Estaràs, Massoteres, etc...- apareixien aquest any totalment alonsistes sense que l'abstenció o el vot en blanc substituïeixin l'antiga abstenció.

Els resultats de Solsona sorprenen quan es veu amb quina facilitat es pogueren invertir respecte al 1896, tot i no haver-ser canviat cap dels aspirants a la representació parlamentària. Amb el suport oficial, Maluquer aconseguí reduir la compareixença del conservador Jorro a una simple presència testimonial quan, aquest mateix candidat, havia obtingut dos anys enrera, i també amb l'ajut del govern, més d'un 45% dels vots emesos. Davant aquesta situació és impensable cercar alguns municipis del districte amb una orientació de vot mínimament estable. Amb tot, cal indicar que des de el punt de vista participatiu restava encara en peu la zona que anteriorment s'havia caracteritzat per poc o molt participativa.

Els dos únics indrets que donaren una elecció renyida - les Borges i Tremp - tingueren un cúmul tan gruixut d'irregularitats que impossibilita qualsevol intent de cercar alguna àrea definible pel caràcter peculiar del seu vot. Per contra, els mecanismes de falsificació de la voluntat popular s'extre-

maren tant que donaren com a resultat canvis inversemblants del comportament d'un any respecte a l'altre. Això s'acusà especialment a Tremp, on la diferència de vots entre els dos contrincants era tan escassa que la votació d'una sola secció podia modificar el sentit de l'elecció. Però, la intervenció governamental en els escrutinis no fou quelcom exclusiu de Lleida, car la composició política de les Corts liberals continuava essent d'una absoluta majoria addicta: 284 escons liberals davant 84 conservadors, un cop sumades les seves tendències. Ara bé, això no significava, de cap manera, que el govern gaudís d'una ferma estabilitat política i parlamentària. L'oposició al sistema creixé dintre i fora del Parlament, i algunes forces polítiques deixaren de creure que l'activitat parlamentària, tal com s'exercia, fos una forma acceptable de tirar endavant els seus programes.

Els resultats dels escrutinis de Catalunya acusaren el retraïment del republicanisme federal, tot i que va haver-hi indrets - com Figueres -, on sembla que la participació en les eleccions era l'única forma de mantenir o revitalitzar l'hegemonia que sempre hi havien manifestat.

De les 14 actes que Fusió Republicana portà al Congrés només 3 eren catalanes (40).

4.6.- Elecció de Senadors

La plena concordància entre les forces monàrquiques lleidatanes reaparegué, com ja era costum, a l'hora de confeccionar la candidatura de senadors. L'harmonia fou exem-

plar, car cada un dels llocs fou cobert per "cuneros" representants de cadascuna de les forces dinàstiques; els 224 votants estigueren d'acord a donar el sufragi a:

* <u>Manuel del Valle y Cárdenas</u>	224 vots	(liberal)
* <u>Manuel Allendesalazar</u>	224	" (conservador)
* <u>Federico Luque</u>	223	" (romerista)

5.- ELECCIONS DE 16 D'ABRIL DE 1899: TORN CONSERVADOR

5.1.- El regeneracionisme polític: govern Silvela-Polavieja

Arran del desastre colonial, des de l'esquerra federal fins la dreta conservadora, passant per corrents d'opinió al marge dels partits, hom sentí la necessitat de superar les caduques estructures vigents i hom es manifestà en pro d'un moviment renovador encaminat a regenerar l'Estat.

A Catalunya prosperà específicament l'afany regeneracionista, que sovint marxà plegat amb aspiracions de caire autonomista. El missatge a la reina regent, presentat el novembre de 1898 i signat per cinc entitats econòmiques i culturals catalanes, fou l'expressió dels anhels de canvi del sector més pragmàtic de la Unió Catalanista. Ensenms, la burgesia industrial catalana, ressentida pel mal govern i per la marginació soferta fins aleshores, cregué arribada l'hora d'intervenir activament en la vida política espanyola; és per això que va fer seu- després d'unas vagues declaracions de respecte per algunes reivindicacions catalanistes - el programa del general

Polavieja, propugnat per diversos sectors de dreta disposats a donar suport a un home fort, capaç de posar ordre.

Des de Madrid, Silvela intentà adaptar la seva Unió Conservadora al nou moviment regenerador, procurant assimilar els corrents sorgits al marge del sistema de partits, especialment els polaviejistes catalans. En conseqüència, quan formà govern - març del 1899 - oferí el ministeri de la Guerra a Polavieja i el de Justícia a Duran i Bas. Un dels punts clau del programa regeneracionista de gairebé totes les forces implicades en aquest moviment era assolir una mecànica electoral neta de corrupció. Les eleccions generals foren convocades per al 16 d'abril: Silvela havia de purificar el sistema de fabricació de majories si volia justificar la legitimitat del seu govern, ja que els comicis de 1896 i 1898 havien estat una comèdia caciquil massa evident per a reproduir-la sense comprometre la renovada imatge dels conservadors.

Aquesta conjuntura, que teòricament afavoria republicans i socialistes, no l'aprofitaren ni uns ni altres. Els primers subsistiren dividits en febles grupets que, a darrera hora, s'agrupaven electoralment - fins i tot els federals formaren part de la coalició establerta - sense l'agilitat suficient per a esperar-ne bons resultats.

Pel que fa als liberals, malgrat la impopularitat que s'havien guanyat - estaven al govern en consumir-se l'etapa del desastre -, i no obstant les escissions més recents - gamacista i canalejista -, la relativa màniga ampla de Silvela els permetia aspirar a ser una oposició parlamentària for-

ça important.

5.2.- La revifalla de la vida política: nova entesa republicana

Les forces vives lleidatanes es mostraren disposades - com succeïa a la resta de l'Estat - a caminar per les vies del regeneracionisme ja sigui a partir de grups de pressió o a base d'intervenir en formacions pròpiament polítiques. Els comerciants i industrials es preparaven per donar vida a la Cambra de Comerç i els terratinents promogueren la creació de la Cambra Agrària. La primera d'aquestes entitats naixé el febrer de 1899. La seva junta directiva tenia l'industrial Josep Sol i Torrens com a president (41). La Cambra Agrícola funcionava plenament cap a final del mateix 1899 i entre les activitats que pretenia portar a terme estava la de crear un banc agrícola, projecte que interessava a propietaris com Francesc Macià, Josep Zulueta, Ignasi Girona, Marià de Gomar, **etc**, membres, entre d'altres, de la comissió encarregada d'elaborar un projecte per a fer possible l'esmentat objectiu (42). En definitiva, uns organismes amb projecció econòmica que al marge de partits existents "s'integren en plataformes parapolítiques (43)" amb la clara intenció de defensar activament els seus interessos.

Pel que fa a l'àmbit estrictament polític, val a dir que igualment hi tingué ressò el regeneracionisme polaviejista. El 13 d'abril de 1899 quedava constituïda - entesos els prohoms lleidatans que se'n disputaven la direcció - la junta

provincial d'adhesions al general Polavieja (44).

D'altra banda, el republicanisme local reproduí la coalició electoral entre federals, fusionistes i progressistes. Per donar fe de vida, aprofitaren el vint-i-sisè aniversari de la proclamació de la República i celebraren un gran banquet al Círculo Republicano de la capital. Els convocants de l'acte - Josep Trueta pels progressistes, Manuel Pereña pels fusionistes i Camil Castells pels federals - confessaren llur gran esperança en la novella Unió - així anomenant la coalició - tot encoratjant els republicans d'Espanya a seguir l'exemple dels de Lleida (45). Sembla ser que l'èxit de l'àpat - la premsa afecta informava de l'assistència de 400 comensals - els empenyí a abandonar el retraïment electoral servat fins feia poc (46), per tal com l'allunyament de les urnes havia estat la posició observada en els comicis provincials celebrats l'11 de setembre de 1898.

5.3.- Eleccions a diputats provincials de 1898

Aquest any tocava efectuar votació als districtes de Lleida - les Borges i Tremp-Viella. Els resultats assolits en cadascun no modificaren gaire la composició de la Diputació provincial, que continuà pràcticament a mans dels monàrquics. Dels vuit diputats proclamats set obtingueren la reelecció i només un, Magí Morera, arribava per primera vegada a la corporació provincial. El federal Josep Llarí tornava a guanyar, essencialment, pel fet de rebre el suport de la coalició monàrquica. L'escrutini donà els resultats següents:

DISTRICTE DE LLEIDA-LES BORGES

* Francesc Sagañoles i Rei	8191	liberal
* Francesc Roca i Lacosta	7530	liberal
* Antoni Abadal i Grau	6447	liberal
* Ramon Giné	4951	conservador
Manuel Ribalta i Capell	4310	- -

DISTRICTE DE TREMP-VIELLA

* Pere Fuertes i Bardají	2083	liberal
* Josep Llarí i Areny	2058	republicà federal
* Magí Morera i Galícia	1926	liberal
* Angel Feliu i Escala	1506	conservador

Davant aquesta nova victòria dinàstica, els comicis legislatius de 1899 foren per als districtes de Lleida un respir dins el marc de coaccions i atonia en què s'havien desenrotllat, fins ara, totes les anteriors consultes electorals. En certa manera, la reanimació de l'activitat política comportà una major implantació dels partits de l'oposició dinàstica, que influí lògicament en la qualitat de l'escrutini, en possibilitar-se la presentació de candidatures capaces de representar opcions més o menys reals de vot.

5.4.- Eleccions legislatives de 1899: els candidats

Els partits dinàstics continuaren amb la clara pretensió de tornar a guanyar els vuit escons en discussió, però, aquesta vegada, acordaren i respectaren la decisió de no interferir-se mútuament en la majoria dels districtes.

Al mandatari liberal M. Agelet, se li va oferir un acta de senador amb la condició de reservar el districte de Lleida en exclusiva al conservador marquès de Barzanallana, de nul·la ressorància política en aquesta zona. L'entesa es féu efectiva i l'únic contrincant del governamental fou l'industrial lleidatà Manuel García Marqués, militant federal designat per la Coalició Republicana.

Balaguer i la Seu foren ignorats pel partit liberal a canvi del respecte per part dels governamentals de l'acta de Cervera. En conseqüència, el conservador Martínez Campos i el liberal Alonso Martínez resultaren proclamats un cop més únics aspirants a les actes de la Seu i Cervera respectivament. El silvelista Manuel Vivanco fou destinat a Balaguer, on els republicans li enfrontaren el fusionista I. Hidalgo Saavedra, que, aquest any, valorant que la situació li era favorable, acceptà la proclamació que un any abans havia rebutjat.

A Tremp, govern i oposició dinàstica es comprometeren a donar suport al cunyat del duc de la Seu, J. San Miguel de la Gandaria, que per evitar suspicàcies lluïa l'etiqueta d'independent. El seu oponent fou l'influent federal Josep Llarí, guanyador des de 1894 d'un escó a la Diputació Provincial i pretendent, ara, d'un ascens en la seva carrera. Com a contrapartida a aquesta bona harmonia dels dinàstics, el panorama electoral dels districte de les Borges, Solsona i Sort porta a negar l'existència de qualsevol pacte entre ells i, si existí, l'enfrontament inicial que s'hagué de salvar el feia molt difícil d'escatir. A les Borges, com deia el setma-

nari "La Mala Senmana", hi hagué "raons", perquè la presència d'un tercer contrincant en discòrdia, el cap de Fusió Republicana, Manuel Pereña i Puente, fou un altre entrebanc que el govern hagué de salvar per aconseguir la proclamació de l'ara polaviejista marquès d'Olivart, en lluita un cop més amb el liberal Cipriano Garijo.

Menys difícil de negociar va ser l'encasellat del polaviejista Joan Torres i Vilanova, que es disposava a desplaçar del districte de Sort - García Traperó, representant liberal a Corts durant les tres últimes legislatures i disposat de nou a conservar el càrrec.

Potser on més complexa s'esdevingué la tasca de la Unió Conservadora per a imposar el seu home fou al districte de Solsona, ja que el govern estava disposat a retirar del seu escó - guanyat des de 1893 - Joan Maluquer i Viladot, sense comptar amb un contrincant que, com a mínim, gaudís d'una influència i reputació semblant a la demostrada fins ara pel representant dels liberals. La recerca d'un candidat adient provocà un seriós enrenou perquè els noms airejats a tal objecte foren nombrosos: Isidre Valls i Pallerola era propulsat per la junta regional polaviejista; Coll i Astrell es presentava com a ex-nocedalista i convençut regeneracionista; l'advocat Ramon Llovet intentava, com a silvelista, fer prevaler la seva condició de fill del districte; lluint l'única etiqueta de conservadors, també pretenien l'acta Mariano Jorro i Ramon Jené. Aquest bullit de noms acabà amb la retirada de tres aspirants i amb l'encasellament de Valls i Palle-

rola davant una dissidència que donava suport a Ramon Llovet (47).

5.5.- Ratificació del torn dinàstic

Tret dels actes de presentació de candidats realitzats pels republicans i de llur crida demanant vigilància en pro de la puresa del sufragi, no es pot dir que hi hagués hagut campanya electoral. Seguint el costum de ratificar el torn, sis actes foren per als conservadors - tres d'ells polaviejistes -, una per a Alonso Martínez i la que fa vuit per al parent de Martínez Campos, que recaptà - tret de 44 sugrafis que Llarí aconseguí a Abella de la Conca - tots els vots emesos al districte (48).

Cervera, la Seu i Tremp ja s'havien avesat a adjudicar l'acta amb el 100 % dels vots i aquesta fou també la resposta que donaren aquest any. El setmanari satíric "La Mala Senmana" assenyalava molt irònicament aquesta actuació en un dels seus habituals "desahogos electorales": "Per Cervera no cal dui (ha guanyat), Alonso Martínez, i per la Seu lo duch de la Seu, que te'l districte seu, i que's seu fá molt temps al Congrés pel districte de la Seu." (49)

Amb tot, els resultats demostraren que l'oposició comptava amb armes suficients per a recol·lectar un nombre considerable de vots si el govern la deixava més o menys lliure. Fins i tot els republicans, que no havien tingut massa temps per a fer efectiva llur reorganització, no feren un mal paper:

DISTRICTES	RESULTATS	CANDIDATS/DIPUTATS	FILIACIÓ/SUPORT	IRREGULARITATS
<u>LLEIDA</u>				
C : 10947	<u>Vots : 3393</u>	<u>JOAQUIN GOMEZ GOMEZ</u> (Marqués de Barzanallana)	<u>Conservador</u> (Suport:Govern)	
V : 4354	%C: 31 ;%V: 78			
P : 40%	<u>Vots : 958</u> %C: 9 ;%V: 22	<u>MANUEL GARCIA MARQUES</u>	<u>Republicà federal</u>	
<u>BALAGUER</u>				
C : 9662	<u>Vots : 4822</u>	<u>MANUEL VIVANCO MENCHACA</u>	<u>Conservador-silvelista</u> (Suport:Govern)	
V : 6412	%C: 50 ;%V: 75			
P : 67%	<u>Vots : 1606</u> %C: 17 ;%V: 25	<u>IGNACIO HIDALGO SAAVEDRA</u>	<u>Republicà</u>	
<u>LES BORGES BLANQUES</u>				
C : 11073	<u>Vots : 2671</u>	<u>RAMON DALMAU I D'OLIVART</u>	<u>Conservador-polaviejista</u> (Suport:Govern)	
V : 6412	%C: 24 ;%V: 42			
P : 58	<u>Vots : 2054</u> %C: 19 ;%V: 32	<u>CIPRIANO GARIJO ALJAMA</u>	<u>Liberal</u>	
	<u>Vots : 1677</u> %C: 15 ;%V: 26	<u>MANUEL PEREÑA I PUENTE</u>	<u>Republicà</u>	
<u>CERVERA</u>				
C : 9237	<u>Vots : 5019</u>	<u>VICENTE ALONSO MARTINEZ</u>	<u>Liberal</u> (Suport:Govern)	
V : 5027	%C: 54 ;%V: 100			
P : 54%				
<u>LA SEU D'URGELL</u>				
C : 7850	<u>Vots : 4789</u>	<u>RAMON MARTINEZ DE CAMPOS</u>	<u>Conservador-silvelista</u> (Suport:Govern)	
V : 4803	%C: 61 ;%V: 100			
P : 61%				
<u>SOLSONA</u>				
C : 8878	<u>Vots : 3337</u>	<u>ISIDRE VALLS I PALLEROLA</u>	<u>Conservador-polaviejista</u> (Suport:Govern)	
V : 6506	%C: 38 ;%V: 51			
P : 73%	<u>Vots : 2141</u> %C: 24 ;%V: 33	<u>JOAN MALUQUER I VILADOT</u>	<u>Liberal</u>	
	<u>Vots : 1020</u> %C: 11 ;%V: 39	<u>RAMON LLOVET I BARGUÉS</u>	<u>Conservador-silvelista</u>	
<u>SORT-VELLA</u>				
C : 8257	<u>Vots : 2900</u>	<u>JOAN TORRES I VILANOVA</u>	<u>Conservador-polaviejista</u> (Suport+ Govern)	
V : 4868	%C: 35 ;%V: 60			
P : 59%	<u>Vots : 1882</u> %C: 23 ;%V: 39	<u>RICARDO GARCIA TRAPERÓ</u>	<u>Liberal</u>	
<u>TREMP</u>				
C : 8284	<u>Vots : 6149</u>	<u>J.SAN MIGUEL DE LA GANDARIA</u>	<u>Independent</u> (Suport:Govern)(Liberals)	
V : 6196	%C: 74 ;%V: 99			
P : 75%	<u>Vots : 44</u>	<u>JOSEP LLARI I ARENY</u>	<u>Republicà federal</u>	

als tres districtes on lluitaven s'emportaren més d'un 20 % de vots.

5.6.- Els resultats: possibilitats d'oposició a l'encasellat

Sense necessitat de reiterar consideracions sobre les manipulacions dels escrutinis, crec que, a la vista dels resultats d'uns comicis més polèmics que els proppassats, es pot observar el grau de discussió detectat en alguns municipis a l'hora d'adjudicar l'acta, així com la capacitat que tenien les forces vives locals, molt més que els electors, per a acceptar o rebutjar l'encasellat imposat des de fora, que, en definitiva, era el que triomfava.

Els districtes que continuaren investint diputat l'únic candidat presentat - Cervera, la Seu i Tremp -, continuaren mostrant comportaments inversemblants, guarnits tots ells per una extensa gamma de variacions en el seu nivell participatiu.

Globalment, la participació del districte de Tremp continuà movent-se a l'entorn d'un 75 % i es confirmà, per tant, que aquesta zona de la muntanya lleidatana era la més fidel de la província a la mecànica electoral de la monarquia, per tal com, des de 1891, havia mantingut aquesta variable amb un valors elevats. Ara bé, en l'àmbit municipal era factible que la participació sofrís inflexions extremes d'un any a l'altre. No obstant això, el pobles d'Ager, Alòs, Aransís, Llimiana, Os de Balaguer, Palau de Noguera, Sant Romà, Talarn i Vilamitjana romanien des de 1891 amb una tendència participativa marcadament elevada. Per contra, Tremp i Serradell novament

es decantaven en pro d'una pauta abstencionista.

A la Seu d'Urgell, la participació mitjana -61%-era, com a Tremp, el resultat de situacions extremes. Així i tot, també existien encara alguns pobles on els seus percentatges participatius assolien alguns tipus d'uniformitat en el temps: alguns com Arfa, Guixers, Riu del Pendís i Sant Llorenç de Morunys continuaven tenint-los elevats i d'altres, els més, com Cabó, Cava, la Guàrdia d'Ares, Guils del Cantó, Montellà del Cadí, la Seu d'Urgell, Toloriu i Víllec i Estana continuaven mostrant-se abstencionistes.

La mitjana participativa dels municipis de Cervera - 54 %-era, amb relació al comportament individual d'aquests municipis, encara menys revelador que els de Tremp i la Seu, car s'hi assoliren com enlloc xifres exageradament allunyades d'una realitat dubtosa però formalment creïble. A la Figuerosa, per exemple, només votaren cinc dels seus 175 electors, quan el 1898 s'havia produït una participació de més d'un 90 %. A la Granyanella i Sant Martí es donaven també situacions molt similars.

Quant als districtes amb elecció disputada, és possible diferenciar els que comptaren amb oposició republicana dels que no. Aquesta distinció es basa en el criteri de relacionar una baixa participació oficial amb una notòria presència republicana i amb el fet de considerar aquesta presència com a impulsora d'una major activitat política d'un major control de l'escrutini, circumstància aquesta darrera que en certa manera apropava els resultats de l'escrutini a l'in-

qüestionable indiferència de la majoria de l'electorat davants les urnes. El districte electoral de Lleida, nucli polític, econòmic i cultural més actiu de la província, és la demarcació més apropiada per a comprovar si existí aquest tipus de relació.

D'antuvi, fou en aquest districte on es donà l'índex participatiu més baix de tota la província i de tots els comicis fins ara estudiats. La mitjana global arribà només a un 40 % mentre a municipis com Mollerussa, Miralcamp, Belianes, etc... l'abstenció fou de l'ordre d'un 70 %. Cal remarcar que foren els pobles tradicionalment participatius els que aquest any també arribaren als índexs més elevats i que, a més, foren aquests pobles - els Alamús, Alcoletge, Puiggrós, Sonadell i Sunyer - els que donaren tots els seus sufragis al candidat del govern. Per contra, als llocs on tradicionalment la participació era baixa (Juneda) o bé havia disminuït considerablement (Bell-lloc), hi guanyà el candidat republicà. Tanmateix, foren els pobles destacats per poc participatius - Miralcamp, Mollerussa - els que donaren una votació més equilibrada entre govern i oposició antidinàstica.

També a Balaguer s'establí una coincidència bastant aproximada entre llocs de baixa participació i predomini republicà - Bellmunt, Bellví, Castellserà, la Fuliola, i Linyola - mentre triomfava plenament el candidat oficial als pobles tradicionalment participatius, com Albesa, Ivars, Vilanova de Segrià, Vilanova d'Alpicat i Torre-serona. Considero que la presència de l'oposició republicana fou un factor que potencià,

en gran mesura, una retracció, per sota dels nivells habituals dels mecanismes de manipulació del sufragi. Amb tot, observant la participació global del districte - 67 % - notem que romangué dins uns límits bastant més elevats que els enregistrats als districtes de la plana lleidatana, de característiques socio-econòmiques molt similars a les de Balaguer. No obstant això, encara que els escrutinis estiguessin sotmesos a un bon grau de defraudació, s'ha de concloure que Balaguer mostrà una tendència més participativa que Lleida i les Borges, almenys en la darrera dècada del segle XIX.

Les disparitats de comportament electoral constatades al districte de les Borges justifiquen, encara més que en els casos anteriors, que s'opti per una aproximació a l'anàlisi dels resultats d'unitats geogràfiques menors, car la mitjana global del districte - 58% - pot fer que passi per conducta electoral unànime el que no és sinó una mitjana d'incoherències, que no serien explicables si no s'acceptés que l'escrutini era generalment aliè a l'expressió real de les urnes. Així, l'anàlisi dels resultats dels municipis permet d'establir de nou les esmentades correlacions entre elevada participació i vot al govern - l'Albagés, Bovera, Sarroca, etc...- i baixa participació i orientació republicana - l'Albi, Almatret, l'Espluga Calba, la Granadella, Torrebell, el Vilosell, Vinaixa, etc...-. Aquesta darrera relació és igualment vàlida si es considera conjuntament l'oposició al candidat oficial, tant dinàstica com republicana.

Els pobles de Castellldans, Castellnou de Seana, Maials, la Pobleta de la Granadella i Torregrossa així ho certifiquen. Tanmateix, això no treu que municipis com Soses, amb un alt percentatge de participació, es decantessin plenament en pro del vot republicà.

A Solsona, l'existència de tres opcions electorals - representades per persones influents i conegudes al districte - féu que no hi hagués molts indrets en què l'abstenció fos excessivament elevada. El candidat governamental guanyà amb un 51 % dels vots emesos, però els homes de l'oposició dinàstica assoliren més d'un 45 % dels sufragis. Aquí només és possible detectar una certa relació positiva entre participació elevada i inclinació constant vers l'anterior guanyador de l'acta, el liberal Maluquer. Els nuclis d'influència d'aquest candidat es localitzaren als municipis d'Anyà, Bassella, Clariana, Donzell, Llanera, la Molsosa, Navés, Oliana, Peramola, Riner, etc..., pobles situats prop de la ciutat de Solsona i dotats de bones comunicacions dins d'una comarca geogràficament força accidentada. Per acabar, vull assenyalar, més que res com a comentari anecdòtic, que en la transcripció dels resultats d'aquest any foren permeses liberalitats com la referida al poble de Guissona, on un elector deposità la seva papereta de vot amb la sentència següent: "No vendo mi voto. Abajo el caciquismo".

Finalment, resulta fins a cert punt lògic que el districte de Sort, pel fet de conèixer per primera vegada una elecció discutida, encara que fos entre contrincants dinàs-

tics, mostrés una distorsió respecte als escrutinis d'anteriors consultes. A la majoria dels municipis hi hagué una constant reveladora a l'hora de distribuir els vots. Foren pocs els pobles que optaren per repartir equitativament els sufragis; el més comú fou votar majoritàriament un dels dos aspirants - abundaren els percentatges propers al 100 % - i es deixés només uns pocs vots a l'altre. De moment, resulta impensable establir algunes àrees de comportament mínimament definit; caldrà comparar amb uns altres comicis competits per a intentar establir alguna relació lògica.

Fet el recompte de vots a tot l'Estat, els resultats mostraren que els conservadors havien obtingut la majoria més exigua assolida per un partit dinàstic d'ençà de la inauguració de l'etapa tornista. És molt probable que la major netedat relativa emprada, tant pre-electoral com d'escrutini - la proclamació de diputats a Lleida es féu sense cap tipus de protesta o reclamació -, fos el factor més important per a minvar la prefabricada majoria parlamentària, xifrada aquest any en 222 escons conservadors davant 169 liberals d'un Congrés de 402 diputats. (50)

Si valorem els resultats del conjunt dels districtes catalans constatem que de les 44 actes en joc l'adhesió a Silvela s'afirmà de forma taxativa en molt poques (51); la majoria dels escons es repartiren entre liberals i polaviejistes i en quedaren només tres per als republicans - nombre amb concordància amb l'esquifida recuperació d'aquests grups antimonàrquics - i tres més per a diputats exclusivament re-

gionalistes. Per tant, la pràctica del tornisme monàrquic encara es demostrava en plena vigència per terres catalanes; la reforma d'aquest sistema hauria de cercar noves vies d'actuació, si les forces renovadores volien veure acomplerts els seus objectius.

5.7.- L'elecció de senadors

Retrobant el curs de la política lleidatana, el 14 de maig de 1899 s'efectuaren les eleccions a senadors i es completà així la formació de les noves Corts. Novament l'entesa entre govern i oposició dinàstica fou total i el liberal Miguel Agelet resultà elegit tal com se li havia promès durant els preparatius de l'elecció de diputats.

Els 233 votants reunits per a designar senadors conformaren el següent.

* <u>Manuel Allendesalazar</u>	233	vots
* <u>Antoni Borrell i Folch</u>	233	"
* <u>Miquel Agelet i Besa</u>	229	"

6.- ELECCIONS LEGISLATIVES DE 19 DE MAIG DE 1901: TORN LIBERAL

6.1. - Repercussions a Catalunya de la política del Govern Silvela

L'activitat política dels conservadors demostrarà molt aviat la inviabilitat dels intents regeneracionistes de Sil-

vela, perquè el seu govern esdevingué tan inestable i efímer com el de tots els seus antecessors (52). La crisi ja s'anuncià amb el moviment de protesta contra l'augment tributari decretat per a pal·liar les conseqüències de la desfeta colonial, moviment que a Catalunya va tenir especial virulència, car comerciants i industrials van veure-hi la negació de les reformes contingudes en el programa del general Polavieja que havien defensat.

D'altra part, en el si del Congrés persistia la polèmica entre clericals i anticlericals, que deteriorava les relacions entre els grups parlamentaris, i dificultava en gran manera les tasques del Govern. La crisi ministerial esclatà el 20 de novembre de 1900 i la reina regent intentà la solució d'un govern de concentració que aviat es demostrà del tot inoperant. Poc després, els liberals foren cridats al poder i Sagasta formà el que seria el seu gabinet, amb la subsegüent convocatòria d'eleccions per al 19 de maig de 1901.

A Catalunya la conjuntura política es revelaria especialment adversa al nou govern i, a més de revitalitzar-se el moviment republicà de manera molt més patent que a la resta de l'Estat, la burgesia començava a escapar-se del control dels partits centralistes i creava els seus propis instruments de poder: el catalanisme polític prengué forma a partir del naixement de la Lliga Regionalista, disposada a participar activament en les consultes electorals convocades pel govern Sagasta. A Barcelona, la candidatura dels

"quatre presidents" fou la primera manifestació específica d'aquests interessos. Preparada per a guanyar les eleccions a la capital del Principat, possibilità la celebració d'uns autèntics comicis, gràcies a la mobilització d'interventors i a una ferma depuració del cens electoral (53). Així mateix, l'esperança en unes eleccions netes ajudà a reviscolar l'antiga Unió Republicana, convertida de moment en una simple entesa entre fusionistes, progressistes i federals (54). Regionalistes i republicans confiaven, doncs, de poder substituir els monàrquics. "El Diluvio" ressaltava que l'organització pre-electoral desplegada per tothom "ha sabido a acíbar a los del turno pacífico, pues no dejan de ver que entre la intervención catalanista, la republicana, la romerista y las de les huestes que siguen a Paraiso, como haya solo un poco de buena voluntad en vigilar y sobre todo no se acepten los asquerosos contubernios de otras elecciones, todos los candidatos van a sacar votos menos ellos" (55).

Fora de la ciutat de Barcelona hom sap que les perspectives no eren tan encoratjadores i menys si ens aturem a analitzar el panorama polític-electoral dels districtes lleidatans.

6.2.- Antecedents electorals als comicis generals d'abril de 1901

La coalició republicana pactada durant les eleccions legislatives d'abril de 1899 es mantingué vigent a les mu-

nicipals de maig del mateix any i sota la bandera d'una administració justa i honrada presentà els únics contrincants als monàrquics en cadascun dels cinc districtes de la capital lleidatana (56).

ELECCIONS MUNICIPALS DE 14 DE MAIG DE 1899

D	Conservad.	Liberals		Coalició Republicana	
	els. cts.	els.	cts.	els.	cts.
I	1 (1)	1	(1)	-	(1)
II	2 (2)	1	(1)	-	(1)
III	3 (3)	1	(1)	-	(1)
IV	2 (2)	1	(1)	-	(1)
V	1 (1)	1	(1)	-	(1)
T	9	5		3	

Font: "El Ideal" 15-V-1899 ; els.= elegits;
cts.= candidats

Aquesta nova victòria dels candidats monàrquics, junt a l'assolida en l'anterior renovació, la de 1897, mantenia allunyats de l'Ajuntament de Lleida els republicans; però Fusió Republicana no abandonà per això la tasca de reorganització iniciada i, un any després, tornà a presentar-se per minories a les eleccions provincials del 10 de març de 1901.

Aquest any corresponia participar als districtes de Balaguer, Cervera - Solsona i Sort - Viella. Els resultats foren:

DISTRICTE DE BALAGUER

* Pere Lasala i Borderas (republicà fusionista)

- * Marià Clua i Anglès (conservador)
- * Francesc Corberó (conservador)
- * Josep Sol i Torrens (liberal)
- * Enric d'Hostalrich (baró de Casa Flix) (conservador)

DISTRICTE DE CERVERA-SOLSONA

- * Antoni de Nuix i Espona (carlí)
- * Enric Càrcer i Subias (conservador)
- * Antoni Xuclà i Cases (liberal)
- * Bonaventura Foix i Jover (conservador)
- Ramon Riu i Vendrell (republicà fusionista)

DISTRICTE DE SORT-LA SEU

- * Josep Tarragona (conservador)
- * Francesc Costa (conservador)
- * Joaquim Sostres (liberal)
- * Marià de Gomar (integrista)

Foren proclamats guanyadors els candidats monàrquics (57). Els republicans aconseguiren un lloc al districte de Balaguer, èxit molt migrat però que malgrat tot no deixa d'animar el republicanisme lleidatà a iniciar una, fins aleshores, desacostumada activitat política i cultural parella a la desenvolupada a tot Catalunya des de la direcció del partit (58).

6.3.- Catalanisme i republicanisme a Lleida: Joventut Republicana.

Durant els primers anys del segle XX s'aplegaren a

L'entorn de la Unió Catalanista una sèrie d'associacions, que expandiren de primer el catalanisme romàntic i literari i després el catalanisme polític per les terres de Lleida. L'Associació Catalanista fou la primera d'aquestes entitats; apareguda a la vida pública el maig de 1878, s'es-
 vaí al caient de 1903 després de donar pas a l'Associació Catalunya i la Munió Catalanista l'Avenç. Ambdues entitats van romandre, de moment, dins de la Unió Catalanista; posteriorment, la Munió Catalanista es convertí en la primera organització regionalista i sentà les bases de la futura Lliga Regionalista. Però, a primers de segle el catalanisme pragmàtic no comptava amb cap tipus de representació orgànica; per tant, mentre l'Associació Catalanista aconseguia arrelar en alguns pobles creant-hi noves associacions - Ponts, Balaguer, Tàrrrega, Almenar, etc.-, els regionalistes s'havien de limitar a la "captació de personalitats" més o menys influents en la vida política local (59). Fou per aixó que l'activitat electoral de la Lliga a Lleida es limità en general a desenvolupar una sèrie d'activitats marginals de suport a candidats més o menys propers al catalanisme. Aquesta va ser la política practicada aquest any als districtes de la Seu, Tremp i Sort, ja que van donar suport a candidats presentats com independents o polaviejistes.

Respecte al republicanisme, també s'observà el moviment de represa d'una activitat política cada cop menys esmorteïda.

El Centre Republicà de les Borges creà una escola per a adults, una coral, i organitzà conferències, que comptaren

amb la presència de "joves escolars" vinguts de Barcelona, com Humbert Torres i Manuel Tarragó (60). A Lleida, alhora que es desenvolupaven activitats similars, es publicava ja algun manifest de caràcter polític - fins aleshores poc usual - com el signat per directius dels federals, progressistes i fusionistes (Castells, Trueta i Pereña respectivament) aco-llint positivament el moviment reorganitzatiu de la Unió Republicana (61). Al mateix temps es reestructuraren els quadres directius de les organitzacions republicanes. El partit federal elegí nova junta després d'un exhaustiu recompte dels militants que romangueren fidels al pacte d'Unió Republicana (62). Com a components dels nous organismes directius del partit federal hi trobem dos personatges força polèmics en la història político-electoral de Lleida: Josep Llari, president del comitè provincial i Mamuel Soldevila, vice-president del comitè local federal.

L'ambient electoral de 1901 va fer possible el naixement d'una societat recreativa i cultural, Joventut Republicana, que de moment enquadrava els joves republicans, però que amb el temps aglutinà les principals tendències republicanes fins arribar a recuperar l'espai polític que havien perdut aquestes, especialment els federals (63). Aquest any Joventut fou bàsicament un refoç de Fusió Republicana.

Després de les pertinents negociacions entre federals, progressistes i fusionistes, el 29 d'abril es publicava un manifest on es reconeixia que "circunstancias independientes de los organismos del partido republicano de la provincia

han impedito que pudieran presentarse candidatos en todos los distritos", per tant, la participació restaria limitada als districtes "donde haya elementos suficientes para la lucha". Foren seleccionats el de les Borges i el de Balaguer, llocs que ja tenien una certa tradició de lluita. Al mateix temps s'informava que "los candidatos republicanos de esta provincia no figuran en ningún encasillado, ni tan siquiera indicado por los organismos superiores del partido..." i s'assegurava que l'avantvotació dels comitès locals dels districtes fou el procediment emprat en la designació dels candidats (64).

Decidides les candidatures es començà una campanya propagandística, mai no vista fins ara, per tal d'aconseguir "que la representación del país en las Cortes sea verdadera, ó cuando menos, no tan ficticia como la confeccionada hasta ahora por los Gobiernos de la Restauración".

6.4.- Preparació de l'escrutini: candidats en pugna.

Hem vist, però, que a pesar de les bones intencions dels republicans, causes alienes als organismes provincials limitaren llur camp d'acció a dos únics districtes. Potser és possible pensar en un pacte signat a altes esferes entre monàrquics i antimonàrquics sobre l'encasellat d'aquest any. Sigui com sigui, el cas és que se seguien les regles del torisme dinàstic. El govern presentava inicialment candidats

oficials a 7 districtes i reservava a l'oposició conservadora l'escó de la Seu. Amb els dies s'aniria remodelant aquesta primera distribució.

Al districte de la capital els liberals imposaren la retirada del president de la Cambra de Comerç i Indústria, ara membre de la Unió Nacional, Josep Sol i Torrens, per assegurar un cop més la presència a les Corts de Miquel Agelet. El representant de la Unió Nacional intentà provar sort a Balaguer però també hagué de desistir, igual que el candidat conservador Vivanco, en pro de l'enviat governamental, l'aragonès Antonio Motos, que només tenia l'oposició del republicà Hidalgo Saavedra.

Després de 25 anys de domini de la família Alonso Martínez a Cervera, l'acta d'aquest districte va quedar disponible al govern de torn quan va ser anomenat senador vitalici Vicente Alonso Martínez. Un altre "canero", el liberal Luis de Armiñán, estrany als interessos del districte i, segurament, amb el plàcet de l'anterior propietari de l'acta - condicions que feien que res no canviés a Cervera - pretenia en solitari la representació.

A la resta dels districtes, el govern hagué de salvar més obstacles per a fer-se amb les actes. Guanyar la de les Borges tornà a ser una cursa de negociacions per als delegats del liberal Cipriano Garijo, ja que, si bé es veia lliure d'un oponent influent com era el marquès d'Olivart, conservava l'oposició del republicà Manuel Pereña, aquest any sumada a la dels carlins que, repetint l'experiència de

1893, intentaven amb Ortiz de Zárate, potser més que guanyar l'acta, mesurar llur força en un districte on des de sempre havien estat bastant ben situats.

La muntanya de Lleida fou el lloc que es mostrà més advers al triomf dels candidats del Govern. Fins i tot l'imperterrit conservador de la Seu, Martínez Campos, amb el suport implícit dels liberals, es veié seriosament importunat pel secretari de la Cambra de Comerç de Barcelona, Pedro Larrosa, que en no formalitzar-se la presentació de Ramon d'Abadal, pretesa quan fracassà la seva proclamació per Vic (65), comptà, com a independent, amb l'ajut d'importants elements catalanistes.

L'estratègia regionalista d'ajudar candidats presumiblement deslligats dels partits dinàstics fou igualment practica-da als altres tres districtes muntanyencs. A Sort empararen el polaviejista Joan Torres, que pretenia la reelecció amb escasses possibilitats d'èxit, perquè el govern volia salvaguardar el tradicional encasellat liberal - interromput només en l'anterior legislatura - enviant-hi un home de prestigi que tingués lligams presonals amb el districte. L'escollit seria el futur subsecretari d'Hisenda, Emili Riu i Periquet, natural de Balús que, malgrat estar instal·lat des de feia temps a Madrid, sabé crear tota mena d'interessos al seu lloc d'origen, fins que es convertí, amb el temps, en el cacic suprem d'aquestes terres (66).

Millor ventura tingueren els pupils regionalistes de Solsona i Tremp; Isidre Valls i Pallerola repetiria candidatura per Solsona amb bones disponibilitats econòmiques per

a tornar a guanyar el candidat oficial, Mariano Jorro, empleat de correus, que s'havia passat del bàndol conservador al liberal amb l'esperança de millorar la seva estrella. El gran propietari Domènec Sert - diputat el 1896 per Manresa -, era enviat a Tremp pels regionalistes de Barcelona, després de prometre, segons la premsa republicana, de realitzar pel seu compte els estudis i el replantejament de la carretera de Vilamitjana a Organyà garantint-ne la realització mitjançant un dipòsit en metàl·lic pel valor total dels futurs treballs. Potser per això aconseguí la retirada, a darrera hora, del candidat governamental i s'assegurà d'aquesta manera el suport oficial i, per tant, l'elecció (67).

6.5.- Campanya contra el caciquisme i la compra de vots: l'escrutini.

Encara que, a la majoria dels districtes, les eleccions continuaven essent quelcom aliè als electors, aquest any es començaren a observar símptomes que la metodologia electoral estava renovant-se. Alguns candidats ja feren manifestos de presentació, altres ja es desplaçaren als districtes a buscar vots, les promeses d'obres públiques es començaren a garantir amb depòsits monetaris, pràctiques innecessàries quan la xarxa de cacics o agents electorals estava meyns controlada per l'oposició antidinàstica (68).

Aquestes pràctiques, inusuals i incòmodes per als dinàstics, eren la resposta no violenta a la meritòria campanya

QUADRE Nº 6 : ELECCIONS LEGISLATIVES DE 19 DE MAIG DE 1901

DISTRICTES	RESULTATS	CANDIDATS/DIPUTATS	FILIACIÓ/SUPORT	IRREGULARITATS
<u>LLEIDA</u>				
C : 11368	<u>Vots : 5598</u>	<u>MIQUEL AGELET I BESA</u>	<u>Liberal</u>	
V : 5603	%C: 49; %V: 100		(Suport: Govern)	
P : 49%		<u>JOSEP SOL I TORRENS</u>	<u>Unión Nacional</u>	(RETIRAT)
<u>BALAGUER</u>				
C : 10090	<u>Vots : 4625</u>	<u>ANTONIO MOTOS MARTINEZ</u>	<u>Liberal</u>	
V : 6415	%C: 46; %V: 72		(Suport: Govern)	
P : 64%	<u>Vots : 1787</u>	<u>IGNACIO HIDALGO SAAVEDRA</u>	<u>Republicà</u>	
	%C: 18; %V: 28	<u>JOSEP SOL TORRENS</u>	<u>Unión Nacional</u>	(RETIRAT)
		<u>MANUEL VIVANCO MENCHACA</u>	<u>Conservador</u>	(RETIRAT)
<u>LES BORGES BLANQUES</u>				
C : 11486	<u>Vots : 3488</u>	<u>CIPRIANO GARIJO ALJAMA</u>	<u>Liberal</u>	
V : 6515	%C: 30; %V: 54		(Suport: Govern)	
P : 57%	<u>Vots : 1721</u>	<u>ENRIQUE ORTIZ DE ZARATE</u>	<u>Carlista</u>	
	%C: 15; %V: 26			
	<u>Vots : 1304</u>	<u>MANUEL PEREÑA I PUENTE</u>	<u>Republicà</u>	
	%C: 11; %V: 20			
<u>CERVERA</u>				
C : 9293	<u>Vots : 6214</u>	<u>LUIS DE ARMIÑAN PEREZ</u>	<u>Liberal</u>	
V : 6217	%C: 67; %V: 100		(Suport: Govern)	
P : 67%				
<u>LA SEU D'URGELL</u>				
C : 7576	<u>Vots : 2976</u>	<u>RAMON MARTINEZ DE CAMPOS</u>	<u>Conservador-silvelista</u>	
V : 5894	%C: 39; %V: 50		(Suport: Govern)	
P : 78%	<u>Vots : 2891</u>	<u>PERE LARROSA I PICH</u>	<u>Independent-regionalista</u>	
	%C: 38; %V: 49			
<u>SOLSONA</u>				
C : 10365	<u>Vots : 3113</u>	<u>ISIDRE VALIS I PALLEROLA</u>	<u>Polaviejista-regionalista</u>	
V : 5936	%C: 30; %V: 52			
P : 57%	<u>Vots : 2821</u>	<u>MARIANO JORRO BARBER</u>	<u>Liberal</u>	
	%C: 27; %V: 48		(Suport: Govern)	
<u>SORT-VIELLA</u>				
C : 8449	<u>Vots : 5782</u>	<u>EMILI RIU I PERIQUET</u>	<u>Liberal</u>	
V : 6503	%C: 68; %V: 89		(Suport: Govern)	
P : 77%	<u>Vots : 714</u>	<u>JOAN TORRAS I VILANOVA</u>	<u>Polaviejista-regionalista</u>	P.
	%C: 8; %V: 11			
<u>TREMP</u>				
C : 8099	<u>Vots : 6430</u>	<u>DOMÈNEC SERT I BADIA</u>	<u>Independent-regionalista</u>	
V : 6481	%C: 79; %V: 99		(Suport: Govern)	
P : 80%	<u>Vots : 51</u>	<u>JOSE MORAGAS SAIZ</u>	<u>Liberal</u>	(RETIRAT)

desenvolupada pels republicans, denunciant martingales tan habituals com la supressió i processament d'alcaldes i regidors, oportunes visites d'inspecció, intervenció directa del cacic i com a últim invent, la compra d'uns vots que abans eren de franc

Els republicans demanaren insistentment la participació popular en les eleccions i confiaven poder intervenir la votació allí on es realitzés de debò, però encara mostraren serioses reserves respecte al seu poder de convocatòria car el dubte els feia sentenciar: "Si compromisos de interés particular o exigencias de interés local, bien o mal entendidos, que no queremos discutirlo, pudieran aconsejar a algun republicano que dejara de emitir su voto, ninguna justificación tendría su conducta si, emitiéndolo, lo hiciera en favor de un candidato monárquico.Las inconsecuencias, las defecciones y las deslealtades no quedan siempre impunes en la vida de los partidos. Más tarde o más temprano, llega la hora de la justicia". (69)

L'escrutini confirmaria en gran manera els temors expressats pels republicans, perquè l'afluència a les urnes fou la mateixa que en consultes anteriors i el caciquisme tornista s'alçà de nou amb el triomf. El torn dinàstic no es trencà com succeí a Barcelona. El Govern s'emportà una altra vegada la majoria de les actes: Lleida i Cervera amb el 100 % dels vots, pel fet de ser de candidat únic, i Balaguer, les Borges i Sort perquè se sotmeteren a l'encasellat malgrat que respectaren un nombre de vots a l'oposició. Així mateix, l'independent de Tremp guanyà, amb el vist-i-plau del Partit Liberal.

La sorpresa de l'escrutini la donaren els resultats de

la Seu i Solsona, llocs on l'adjudicació de l'escó acusà la intervenció d'elements regionalistes en l'elecció. Martínez Campos fou de nou el diputat electe, però l'acta de votació arribà, com era gairebé habitual, protestada al Congrés. Les queixes de l'independent Larrosa no foren preses en consideració, però no deixen de constituir un bon indicador de les dificultats plantejades al guanyador, el duc de la Seu, que fou proclamat per menys d'un centenar de sufragis d'avantatge.

A Solsona, el polaviejista Valls gaudí de millor sort, per tal com desbancà el candidat oficial per una diferència de 300 vots. Falta saber si a darrera hora el govern valorà poc rendibles els esforços que calien per a procurar l'escó a un oportunista de poca rellevància com Jorro, que canviava de partit quan li convenia per veure satisfetes les seves aspiracions. Per altra part, pensem que el guanyador Valls i Pallarola tenia una relativa implantació o, si més no, recursos suficients per a guanyar l'acta com havia demostrat triomfant en la legislatura anterior.

De les quatre províncies catalanes, Lleida tornà a ser la més fidel a l'alternància governamental. Geogràficament, els resultats municipals tornaren a mostrar que les més altes abstencions es localitzaven de nou als districtes de Lleida i les Borges, mentre que els incontrolables - o controlables pels partits dinàstics - municipis de la muntanya, es manifestaven de nou altament participatius.

Al districte de Lleida s'acomplí de bell nou la relació entre augment de la participació "oficial" i disminució o

anul·lació de la bel·ligerència electoral. Respecte al 1899, any d'elecció discutida, el percentatge participatiu global s'incrementà en 10 punts. No obstant això, l'índex del districte continuava essent el més baix de la província. Així mateix, el caràcter d'investidura que tingué l'elecció no impedí de continuar-hi detectant alguns trets de comportament electoral que constantment s'anaven repetint en alguns municipis. En aquest sentit, tenim que dels pobles tradicionalment poc participatius, Belianes, Lleida, Miralcamp i Sidamon, foren els únics que tingueren un percentatge inferior a la mitjana del districte - 49 % -. Per contra, continuaren com altament participatius - més del 90 % - els municipis d'Alcoletge, Bell-lloc, Puiggròs, Sonadell i Sunyer.

A Balaguer la participació decreixé lleugerament un 67 % davant un 64 % -, coincidint això amb un petit increment de la relativa implantació republicana. Alguns municipis normalment poc participatius continuaren expressant-se així, i fou encara més gran el nombre de pobles que no arribaren al 50 % de votants sobre el cens electoral. Dins d'aquest grup, s'hi troben inclosos tots aquells indrets en els quals triomfà el candidat republicà: Bellvís, la Fuliola, Linyola, Penelles, Vilanova de Meià i Castellserà.

D'altra part, la clientela del liberal Motos vingué a ser la mateixa que el 1899 havia donat el triomf al conservador Vivanco. Algerri, Alguaire, Roselló, Tèrmens, Torrefarrera, Torre-serona i Vilanova de Segrià li oferiren més del 90 % dels seus vots.

La participació de les Borges Blanques - 57 % -, només un punt inferior a la de 1899, continua definint-se per contrastos participatius del mateix caràcter que els assenyalats amb anterioritat. De forma imprecisa aquí també pot advertir-se que, en general, l'elevada participació va lligada al vot governamental i l'altra abstenció s'uneix a la implantació republicana. El republicà Hidalgo fou candidat victoriós a Almatret, el Cogul, la Granja d'Escarp, els Omellons i Torrebesses, municipis l'abstenció dels quals afecta més del 50 % de l'electorat. Quant als extrems participatius, al Cogul només votaren 10 dels seus 141 electors, i a Asta i el Soleràs - pobles limítrofes a l'anterior - tampoc no se sobrepassà el 20 % de participació. A l'extrem oposat, Fulleda, l'Espluga Calba i l'Albagés, declararen més d'un 90 % de concurrència.

La manca de serietat de l'escrutini de Cervera impedeix cercar conclusions mínimament verificables. La participació global - 69 % - apareix 12 punts més alta que l'enregistrada el 1899 tot i que Luis de Armiñán, substitut del guanyador tradicional de l'acta, Alonso Martínez, visità els electors del districte un dia abans d'efectuar-se la votació i, per tant, no crec que tingués massa temps de decantar ningú a favor seu si no foren els caci~~es~~ locals. A més les irregularitats en la distribució dels percentatges de participació certifiquen que aquests no foren del tot conseqüència de la lliure voluntat dels electors.

Per una escassa diferència de sufragis, Martínez Campos guanyà per sisena vegada l'acta de la Seu, però, si s'hagués

anul·lat la votació del poble d'Odèn tal com demanaven els apoderats del contrincant Larrosa davant la junta d'escrutini, s'hauria pogut canviar el sentit de la proclamació. Ara bé, les irregularitats no foren cosa exclusiva d'aquest municipi d'Odèn, car en devien fer falta moltes més per a inflar el percentatge de participació fins arribar a un 78 %, índex màxim dels observats fins ara en aquest districte. Quant a les votacions particulars de cada candidat, no s'ha pogut apreciar una relació visible entre participació i inclinació del vot. Tant Martínez Campos com Larrosa obtingueren excel·lents votacions a llocs l'escrutini dels quals no semblava pas format pels electors. Malgrat la poca fiabilitat que mereixen els resultats en general, és possible trobar encara alguns municipis com Ars, Bellver de Cerdanya, Bescaran, Castellbò, Cava, Civís, Gósol, Josa de Cadí, Músser i Arànsér, etc., que s'han decantat sempre que han pogut fer-ho - 1891, 1893 o 1901 - en contra de Martínez Campos.

Isidre Valls, polaviejista que ja havia representat el districte de Solsona en l'anterior legislatura, guanyà de nou tot i assolir aquest any una apretada diferència de vots davant el seu contrincant, Mariano Jorro. Però, el seu mapa d'implantació, comparat amb l'homònim de 1899, ens mostra com no existeix cap tipus de tradició de vot. És, en canvi, més generalitzat el fenomen que Valls tingui èxit en municipis on, amb anterioritat, fou derrotat, que el suposadament normal d'implantar-se amb força allí on ja ho havia fet abans. L'aleatorietat dels resultats ens indica, una altra vegada, l'escassa

intervenció del cos electoral a l'hora d'escrutar els vots suposadament emesos. Potser l'única zona de comportament significatiu i contrastable amb altre eleccions sigui la formada per municipis propers a Agramunt, Puigverd, Preixens, Tudela de Segre - que sense mostrar una inclinació política concreta sí que havien exhibit una certa tendència antigovernamental independent de la filiació del candidat que la representés.

El gran augment de la participació de Sort-Viella respecte a la votació de 1899 - 59 % front 77 % - només explica l'interès per part de les forces vives del districte d'adjudicar l'escó a una persona amb influència política i econòmica sobre el districte, La increbantable i duradora implantació que assolirà a partir d'ara el liberal Emili Riu em porta a considerar més important detectar els municipis que constantment se li posaran en contra que no pas a especular sobre uns atzarosos canvis en el percentatges participatius. Els pobles d'Arties, Escunyau, Espot, Gausac, Son, Unarre i Viella, foren els que donaren majoria de sufragis a l'oposició antiriuista. Cal assenyalar alhora que aquests municipis tenen una localització geogràfica molt concreta: ocupen bàsicament una zona que aplegava part de la Vall d'Aran i part del pobles situats als accessos naturals a ella.

Les característiques de l'elecció al districte de Tremp només mostraren diferències de matís amb relació als comicis de 1899. El 1901 continuava essent any de candidat únic i d'elevat índex participatiu. El percentatge global del districte augmentà en cinc punts - passà d'un 75 % a un 80 % - mentre

que continuaren essent possibles totes les variacions imaginables de comportament electoral. Els pobles d'Alsamora, Seradell i Tragó foren els únics nuclis especialment abstencionistes. El centre comarcal, Tremp, que acostumava a caracteritzar-se en aquest sentit, assolí un 71 % de participació.

Amb l'anàlisi d'aquests comicis, crec que pel que fa a Lleida, s'ha pogut detectar, per una banda, la persistència dels mateixos vicis electorals exercits fins ara, i per l'altra, una adopció de noves formes de falsificar el sufragi d'acord amb les noves circumstàncies polítiques. Si cal comprar vots se'n compraran i si cal visitar els futurs electors s'anirà a fer un viatge pels pobles del districte; però l'acta es continuarà guanyant sense tenir en consideració un presumible vot popular. Així han començat a actuar alguns candidats i en aquest sentit s'haurà d'entendre "El País" quan, referint-se a la mobilització que s'havia observat aquest any deia: "si esto es que el cuerpo electoral se regenera, si ese movimiento febril que se nota, indica que las clases neutras salen de su atonía para tomar parte en lo que atañe a todos, bendito sea este despertar que está diciendo a voces que España no es una nación muerta, sino que aún conserva dientes y energía para levantarse y andar" (70).

Però, a Catalunya, si s'exclou la ciutat de Barcelona, els resultats dels districtes rurals demostren que es continuava vivint en plena somnolència. Les actes monàrquiques - 33 - triplicaren les guanyades per l'oposició antidinàstica - 11 -, i encara una d'aquestes era la de l'independent de Tremp,

força identificat amb el partit del govern.

El torn dinàstic només quedaria desballestat al gran nucli urbà de Barcelona i caldrien uns anys perquè l'exemple traspassés amplament els límits de la capital.

6.6. - L'elecció de senadors

A primers de juny tingueren lloc les eleccions per a cobrir les tres places al Senat. Com sempre, la votació se celebrà amb la plena harmonia de totes les forces locals, encara que l'encasellat governamental fou difícil de pactar perquè fins al mateix dia de l'escrutini no es va saber com s'havien distribuït els escons.

Dos dels tres escons foren fàcilment otorgats, per contra, el tercer lloc tenia diversos pretendents entre ells els diputats Isidre Boixader i el comte de Torregrossa que intentaven l'escalada fins al Senat.

Cap de llurs comandes van ser escoltades car el govern es decantà a l'últim moment a favor l'antic possibilista - ara monàrquic - diverses vegades candidat per Lleida, Adolfo Calzado. Completa la terna, els 214 compromissaris la ratificaren segons aquesta votació:

* <u>Manuel M^a del Valle Cárdenas</u>	213 (fusionista)
* <u>Adolfo Calzado y Sanjurjo</u>	206 (fusionista)
* <u>Rafael Bernar y Llacer</u>	213 (conservador)

7.- ELECCIONS LEGISLATIVES DE 26 D'ABRIL DE 1903: TORN CON- SERVADOR

7.1.- Perspectives de sinceritat electoral: govern Silvela - Maura

El 17 de maig de 1902 finalitzava la llarga regència de Mª Cristina i s'inaugurava el reinat d'Alfons XIII. Poc després de la coronació, Sagasta deixava voluntàriament el poder. Al cap de pocs mesos es produiria la seva mort i, amb ella, l'avivament de la lluita per la direcció del partit entre les diverses tendències que hi coexistien. Per preparar les futures eleccions generals, la direcció va recaure de moment en Montero Ríos, mentre Canalejas, en clar desacord, deixava les files liberals i creava el Partido Democrático.

Quan el rei cridà Silvela, l'hi donà el decret de dissolució de Corts, decret que no s'emprà immediatament ja que el nou govern - que comptava amb la recent reincorporació a les files conservadores de Maura i els gamacistes - es plantejava la possibilitat de portar a terme un segon intent regeneracionalista a base de la reforma de l'administració local tot potenciant, també, uns escrutinis pretesament mancats de les habituals i desacreditades falsificacions caciquils. Maura, com a ministre de la Governació, fou l'encarregat d'engegar aquesta tasca de sanejament de l'administració; per a poder-la efectuar amb calma ajornà els comicis generals fins al 26 d'abril del 1903.

La promesa d'unes eleccions reflex de la voluntat popu-

lar féu confiar en uns comicis si no nets sí més sincers que els anteriors. Per tant, hom preparà conscienciosament la seva intervenció.

En aquest sentit, un mes abans d'acudir a les urnes se celebrava a Madrid l'Assemblea Nacional Republicana, que formalitzava la conversió de l'anterior coalició d'Unió Republicana en un sol partit polític (71).

La nova organització rebé el màxim impuls a Catalunya, lloc on els preparatius pre-electorals s'esdevenien més actius i més polèmics, ja que, des del triomf catalanista del maig del 1901, republicans i regionalistes es discutien a Barcelona l'hegemonia política i tots dos procuraven enfortir llurs respectius partits per reeixir en l'empresa. Llurs esforços es van veure compensats quan els resultats dels comicis municipals celebrats el 10 de novembre de 1901 tornaven a donar a Barcelona majoria de regidors a regionalistes i republicans davant els monàrquics. Així mateix, el curs dels esdeveniments socials influí decididament en aquest procés d'organització política.

La vaga general contra les reduccions salarials de febrer de 1902 - clausura de centres obrers i empresonament de dirigents - va repercutir en la futura estructuració ideològica de les forces polítiques burgeses: mentre la novella Lliga Regionalista es decantava públicament en defensa de la patronal, els nous líders republicans, i més concretament Lerroux, veien l'oportunitat d'atreure's el suport dels obrers, orfes de líders i organitzacions. En aquest sentit,

els republicans unirien a un ben preparat verbalisme populista la creació d'entitats com Fraternitat Republicana, Casas del Pueblo, etc..., en un intent de sostreure a l'anarquisme i al socialisme la seva clientela natural, i així formar un combatiu exèrcit d'electors que donés sentit a l'estratègia participativa de la nova Unió Republicana. El pols de les eleccions provincials de març de 1903 va servir per a donar satisfacció a les seves pretencions en desbancar a Barcelona regionalistes i monàrquics. Animades per l'èxit, les forces republicanes prepararen una forta ofensiva amb vista a les legislatives d'abril.

7.2.- 1901 - 1903: Els republicans i les eleccions municipals i provincials d'aquest període.

Però, com ja s'ha dit tantes vegades, el centre urbà i industrial de Catalunya era una cosa i els districtes rurals n'eren una altra. Fora de Barcelona, l'escena política estava encara dominada pels monàrquics, els quals representaven el paper de primeres figures, mentre el d'extres corresponia a republicans i regionalistes.

A Lleida, els regionalistes comptaven des de primers de febrer de 1902 amb una filial de la Lliga, que gaudia també del corresponent domicili social i d'un òrgan propagandístic, el setmanari "La Veu del Segre". No obstant això, la manca d'implantació els obligaria a seguir la pràctica de donar suport, on es presentava l'ocasió, a candidats propers d'alguna manera al seu ideari (72).

D'altra banda, la coalició que des de 1899 havia mantingut units els diversos grups republicans patí la separació d'una fracció de federals que signaren ben aviat una aliança amb elements autonomistes, essencialment membres de l'associació L'Avenç, adherida a la Unió Catalanista (73). Aquests dissidents federals foren els únics que s'acararen als monàrquics en les eleccions municipals de novembre de 1901.

ELECCIONS MUNICIPALS DE 10 DE NOVEMBRE DE 1901

D	Liberals		Conservadors		Republicans federals	
	els.	cts.	els.	cts.	els.	cts.
I	3	(3)	2	(2)	-	(2)
II	3	(3)	-	(1)	1	(1)
III	1	(1)	-	-	-	-
IV	2	(2)	-	(1)	1	(1)
V	1	(1)	-	-	-	-
T	10		2		2	

Font: "El País" 11-XI-1901; els.= elegits; cts.=
candidats

Els federals dissidents aconseguiren que dos dels seus quatre candidats - un d'ells era l'antic capítost Camil Castells (74) -, guanyessin uns llocs dins d'un Ajuntament inexorablement a mans dels monàrquics.

Pel març del 1903, aquesta entesa de federals i autonomistes es va fer extensiva a carlins i integristes, que conjuntament decidiren lluitar contra la coalició de liberals i conservadors en els comicis a diputats provincials correspo-

nents als districtes de Lleida i Tremp - Viella. La coalició " autonomista " - segons denominació de la premsa - només va tenir vigència al districte de la capital, on els monàrquics s'endugueren les 4 actes per un ample marge de vots.

Josep Llari, que continuava com a cap provincial del partit federal, contrari a la dissidència autonomista, reiterava candidatura a Tremp gràcies, com ja sabem, a les bones relacions que mantenia amb els efectius monàrquics d'aquelles terres, els quals li reservaven, des del 1894, una acta a la Diputació provincial. Els resultats foren els següents (75):

DISTRICTE DE LLEIDA - LES BORGES

* Enric Vivanco Menchaca	6891	conservador	} <u>Coalició</u> <u>diràstica</u>
* Modest Renyé i Melecior	6610	conservador	
* Francesc Sagañoles i Reig	6222	liberal	
* Francesc Roca i Lacosta	5430	liberal	
Alfons Piñol i Salvat	3205	carlí	} <u>Coalició</u> <u>Autonomista</u>
Salvador Balaguer	3036	federal	
Rafael Larrosa	2749	carlí	

DISTRICTE DE TREMP - VIELLA

* Josep Llari i Areny	2838	federal
* Manuel Cauvet	2496	liberal
* Magí Morera i Galícia	2324	liberal
* Angel Feliu i Escala	2279	conservador
Ignasi Agulló	1798	liberal
Josep España	1750	liberal

D'antuvi, les diferències en el si del partit federal comprometeren la constitució de la junta provincial d'Unió Republicana però, finalment, foren els federals els qui acabaren patint-ne les conseqüències. A les acaballes de 1905 apareixeria un Comitè Federalista (76) que hauria d'enquadrar els anteriors dissidents autonomistes, mentre la majoria de membres del partit havia ingressat a les files d'Unió Republicana, convertida irreversiblement en substituta del republicanisme federal (77).

7.3.- Els preparatius de les eleccions: les candidatures.

Confiant en les possibilitats de la nova organització, els republicans situaren candidats als tres districtes políticament més actius: Lleida, Balaguer i les Borges. Els conservadors pretenien cadascuna de les vuit actes en joc, mentre els liberals es limitaren a fer acte de presència només on havien demostrat tenir-hi alguna implantació: Sort i Tremp. L'encasellat continuava respectant unes actes a l'oposició oficial, però la pretensió de donar una façana democràtica a l'escrutini portà els conservadors a simular una lluita - en la pràctica inexistent - a base d'enviar-hi contrincants trets de les pròpies files i fàcilment controlables. Els regionalistes, que l'any 1901 havien intentat introduir-se en aquests dos districtes, sembla que estaven en el secret, car abandonaren la partida. Només decidiren polsar els sentiments catalanistes de Balaguer enviant-hi un candidat propi.

Al districte de Lleida s'enfrontaren el president de la junta provincial d'Unió Republicana Manuel Pereña, home amb una forta reputació política i humana, i l'enviat pel Partit Conservador, el marquès de Barzanallana. Les possibilitats de la Unió eren valorades molt escasses pel periòdic " El Pallaresa ", però " La Publicidad " de Barcelona no ho tenia tan clar, per tal com uns dies abans dels comicis, comentant les perspectives de triomf dels candidats, deia: "el citado Marqués no es persona grata a todas las eminencias de la conservaduría leridana", i assegurava que "a última hora pudiera ocurrir un acontecimiento que acarreará algún desengaño al candidato encasillado". No explicava de quina mena d'esdeveniment es tractava, però els resultats demostraren que les seves observacions eren molt encertades (78).

L'única lluita tripartida es donava a Balaguer, on monàrquics, republicans i regionalistes enviaren llurs respectius aspirants. Els dos primers procuraren cercar homes de prestigi, però sobretot amb influència dins del districte. Marià Clua, cacic conservador, i Pere Lasala, advocat i president del Centre Republicà de Balaguer, foren els designats. Tots dos havien iniciat la seva carrera política a la Diputació provincial, però mentre la del republicà era molt recent, la del monàrquic s'havia estrenat juntament amb la restauració alfonsina. Per molts motius es considerava Clua guanyador de l'acta; com a ex-president de la Diputació gaudia de reputació política; com a gran propietari i veí de Balaguer estava molt vinculat al districte "on ma-

nava des de feia vint anys" (79); però el més important per a reeixir en l'escrutini era que comptava, com assegurava "La Publicidad", amb el suport d'elements que "disponen de dinero, nervio de las elecciones". Davant d'aquest panorama, i des del punt de vista electoral, el banquer barceloní Josep Mª Valls i Vicens només gaudia d'una migrada audiència de caire regionalista.

També a les Borges Blanques conservadors i republicans tingueren cura de cercar els seus candidats entre les forces vives de la província; els primers comptaven amb Manuel Vivanco i Menchaca i els segons hi destinarien l'ex-federal Manuel Soldevila i Carreras.

A Cervera hi va haver uns preparatius força embolicats. D'una banda, Dionisio Alonso Martínez volia recuperar - presentant-se com a seguidor d'en Maura - el passat fincament familiar al districte. D'altra part, hi féu cap el comerciant barceloní - natural de Cervera - Josep Balcells i Cortada, que pretenia l'acta sota l'etiqueta d'independent-fusionista (80). El nomenament de senador vitalici de Martínez Campos no fou cap impediment perquè l'acta de la Seu continués com a matèria reservada en exclusiva als conservadors, que intentaren llegar l'escó al passant de Silvela, Ricardo Guillerna y las Heras, que quinze dies abans de l'escrutini es presentava al governador civil de Lleida com a encasellat governamental, en demanda de l'ajut pertinent per a assolir la victòria. Triomf que s'assegurà tan prompte el ministre de la Governació confirmà al governador el desig

que sortís elegit el seu home (81). D'immediat, l'autoritat provincial posà en funcionament la maquinària per satisfer la voluntat del govern i, efectivament, malgrat la protesta que l'independent Joan Garriga i Massó envià al ministre de la Governació, suplicant en nom de la "pau pública" la seva intervenció per a evitar les coaccions exercides, la majoria dels vots es decantaren a favor del candidat oficial (82).

A més del duc de la Seu un altre candidat que canvià l'acta del Congrés per la del Senat fou el gamacista de Solsona Joan Maluquer i Viladot, convertit en prohom del Partit Conservador en seguir fidel a Maura i acceptar la disciplina del nou partit. L'ex-polaviejista Isidre Valls i Pallerola, amb el vist-i-plau de tothom - fins els regionalistes desistiren de presentar-hi Francesc de Ciurana (83) - s'assegurava com a candidat únic la reelecció a l'esmentat districte.

Així mateix, aquestes eleccions comportaren la consolidació d'Emili Riu com a propietari de l'acta del districte de Sort-Viella. Durant l'entremig que separà la legislatura de 1901 de la de 1903 havia començat a preparar el terreny per facilitar la seva implantació, que arribaria a ser indiscutible i aviat traspassaria els límits del propi districte per fer-se extensiva gairebé tota la muntanya lleidatana. Sol·licitava prop del govern derivacions de diferents rius per poder construir centrals elèctriques alhora que demanava la substitució d'alcaldes contraris als seus interessos (84); prop de les forces vives del districte,

QUADRE Nº 7 : ELECCIONS LEGISLATIVES DE 26 D'ABRIL DE 1903

DISTRICTES	RESULTATS	CANDIDATS/DIPUTATS	FILIACIÓ/SUPORT	IRREGULARITATS
<u>LLEIDA</u>				
C : 11871	<u>Vots : 2514</u>	<u>MANUEL PEREÑA I PUENTE</u>	Republicà	
V : 4898	%C: 21; %V: 51			
P : 41%	<u>Vots : 2329</u>	<u>JOAQUIN GOMEZ Y GOMEZ</u> (Marqués de Barzanallana)	Conservador Suport:Govern)	
	%C: 20; %V: 48			
<u>BALAGUER</u>				
C : 10162	<u>Vots : 4525</u>	<u>MARIA CLUA I ANGLÉS</u>	Conservador (Suport:Govern)	
V : 7247	%C: 45; %V: 62			
P : 71%	<u>Vots : 1856</u>	<u>PERE LASALA I BORDERAS</u>	Republicà	
	%C: 18; %V: 26			
	<u>Vots : 864</u>	<u>JOSEP Mª VALLS I VICENS</u>	Lliga Regionalista	
	%C: 8; %V: 12			
<u>LES BORGES BLANQUES</u>				
C : 11534	<u>Vots : 4455</u>	<u>MANUEL VIVANCO MENCHACA</u>	Conservador-silvelista (Suport:Govern)	
V : 7291	%C: 39; %V: 61			
P : 63%	<u>Vots : 2790</u>	<u>MANUEL SOLDEVILA I CARRERAS</u>	Republicà	
	%C: 24; %V: 38			
<u>CERVERA</u>				
C : 9547	<u>Vots : 3870</u>	<u>JOSEP BALCELLS I CORTADA</u>	Independent-fusionista	
V : 6597	%C: 41; %V: 59			
P : 69%	<u>Vots : 2724</u>	<u>DIONISIO ALONSO MARTINEZ</u>	Conservador-maurista (Suport:Govern)	
	%C: 29; %V: 41			
<u>LA SEU D'URGELL</u>				
C : 7805	<u>Vots : 3359</u>	<u>RICARDO GUILLERNA DE LAS HERAS</u>	Conservador-silvelista (Suport:Govern)	
V : 6114	%C: 43; %V: 55			
P : 78%	<u>Vots : 2753</u>	<u>JOAN GARRIGA I MASSÓ</u>	Independent - fusionista	
	%C: 35; %V: 45			
<u>SOLSONA</u>				
C : 8892	<u>Vots : 6158</u>	<u>ISIDRE VALLS I PALLEROLA</u>	Conservador-silvelista (Suport:Govern)	
V : 6266	%C: 69; %V: 98			
P : 70%		<u>FRANCESC DE CIURANA</u>	Liberal (Retirat)	
<u>SORT-VIELLA</u>				
C : 8499	<u>Vots : 5006</u>	<u>EMILI RIU I PERIQUET</u>	Liberal	
V : 6257	%C: 59; %V: 80			
P : 74%	<u>Vots : 1249</u>	<u>MARIA FUSTER I FUSTER</u>	Conservador-maurista (Suport:Govern)	
	%C: 15; %V: 20			
<u>TREMP</u>				
C : 8148	<u>Vots : 3514</u>	<u>GREGORI JOVER PIÑAN</u>	Liberal	
V : 6447	%C: 43; %V: 54			
P : 79%	<u>Vots : 2929</u>	<u>NARCIS MAURI I VIDAL</u>	Conservador (Suport:Govern)	P.
	%C: 36; %V: 45			

procurava lligar-les a la seva persona ja fos per compromisos familiars, com el contret amb el federal Josep Llari, cunyat seu i alhora eficient propagandista de la seva candidatura (85) -, o per favors personals. Fou seguit aquesta darrera tècnica que aconseguí conciliar o, si més no atreure's, dos cacics enemics irreconciliables com eren el liberal Joaquim Sostres, de Sort, i el conservador Angel Feliu, de Tremp (86). Amb la vènia d'aquests les eleccions serien sempre faves comptades, car al districte electoral s'havien de controlar pobles pertanyents als partits judicials de Tremp i Sort i les ~~bonas~~ relacions amb liberals i conservadors dels dos indrets asseguraven aquest control.

Per oposar-se a Riu, el govern hi envià el maurista Marià Fuster, propietari barceloní que, segons sembla, només jugà una oposició nominal, car el candidat liberal ja estava suficientment consolidat per a ser considerat diputat per dret propi pel govern conservador.

Finalment, a Tremp s'acararen dos contrincants dinàstics, l'un fou Gregorio Jover Piñan, promogut per Romanones i desviat de Cervera cap a Tremp en busca de millors condicions de lluita (80), i el periodista català fincat a Madrid, Narcís Mauri i Vidal, pretendent designat pel Govern.

7.4.- La votació: victòria republicana al districte de Lleida.

El costum iniciat el 1901 de deixar-se caure pel districte que es pretenia guanyar, ja sigui per fer-hi un rà-

pid recorregut, un àpat, o llegir-hi un insípid manifest, continuaria practicant-se per la majoria dels candidats. També aquest any, foren els republicans els únics que intentaren connectar directament amb l'opinió popular a partir de mítings de presentació de candidats per les persones més importants del partit; proliferaren sobretot a les Borges, car els socis de Joventut Republicana es dedicaren intensament a fer campanya en pro del seu president, Soldevila, presentat arreu com un lluitador incansable contra el caciquisme monàrquic.

L'escrutini, efectuat sense incidents, reportà el triomf republicà al districte de Lleida, resultat no massa sorprenent - encara que la premsa en féu un gran esvalot - si tenim en compte qu poc abans de la votació es formà una coalició contra el cunerisme del marquès de Barzanallana que, fins i tot, va fer desistir els regionalistes de presentar com a candidat propi el baró de Ribelles (88). La confirmació que l'entesa funcionà, la trobem en l'escrit del marquès al ministre de la Governació comunicant-li que havia perdut per 31 vots de diferència per culpa de l'oposició conjunta de carlins, integristes, federals, catalanistes i fusionistes. El ministre contestà notificant-li que ho sentia moltíssim i que com a bon amic compartia la seva adversitat (89). Però, fins a quin punt el Govern va permetre la caiguda en desgràcia de l'encasellat? Perquè el triomf de Manuel Pereña sorprengué més els seus mateixos correligionaris que el Govern. Sense treure importància a la victòria republicana, crec que no es pot atribuir el triomf del candidat de la Unió exclusivament a la força del republi-

canisme lleidatà, ni molt menys parlar de victòria total sobre el caciquisme - com fa la premsa addicta -, si tenim en compte que va ser necessari un ample nombre de reforços dinàstics, poc avesats a desenvolupar lluites democràtiques, per a assolir la victòria. Les votacions obtingudes pels republicans de les Borges i de Balaguer, tot i no ser descoratjadores - 38 % i 25 % dels vots respectivament - quedaven molt lluny de ser un perill per a l'encasellat del govern.

Quant al repartiment dels altres 7 escons, 4 foren per als conservadors i 3 per als liberals, considerant com a tal l'independent de Cervera Josep Balcells. El govern va endur-se solament la meitat de les actes i es va veure obligat a afrontar una oposició que, on se sabia forta, exigia respectar les promeses de sinceritat electoral (90). Potser per això resultaren infreqüents les actes guanyades amb un 100 % dels vots - Solsona n'és l'excepció -. Com a mínim, encara que no més fos per servir la imatge donada abans dels comicis, els organitzadors havien respectat un nombre de vots a l'oposició a llocs on aquesta pràctica havia estat gairebé exòtica.

De totes maneres, 1903 fou a Lleida l'any que anuncià la ruptura amb l'hàbit de confirmar el torn al govern. Per primera vegada des de la restauració del sufragi universal havia estat possible una victòria republicana, per bé que va ser pel marge mínim de sufragis assolit per Manuel Pereña. No obstant, la tònica general dels índexs de participació continuà oscil·lant entre uns percentatges molt elevats als districtes on encara ningú havia potenciat el desenvolupament

d'uns mínims mecanismes de control democràtic de l'escrutini i uns altres de relativament baixos - Lleida i les Borges - on era possible pensar en una lluita de vots menys irreal.

El districte de Lleida continuava tenint la participació més baixa de la província i, per tant, era l'únic que sota aquest aspecte es caracteritzava per un comportament bastant estable.

La victòria republicana d'enguany permet cercar els municipis que des d'aquest moment s'han manifestat clarament antimonàrquics i, si més endavant, les candidatures republicanes es continuen repetint serà possible detectar alguna tendència de vot més o menys definible. Aquests municipis han estat: Benavent de Segrià, Miralcamp, Mollerussa, Montoliu, el Palau d'Anglesola, Puiggròs, Sidamon, Sunyer i Vilanova de la Barca. Tarmateix, cal assenyalar que aquesta tendència antidinàstica no és concurrent necessàriament amb una tendència abstencionista. És a dir, d'aquests municipis, la majoria ha estat generalment poc participativa - Miralcamp, Mollerussa, Sidamon, etc... - mentre una minoria manifestà comportaments oposats - Puiggròs, Sunyer, etc...

La participació de Balaguer - 71 %-fou quasi un 8 % superior a la de 1901, circumstància que, per aquest districte, no permet lligar el grau d'abstencionisme oficial a la presència de candidats republicans, tal com hem pogut fer a d'altres indrets. Igual que en l'anterior elecció, Bellvís, Almenar i Vilanova de Meià foren els municipis declarats majoritàriament republicans. Quant al candidat regionalista, sense triom-

far enlloc, assolí les millors votacions als pobles on el predomini dinàstic havia estat menor.

A les Borges Blanques, el substanciós percentatge de vots obtingut el 1901 pel candidat carlí sembla que aquest any es va desplaçar cap al candidat conservador Vivanco, que s'endugué l'escó del districte amb un 61 % dels vots. Si més no, aquesta ha estat la situació produïda als municipis de l'Albí, les Borges i Juncosa. Així mateix, els principals nuclis d'oposició dinàstica continuaven essent els municipis d'Almatret, Cervià, la Granadella, la Granja d'Escarp, Maials, Massalcoreig, el Cogul, Torrebaesses i Vinaixa, la majoria d'ells amb una tendència participativa baixa. D'altra banda, han estat factibles canvis extrems quant a l'orientació del vot. Seròs i Torregrossa han passat d'ésser dos municipis decididament monàrquics a donar una ampla majoria de vots a l'oposició republicana. Respecte als comicis dels districtes de Cervera, l'interès que presenta l'escrutini municipal està a detectar la persistència d'alguna zona fidel a la família Alonso Martínez i més tenint en compte que la seva reaparició al districte no es va veure coronada amb una victòria indiscutible. Efectivament, els escrutinis dels municipis de Guimerà, Montoliu, Malec, Ossó, Preixana, Tàrrega, Tarroja, Verdú, Vilagrassa i Vilanova de Bellpuig donaren majoria de sufragis a Dionisio Alonso Martínez, encara que no és massa clar si això responia a una tradició d'implantació personal o bé a un desig d'oposició al candidat dinàstic.

La desaparició de Ramón Martínez de Campos de la Seu

d'Urgell no impedí que el seu successor, el també conservador Ricardo de Guàllerna, assolís la proclamació a pesar de les múltiples irregularitats que hagué de cometre per fer seu l'escó del districte. La participació global fou la mateixa que la de 1901 - 78 % - i alhora, municipis com Bellver de Cerdanya, Castellàs, Castellbò, Cerc, Gossol etc., es mostraven un cop més clarament contraris a l'enviat governamental. Ultra això, ja no cal dir-ho com sempre, havien estat possibles variacions extremes tant de participació com de tendència de vot.

El renovat triomf d'Isidre Valls a Solsona va anar acompanyat d'una inusitada participació - 70 % - només superada fins llavors per la de 1899. És evident, en aquest cas, que la manca d'opcions contrincants féu que no hi hagués control sobre l'escrutini. Això comportà variacions participatives alarmants. Resulta inexplicable que municipis com Peramola poguessin variar la seva participació d'un 4 % a un 87% d'una elecció a l'altra. I, a l'inrevés, pobles com Anyà passaren sense cap escrúpol d'un 82 % de participació a votar solament un 7 % dels electors.

Emili Riu afirmà la seva propietat sobre l'acta del districte de Sort-Viella, sense que les característiques generals del comportament electoral es modifiquessin amb relació al 1901. En definitiva, doncs, també aquest any fou possible diferenciar la mateixa zona geogràfica - Arròs i Vila, Arties, Betlan, Gausac, Gessa, Salardú, Sorpe, Unarre, Viella i Vilaller, etc.. - on predominava l'oposició antiriuista.

La participació de Tremp tornà a ser la més elevada de la província de Lleida - 79 % -. El tret fonamental d'aquests comicis fou que el liberal fusionista Jover aconseguí derrotar el ministerial Mauri. Amb tot, la proclamació del vencedor no resta massa clara des del punt de vista de la seva legitimitat, ja que interventors de molts pobles - segons consta en la seva credencial - protestaren l'elaboració d'una munió d'actes municipals, encara que després les protestes no fossin preses en consideració. D'altra banda constitueix fins a cert punt una novetat que decisions d'aquesta mena afavorissin els candidats de l'oposició dinàstica.

Valorant els resultats d'aquestes eleccions legislatives, en relació amb la distribució de les 44 actes catalanes, veurem que la flexibilitat governamental influí notòriament a l'hora de fer-se el repartiment dels escons. La proporció dinàstics-oposició - 25 actes entre conservadors i liberals i 19 entre republicans i regionalistes - es conservava a favor dels monàrquics, però s'allunyava dels resultats globals de tot l'Estat, que donaven 323 escons al dinàstics contra 80 a l'oposició. El torn dinàstic començava a perillar a Catalunya i de moment això havia estat possible gràcies a l'impuls republicà - guanyà 14 actes -, que millor organitzat que el regionalista - només amb 5 actes - havia pogut controlar l'escrutini allí on el govern li havia premès fer-ho (91).

Però la reacció de la monarquia no es va fer esperar i la caiguda del govern Silvela, com a resposta al descontent que havia portat el triomf republicà a les principals capi-

tals de província, va ser una de les primeres mesures adoptades per a evitar la repetició d'una situació semblant, especialment a Catalunya, on s'havia d'impedir que la correlació de forces manifestada tingués temps de consolidar-se. La divisió que patiria la Lliga Regionalista i les dificultats sorgides en el si de la Unió Republicana per a mantenir units grups força heterogenis facilitaria en gran manera els treballs encaminats a neutralitzar l'avançada antidinàstica.

7.5.- L'elecció de senadors.

El 10 de maig, 286 compromissaris elegien els tres senadors corresponents a Lleida. La votació no fou fàcil aquest any perquè l'acord entre els monàrquics de la capital s'havia trencat ja en l'elecció de diputats i continuà sense refer-se en la de senadors. Mentre uns volien assegurar un escó al derrotat marquès de Barzanallana, d'altres - la majoria - acceptaven l'encasellat governamental.

* <u>Joan Maluquer i Viladot</u>	285 vots	(conservador)
* <u>Rafael Bernar i Llacer</u>	281 vots	(conservador)
* <u>Luis de Landecho i Urries</u>	168 vots	(conservador)
Joaquim Gómez i Gómez	104 vots	(conservador)
(marquès de Barzanallana)		

8.- ELECCIONS LEGISLATIVES DE 10 DE SETEMBRE DE 1905: (TORN LIBERAL).

Pel juny de 1905 els liberals reemplaçaren els conservadors en acceptar el nomenament de Montero Ríos com a nou cap de govern i alhora com a cap de les diverses tendències en què estava dividit el partit. Una unió només conjuntural com la que s'acabava de produir en les files liberals obligaria el nou govern a gastar molts esforços per assolir la majoria parlamentària necessària per romandre en el poder. Les eleccions legislatives foren convocades per al 10 de setembre de 1905. García Prieto, com a ministre de la Governació, inicià molt aviat els preparatius i es disposà a controlar les urnes encara que hagués de comprometre la major transigència que anys enrera el seu partit havia demostrat davant l'oposició.

Els partits dinàstics, convençuts que calia salvaguardar la més pura ortodòxia tornista, abandonaren tota mena de pretensió regeneracionista - l'èxit republicà del 1903 no podia repetir-se - i rehabilitaren tots els procediments que fins ara havien assegurat el triomf al partit del govern.

No obstant això, el control governamental s'anava reduint considerablement a Catalunya. Els comicis municipals de novembre de 1903 demostraren que a Barcelona i d'altres poblacions catalanes importants es refermava allò que es volia neutralitzar: l'avançada republicana (92). La restructuració de la Lliga Regionalista - amb la consegüent projecció fora del

nucli barceloní - i la futura trajectòria del republicanisme català minvaren encara més l'àrea d'influència monàrquica tot i que aquesta continués essent important a la gran majoria dels districtes rurals.

La dissidència del sector més avançat de la Lliga deixà aquest partit sota la direcció de la tendència més conservadora, que acabà per consolidar un gir ben definit cap a la dreta. Aquesta orientació dretana la portà a la captació d'elements monàrquics, tot conservant un pragmatisme polític que li permetia - especialment a Lleida - donar suport segons les condicions de cada districte, a candidats tan dispars com els que progonaven l'integrisme més autoritari i republicans federals dits autonomistes. Qualsevol pacte era justificable si es lluitava contra els seus principals enemics: els republicans en primer lloc i els representans del Govern central després. De totes maneres, se li féu cada cop més difícil romandre com un bloc interclassista, capaç de moure's entre una dreta i una esquerra republicana més o menys moderades.

Pel que fa el vot republicà, de moment només podia expressar-se en el marc de la Unió Republicana; caldria esperar el naixement del Centre Nacionalista Republicà - que enquadrà els dissidents de la Lliga Regionalista - per poder clarificar la nova correlació de forces manifestada a Catalunya. D'antuvi, els republicans nacionalistes restaren al marge de les lluites electorals que es continuaren lliurant entre monàrquics, regionalistes i republicans unionistes.

Si a Barcelona eren els regionalistes i els republicans els principals adversaris electorals, a Lleida els monàrquics continuaven com protagonistes principals de les lluites polítiques i eren només tímidament, destorbats pels republicans, mentre els regionalistes restaven mancats de la presència orgànica bàsica per a superar el seu caràcter testimonial.

8.1- Eleccions municipals i provincials del període 1903-1905

A les eleccions municipals de 8 de novembre de 1903, Unió Republicana demostrà que la tasca desenvolupada en pro de la recuperació del republicanisme lleidatà havia estat un èxit car aconseguí el triomf per a vuit correligionaris, resultat que deixà l'Ajuntament de Lleida amb una proporció de forces molt menys favorable als monàrquics, fins ara únics mandataris dins del consistori.

ELECCIONS MUNICIPALS DE 8 DE NOVENBRE DE 1903

D	Conserv.	Liberals	Unió Republicana	Federals
	els. cts.	els. cts.	els. cts.	els. cts.
I	- (1)	1 (1)	2 (2)	- (1)
II	1 (1)	- (1)	2 (2)	- (1)
III	1 (2)	- -	2 (2)	- (1)
IV	- (1)	- -	1 (1)	- -
V	- -	1 (2)	1 (1)	- -
T	2	2	3	

Font: "El País" 10-XI-1903; els.=elegits; cts.=
candidats

Entre la renovació de 1901 i la corresponent a aquest any, el 14 regidors dinàstics tingueren una oposició formada per 8 republicans unionistes i 2 federals.

Però l'avançada republicana no progressa el 12 de març de 1905, que se celebraren les eleccions a diputats provincials als districtes de Balaguer, Cervera-Solsona, i la Seu-Sort. Unió Republicana només s'atreu a presentar candidats a Balaguer i Cervera. Els resultats els foren adversos.

DISTRICTE DE BALAGUER.

* Francesc Corberó	6900 vots	conservador
* Josep Sol i Torrens	6469 vots	liberal-demòcrata
* Delfí Canela	5696 vots	conservador
* Francesc Bañeres	5333 vots	conservador
Pere Lasala	-- --	republicà

DISTRICTE DE CERVERA-SOLSONA.

* Antoni de Nuix	6307 vots	carlí
* Salvador Montiu	6182 vots	liberal-demòcrata
* Ramon Riu i Vendrell	5696 vots	republicà
* Matias Sanromà	5439 vots	liberal-demòcrata
Domènec Puigredon	-- --	republicà
Antoni Andrés	-- --	republicà
Bonaventura Foix	-- --	conservador
Antoni Xuclà	-- --	liberal independent

DISTRICTE DE LA SEU-SORT.

* Llätzer Cívis	4749 vots	conservador
* Joaquim Baguer	4537 vots	independent
* Josep Tarragona	4103 vots	conservador

* Joaquim Sostres	2798	vots	liberal-demòcrata
- Joan Rovira i Agelet	--	--	liberal-demòcrata

A més de l'inqüestionable predomini monàrquic, la votació descobria primer la debilitat del republicanisme fora de la ciutat de Lleida, i després l'existència d'un nucli carlí a Cervera - Solsona, capaç de mobilitzar-se per salvaguardar l'acta de diputat provincial al cap carlista de la Segarra, Antoni de Nuix i d'Espona. Es tornava a confirmar que si bé el carlisme restava generalment al marge de les lluites de caràcter estatal era molt més remirat quan es tractava de delegar el control del poder municipal o provincial, dels quals depenia més directament la bona marxa dels seus interessos, bàsicament agraris. Per tant, allí on podia i li convenia guanyar canviava la passivitat per la bel.ligerància. En aquest sentit, crec que és una llacuna important no disposar de resultats de comicis municipals dels districtes amb una tradicional implantació carlina - Cervera, les Borges, la Seu per exemple -, per a confirmar l'abast de la seva influència.

Després d'aquestes eleccions, i d'acord amb els resultats assolits anteriorment als districtes de Lleida i Tremp, la Diputació provincial continuava gairebé a mans dels dinàstics: 8 conservadors, 8 liberals, 2 republicans, 1 independent i 1 carlí. Però aquesta correlació de forces no era exclusiva de Lleida sinó que estava generalitzada - llevat de Barcelona - a totes les Diputacions catalanes.

Ara bé, l'hegemonia monàrquica era arreu contrarestada per una elevada representació republicana, característica que no es donà a Lleida, car els republicans a més d'assolir

només dues representacions, aquestes eren resultat d'una influència personal molt important i no conseqüència d'una implantació organitzativa forta (94).

8.2.- Paper del ministre de Governació i del governador civil en la confecció de l'encasellat per als comicis legislatius de 1905.

En les darreres eleccions a la Diputació provincial, els monàrquics havien comprovat que la força que tenien per les contrades lleidatanes els permetia confeccionar un encasellat destinat a restituir a la Monarquia l'escó perdut el 1903. La sort de les actes de diputat a Corts ja estava pràcticament decidida un mes i escaig abans de l'escrutini; només calia enllestir alguns detalls, cosa que el governador s'ocuparia de fer amb diplomàcia i eficàcia.

A primers d'agost de 1905, el governador enviava al ministre un telegrama oficial que traslluïa amb pocs circumloquis el pacte de l'encasellat amb les forces vives locals. Deia així: "... Explorados esta misma tarde los distritos; celebrada extensa conferencia con el amigo Agelet, y sin perjuicio de ampliación por correo, ahí va la síntesis de nuestra opinión. Distrito de Borjas; se reservará, esperará y se hará lo que acuerde el Gobierno. Distrito de Balaguer; conformes. Distrito de Solsona; muchas gracias de parte del señor Agelet. En realidad otro candidato hubiera sido allí premioso. Distrito de Cervera; se puede reservar, como decía V.E., para compromisos del Gobierno, pero convendría que el monterista encasillado allí, fuera persona grata al Marqués

de Alonso Martínez. Distrito de Tremp; puede encasillarse a D. Dionisio Alonso Martínez sin intervención de Riu. Distrito de Seo de Urgel; conformes: Garriga es candidato monterista y de ello responde el Sr. Agelet. Distrito de Sort; conformes. Riu alienta adversarios Gobierno para crearnos dificultades, pero sin resultado por falta de elementos. He conseguido, mediante laboriosa negociación, su palabra escrita de suspender toda hostilidad y hasta de ayudarnos donde con venga, pero se recela de su sinceridad. Agelet por disciplina y cariño al jefe, no molestará a Riu en Sort; pero no puede responder de que algún amigo menos disciplinado no quiera seguir su ejemplo ni acceder a sus exhortaciones. Distrito de Lérida; por las condiciones del distrito en que los republicanos se envalentonaron por su último triunfo, se hace preciso la presentación de un hijo del país que tenga simpatías como D. José Sol Torrens presidente de la Cámara de Comercio, diputado provincial muy adicto al señor Agelet, y por tanto, monterista". (95)

La primera conclusió que es pot extreure és que l'encasellat havia de pactar-se amb els mandataris locals i no més s'esdevenia efectiu si aquest era acceptat de bon grat i no imposat. Al governador, li tocava engegar les conversacions govern-cacics, explorar els districtes, i posar a l'aiguait el govern de les enemistats existents entre els diversos capitosts, car hi havia el perill d'atiar-les involuntàriament i semblar zitzània del tot perjudicial als interessos del partit de torn. És per això que el governador comunicava al ministre els recels que li mereixia fins i tot

"la paraula escrita" d'Emili Riu - cacic liberal de Sort i ja per aquesta data enemic número u del cap Agelet - de suspendre les hostilitats contra candidats ageletistes. Tanmateix, avisava que Agelet li havia assegurat no molestar Riu encara que també li anunciava la seva manca d'autoritat sobre possibles elements incontrolats. I és que alguns d'aquests capitosts provincials tenien àrees d'influència on gaudien de més poder que el mateix governador, un poder creat a còpia d'anys i a base de compromisos de tota mena, que lligaven l'acta de diputat a la seva persona independentment de l'ajut oficial. El cas d'Emili Riu ja no podia ésser més clar, perquè calia respectar-se-li l'escó per temor, essencialment, als maldecaps que podia provocar en d'altres districtes.

També es pot observar un joc de compensacions per a poder enviar sense interferències "cuneros" desconeguts als districtes més disponibles. Així tenim que aquest any la recompensa a la reserva de les actes de les Borges i Cervera "para compromisos del Gobierno", consistí a assegurar l'acta de Solsona al fill del cap liberal Agelet.

Cada vegada era més difícil conservar l'equilibri govern-poder local, però els partits monàrquics van saber adaptar-se a les noves circumstàncies polítiques que els obligaven, per a mantenir el seu encasellat, a fer algunes concessions com la de no enviar forasters als districtes amb més activitat política. Aquest any veiem com el candidat dinàstic de Lleida és suggerit pel governador i acceptat de molt bon grat pel Govern.

Un cop establert l'encasellat, es feren públics els noms

dels designats. Conservadors i liberals del districte de Lleida s'agruparen al voltant de la candidatura de Josep Sol i Torrens, car calia derrotar l'oposició republicana i recuperar l'acta guanyada per Manuel Pereña i Puente, designat, de nou, candidat per la junta provincial d'Unió Republicana. Hom pronosticava una votació molt renyida, ja que mentre el liberal tenia el suport del Govern i de l'oposició dinàstica, els republicans comptaven ja amb una organització i una disciplina que els feia temuts dels seus adversaris. No obstant això, aquestes condicions organitzatives només es donaven a Lleida, car després de consultar les juntes municipals d'Unió Republicana de Balaguer i Cervera es desestimà concórrer per aquests districtes per manca de possibilitats. Per contra, aquestes foren valorades positives a les Borges i els republicans hi participaren de nou amb la candidatura de Manuel Soldevila i Carreras.

Decidida Unió Republicana a no lluitar al districte de Balaguer - tot i que el 1903 hi havia reunit prop de 2000 vots -, l'acta d'aquest lloc restà fora de joc amb la proclamació d'un únic candidat, el conservador Marià Clua. No es estrany que Unió Republicana, considerant que el Govern faria tot el possible per salvaguardar l'únic escó reservat a l'oposició dinàstica, optés per una retirada digna.

Així mateix, l'acta de Cervera podia considerar-se adjudicada abans de l'escrutini a l'únic candidat que la pretenia, Dionisio Alonso Martínez, que, després de valorar les possibilitats polítiques que li oferia el maurisme - el 1903 no va poder assegurar-li l'acta d'aquest mateix districte -

s'apuntà al partit liberal i s'evità un nou fracàs en la temptativa de recuperar l'escó que havia estat patrimoni de la seva família.

La situació del districte de la Seu també feia preveure el resultat que el Govern n'esperava. L'encasellat Joan Garriga i Massó, derrotat el 1903, només tenia l'oposició d'un grup de conservadors que, pressionats a retirar la candidatura de Ricardo de Guillerna - si no ho feien hi hauria represàlies a Balaguer - decidiren presentar el catalanista baró de Fortuny amb la pretensió segons el governador, de "molestar" (96).

Al districte de Sort, el governador pressionà en pro de la retirada de l'enginyer del ferrocarril secundari del Noguera Ribagorçana Alfonso Chopitea, protegit per un grup de liberals, possiblement a les ordres d'Agelet - potser els elements "incontrolats" que havia anunciat prèviament -, tot i que aquest havia assegurat que restaria neutral en aquesta zona deslligada de la seva influència; teòricament, la conspiració contra E. Riu semblava desarticulada, però en realitat es buscà un substitut, trobat en la persona de Joaquim Arumi, que com a independent rebé el suport de monàrquics antiriuistes i de regionalistes fidels a les seves temptatives d'arrelar en alguns dels districtes de la muntanya. Intencions aquestes que la Lliga tornà a manifestar al districte de Tremp, on no dubtaria a posar-se al cantó d'un republicà federal, Rosend Castells, disposat a polsar, comptant amb l'ajut de monàrquics i regionalistes contraris al tàndem Riu-Llari, les simpaties del republicanisme federal del districte (97). Però el governador mateix reconeixia que el cap federal J. Llari tenia a les

seves mans "la llave de Tremp" i que per estar "al servicio de Riu", assegurava el triomf del candidat oficial Santiago Mataix.

No obstant això, la victòria del governamental no havia de ser gens fàcil, per tal com els cacics de la zona no estaven disposats a gastar-se ni un duro per complaure el Govern. Fou per això que cinc dies abans de l'escrutini era reclamada insistentment la presència del candidat a Tremp si es volia evitar complicacions. Sembla que aquest havia rebut instruccions de romandre allunyat del districte, però, en seguir les indicacions, presumiblement donades pel cap del partit liberal de Lleida per evitar que es descobrís qui manava realment allí, s'havia oblidat de girar a fons perdut l'import dels "gastos naturales" que ocasionava una elecció i les forces vives de Tremp no estaven disposades a passar-ho per alt. Fins i tot, per boca d'Emili Riu, s'arribà a proposar al Govern que, sense desencasellar Mataix, donés el nom d'un altre candidat oficial que, si es comprometia a pagar les despeses, guanyaria la votació. Sens dubte, Santiago Mataix complí immediatament les seves obligacions, car la seva candidatura fou respectada i evidentment rebé suport fins a fer-la sortir triomfadora (98).

A Solsona, a més del candidat oficial Josep Agelet i Garrell hi va fer cap l'acabalat notari de Madrid José Menéndez Parra, que s'havia desplaçat a Lleida convençut de rebre, a la seva arribada, els honors que mereixia un candidat del Govern, dipositari d'una carta de presentació signada pel mateix fill de Montero Ríos. El governador el va deixar romandre en el

seu convenciment, però s'encarregà personalment d'evitar-se complicacions amb el partit liberal de la província, desmentint a través de la premsa addicta la notícia de la seva proclamació; d'aquí que se l'anomenés confusionàriament moretista monterista o independent. Alhora el governador tingué cura de "interesar al elemento carlista del distrito" a favor d'Agelet per tal d'assegurar-se la votació (99). Tampoc fou fàcil el control de l'acta de les Borges pel futur subsecretari de Governació, Luis de Armiñán Pérez, ja que les picabaralles entre els diversos quadres del partit liberal de Lleida pronosticaven una votació molt insegura. El diputat provincial pel districte, Sagañoles, ofès perquè va estar al marge de la designació del candidat oficial, s'entestà a demostrar que no se'l podia oblidar tan despreocupadament. Coneixedor de les poques disponibilitats econòmiques d'Armiñán, li exigí el dipòsit dels diners suficients per a construir una carretera sota l'amenaça de buscar-li oposició si no ho feia així i la coacció no fou una simple intimidació, perquè el Govern hagué de satisfer aquestes pretensions per assegurar la desitjada victòria d'Armiñán davant el republicà Manuel Soldevila (100).

8.3.- La campanya electoral republicana.

A més de les intrigues, lluites personals, viatges, pactes, enteses, despeses i altres circumstàncies que acompanyaven els preparatius de la votació, els únics actes propagandístics d'importància els tornaren a realitzar els republicans.

Portaren a terme una tasca encaminada a inspeccionar i

depurar les llistes del cens i, per assolir-ho, posaren en funcionament una oficina electoral - la primera de què tinc notícia a Lleida -, que s'instal·là als locals de l'entitat Joven-tut Republicana.

També celebraren els corresponents mítings de presentació dels seus representants a les poblacions dels dos únics districtes on tenien candidat propi: Lleida i les Borges. Però la seva propaganda electoral no anà més enllà d'uns simples atacs personals contra els candidats de l'oposició, especialment contra Josep Sol, a qui es retreia insistentment la seva fuga del camp republicà al monàrquic (101). Ara bé, malgrat aquesta pobresa ideològica és possible pensar que s'havia aconseguit una mobilització important d'electors capaç de posar en perill la victòria monàrquica. El Govern Civil no dubtava a considerar uns dies abans de l'escrutini que la lluita al districte de la capital estava bastant "indecisa" (102). Per contra, a la resta de la província els comicis s'havien preparat amb tanta cura per part del Govern que el governador mateix es negava a emprar mitjans violents malgrat les pressions rebudes en aquest sentit per part del cap liberal de Lleida, Agelet, considerat per l'autoritat civil un "hombre terco, dominante, acostumbrado a imponer su voluntad sin discusión..." Cal puntualitzar que el governador havia estat tractat per Agelet de "débil y irresoluto" i, per tant, aprofitava l'ocasió per defensar la seva posició davant el cap del partit, "Don Eugenio", argumentant que s'havia consagrat "no a apuntalar un cacicato que se derrumba - el d'Agelet -, sino a velar por los intereses del Gobierno y del Partido" (103).

8.4.- La votació.

És cert que durant la jornada electoral les mostres de violència foren poques, però les eleccions restaren molt lluny de ser netes. L'encasellat s'acomplí íntegrament al districte de Lleida, on es neutralitzà el triomf republicà de la ciutat amb les votacions dels pobles petits. La junta s'escrutini proclamà guanyadors ~~set liberals i un conservador~~ i envià la credencial a la Comissió d'Actes del Congrés per a la discussió de les protestes que no foren preses en consideració - formulades pels republicans i basades en la no celebració de votació a set pobles del districte (104). Malgrat la resolució de la Comissió d'Actes el resultat del districte de Lleida fou tan descaradament manipulat que fins i tot el setmanari del partit conservador, "Lo gat de Famades", s'oblidà que havia col·laborat a través de la coalició monàrquica al triomf del liberal Josep Sol i ridiculitzà les tupinades comeses, especialment als pobles de Montoliu i els Alamús, a base d'acudits, poemes i escrits marcadament satírics. (Vegeu apèndix nº 4).

Així i tot, els republicans havien demostrat que podien ser una oposició important tant a Lleida com a les Borges i Balaguer, on la candidatura d'acumulació testimonial de vots d'en Salmerón havia reunit més de 1000 sufragis (105).

Comparant els resultats municipals del districte de Lleida de 1903 amb els de 1905 es poden assenyalar les característiques següents: el comportament electoral dels municipis on els republicans asseguraven que no s'havia celebrat votació - els Alamús, Miralcamp, Montoliu, Puiggròs, Sonadell i Sunver-

QUADRE Nº 8 : ELECCIONS LEGISLATIVES DE 12 DE SETEMBRE DE 1905

DISTRICTES	RESULTATS	CANDIDATS/DIPUTATS	FILIACIÓ/SUPORT	IRREGULARITATS
<u>LLEIDA</u>				
C : 11732	<u>Vots : 3140</u>	<u>JOSEP SOL I TORRENS</u>	Liberal - democrata (Suport:Govern)	P.
V : 5887	%C: 27; %V: 53			
P : 50%	<u>Vots : 2734</u> %C: 23; %V: 46	<u>MANUEL PEREÑA I PUENTE</u>	Republicà (Unió Republicana)	
<u>BALAGUER</u>				
C : 10803	<u>Vots : 3954</u>	<u>MARIÀ CLUA I ANGLÈS</u>	Conservador-silvestista (Suport:Govern)	
V : 5089	%C: 37; %V: 78			
P : 47%	<u>Vots : 1103</u> %C: 10; %V: 22	<u>NICOLAS SALMERON</u>	Republicà (Unió Republicana)	
<u>LES BORGES BLANQUES</u>				
C : 11994	<u>Vots : 3481</u>	<u>LUIS DE ARMIÑAN PEREZ</u>	Liberal - democrata (Suport:Govern)	
V : 6340	%C: 29; %V: 55			
P : 53%	<u>Vots : 2814</u> %C: 24; %V: 44	<u>MANUEL SOLDEVILA I CARRERAS</u>	Republicà (Unió Republicana)	
<u>ELECCIÓ PARCIAL : 18 - XI - 1906</u>				
	%C: 44; %V: 98	<u>LUIS DE ARMIÑAN PEREZ</u>	Liberal - democrata	
<u>CERVERA</u>				
C : 10039	<u>Vots : 5950</u>	<u>DIONISIO ALONSO MARTINEZ</u>	Liberal (Suport:Govern)	
V : 6084	%C: 59; %V: 100			
P : 61%	<u>Vots : 133</u> %C: 1; %V: 2	<u>NICOLAS SALMERON</u>	Republicà (Unió Republicana)	
<u>LA SEU D'URGELL</u>				
C : 8038	<u>Vots : 3990</u>	<u>JOAN GARRIGA I MASSÓ</u>	Liberal- democrata (Suport:Govern)	
V : 6080	%C: 50; %V: 66			
P : 76%	<u>Vots : 2060</u> %C: 26; %V: 34	<u>CARLES DE FORTUNY</u>	Lliga Regionalista	
	<u>Vots : 27</u>	<u>RICARDO DE GUILLERNA</u>	Conservador (RETIRAT)	
<u>SOLSONA</u>				
C : 8984	<u>Vots : 5277</u>	<u>JOSEP AGELET I GARRELL</u>	Liberal - democrata (Suport:Govern)	
V : 7289	%C: 59; %V: 72			
P : 81%	<u>Vots : 2006</u> %C: 22; %V: 28	<u>JOSE MENENDEZ DE PARRA</u>	Liberal-independent	
<u>FORT-VELLA</u>				
C : 8834	<u>Vots : 3984</u>	<u>EMILI RIU I PERIQUET</u>	Liberal - moretista (Suport:Govern)	
V : 6134	%C: 45; %V: 65			
P : 69%	<u>Vots : 2142</u> %C: 24; %V: 35	<u>JOAQUIM ARUMÍ I SAURÍ</u>	Independent-regionalista	
		<u>ALFONSO DE CHOPITEA</u>	Liberal - monterista (Retirat)	
		<u>LLUIS ROMANICH DE MAS</u>	Conservador (Retirat)	
<u>TREMP</u>				
C : 8370	<u>Vots : 3542</u>	<u>SANTIAGO MATAIX I SOLER</u>	Liberal - moretista (Suport:Govern)	
V : 4781	%C: 42; %V: 74			
P : 57%	<u>Vots : 1206</u> %C: 14; %V: 25	<u>ROSSEND CASTELLS I BALLESPÍ</u>	Republicà federal	

es manifestà diametralment oposat a l'observat dos anys enre-
ra: el que havia estat una orientació clarament republicana
s'havia transformat en una nova orientació indiscutiblement
monàrquica. Alhora, el canvi anà acompanyat - en la majoria
dels casos - d'un increment notori de la participació. D'altra
banda, la correlació alta participació-vot monàrquic o bé l'o-
posada, baixa participació-vot republicà, continuava existint
malgrat que la participació global del districte havia augmen-
tat - 41 % davant 50 % - gairebé 10 punts. Amb tot, el compor-
tament particular d'alguns municipis continuava essent descon-
certant; és difícil no malfiar dels resultats de pobles com
Puigverd i Artesa, que després de mostrar-se contraris a la can-
didatura republicana de Pereña (1903), es convertiren en els
dos únics municipis que el 1905 donaren la majoria absoluta
dels sufragis a aquest mateix republicà.

Malgrat que el districte de Balaguer tenia en aquests co-
micis una candidatura solitària, els resultats municipals merei-
xen un especial comentari: primer, pel gran increment de l'abs-
tenció respecte a totes les anteriors votacions i, en segon
lloc, perquè és possible detectar la reacció dels districtes da-
vant la consigna d'Unió Republicana de votar Salmerón en manca-
re un candidat republicà. En relació amb aquests dos aspectes as-
senyalats cal dir que la participació global fou 24 punts infe-
rior a la de 1903 i que, a Salmerón, se li van reconèixer un 22 %
dels vots emesos.

De la mateixa manera que succeí al districte de Lleida,
foren els pobles més abstencionistes - Bellvís, Castellserà, la
Fuliola, Ivars, Vilanova de Meià, etc... - els que testimonial-

ment donaren als republicans més d'un 40 % dels sufragis; per contra, el conservador Clua va obtenir la totalitat dels vots d'onze municipis, dels quals només Castelló de Farfanya i Torrefarrera es trobaven entre els abstencionistes.

L'acta de les Borges Blanques se l'endugué el candidat liberal Armiñán, però la votació assolida pel candidat republicà - 44 % dels vots - representà un considerable increment respecte a la votació de 1903 que, alhora, havia estat superior a la de 1901. A aquesta progressiva implantació republicana correspon també una persistent correlació entre abstenció i vot republicà, especialment reflectida als municipis de Castellans, Aspa, Cervià, el Cogul, Massalcoreig, Torrebaesses i Vinaixa.

La premsa de Barcelona es lamentava de la situació electoral al districte de Cervera. "El Diluvio" assegurava que a cap altre lloc de Catalunya s'havia elegit un diputat sense que aquest conegués els seus futurs representants i el corresponal del "Diario de Barcelona" no tenia cap escrúpol de dubtar que les eleccions haguessin estat fetes. En conseqüència, el 61 % de participació global del districte no resultà més elevat gràcies a la bona quantitat de municipis que registraren a les seves actes la baixíssima concurrència que degueren tenir els comicis. Resulta estrambòtic que en un poble com Claravalls, que el 1903 havia assolit una participació d'un 100 % , arribés el 1905 i només acudissin a les urnes un 3 % dels seus electors. Casos extrems com aquests sovintejaren i, per tant, és inútil cercar algun tipus de comportament mínimament creïble.

El canalejista Joan Garriga - perdedor el 1903 de l'acta de la Seu-guanyà l'escó d'aquest districte amb un 66 % dels vots. El 34 % restant de sufragis fou per al regionalista Carles de Fortuny. La presència regionalista a la muntanya de Lleida no permet relacionar - com és possible fer-ho als llocs de la plana on hi ha candidats republicans - l'abstenció amb el vot a la Lliga. No obstant això, sí que ha estat possible detectar-ho els anys 1903 i 1905 en un grup de municipis - Alàs, Arfa, Castellàs, la Guàrdia d'Ares, Guils del Cantó, Josa, Noves, Riu del Pendís, Taús, Tost, Castellbò i la Vansa - on l'oposició al candidat oficial captava la majoria dels sufragis.

La lluita sostinguda entre dos contrincants liberals per endur-se l'acta de Solsona féu pujar la participació global del districte fins a l'exagerada xifra d'un 81 %, 10 punts superior al percentatge de 1903. Alhora, les activitats particulars de cadascun dels aspirants convertiren els escrutinis municipals en quelcom mancat de la més mínima fiabilitat. En aquest sentit, només vull assenyalar que, curiosament, en fer-se el recompte de vots, els sufragis escrutats foren superiors al nombre total dels votants en més d'un municipi.

La situació del districte de Sort-Viella esdevingué molt semblant a la descrita per Solsona. Emili Riu s'assegurava l'escó per tercera vegada consecutiva i amb la major votació assolida fins ara. Això no impedí, però, que continués gaudint d'una zona - ja assenyalada en analitzar els resultats municipals de 1903 - confirmadament antiriuista.

La presència, per primera vegada d'un candidat republi-

cà al districte de Tremp permet comprovar - malgrat no comptar amb el suport de la Unió Republicana-si això tingué conseqüències electorals d'ordre similar a les descrites en d'altres indrets on hi hagué candidatures republicano-unionistes. En general, els comportaments electorals de les unitats locals inclouen tota mena de situacions: des d'Alsamora, on votaren només 13 dels seus 332 electors fins Ivars de Noguera, on votà quasi bé tothom. Però s'ha de ressaltar que la participació global del districte baixà d'un 79 % a un 57% i que el federal Castells obtingué majoria de sufragis als pobles d'Abella de la Conca, Figuerola, Orcau, Isona, la Pobla de Segur, Salàs i Sant Romà d'Abella; tots, excepte aquest darrer, significativament abstencionistes. Sens dubte, el suport dels federals de J. Llari al candidat oficial riuista restà un bon nombre de vots al republicà Castells i, per tant, la verificació que s'acaba d'establir està necessàriament subordinada a l'anàlisi d'un major nombre d'eleccions.

En el repartiment dels 44 escons catalans, els monàrquics també resultaren els més afavorits. La proporció monarquia - oposició es mantenia pràcticament igual que el 1903, 26 contra 18, encara que el camí iniciat feia cinc anys continués sense desviar-se de l'objectiu de crear una nova correlació de forces que dificultés cada cop més l'hegemonia dinàstica a Catalunya. Aquest any, l'oposició republicana encara ocupava el primer lloc en aquesta cursa per a reemplaçar els partits monàrquics, però mentre llur manca de cohesió feia possible la pèrdua de 3 escons, els regionalistes demostraven que s'havien adaptat a la nova situació creada a partir de la defecció

de l'ala més liberal del partit i sumaven dos actes a les guanyades el 1903. La recuperació regionalista només feia que començar, per tal com potenciant la seva vocació conservadora aconseguiria un altre increment de sufragis en les eleccions municipals de novembre d'aquest any, circumstància que esdevindria factor indirecte del futur moviment de la Solidaritat Catalana.

8.5.- L'elecció de senadors.

El 24 de setembre de 1905 s'acabaren de celebrar les eleccions generals amb la votació dels 3 senadors corresponents a Lleida. Els electors, diputats provincials i compromissaris, van optar unànimement en pro dels designats conjuntament per liberals i conservadors. Els resultats foren:

* <u>José Mª González Trevilla</u>	260 (liberal)
* <u>José Salmerón Amat</u>	258 (liberal)
* <u>Joan Maluquer i Viladot</u>	258 (conservador)

9.-ELECCIONS LEGISLATIVES DE LA SOLIDARITAT CATALANA DE 21 DE ABRIL DE 1907: TORN CONSERVADOR. SEGON GOVERN MAURA.

"Qui paga mana. La Solidaritat s'encamina a aquest fi: que governin d'una vegada els que paguen"

Cambò en el miting de Solidaritat a les Borges Blanques ("El Ideal", 9-IV-1907)

L'acudit antimilitarista aparegut al setmanari regionalista "El Gu-Cut" poc després de les eleccions municipals de novembre del 1905 enfurismà els militars, que reaccionaren destrossant la redacció de l'esmentat setmanari i del diari "La Veu de Catalunya". Montero Ríos es negà a tolerar les pretensions manifestades pels militars i presentà la seva dimissió. La crisi se solucionà amb la formació d'un nou Govern presidit per Moret, que es mostrà disposat a primar les prerrogatives de jurisdicció militar sobre la civil a partir d'una llei de jurisdicció. Aprovada aquesta llei per les Corts, l'exèrcit restà satisfet però la normalitat només fou parcialment restablerta, ja que prengué vida a Catalunya un moviment de protesta capaç de transformar-se en un ample front de lluita que aplegava des de les forces carlines fins a les republicanes, totes agrupades al voltant de la defensa de les aspiracions catalanes negades per la política centralista. Tot seguit, aquest moviment de Solidaritat Catalana es convertiria en entesa electoral i col.laboraria notòriament en la transformació de la correlació de forces polítiques ja iniciada abans dels incidents

amb els militars. La decisió d'un sector del republicanisme unionista d'integrar-se dins del moviment solidari provocà el trencament d'Unió Republicana, car el nucli més nombrós del partit s'havia decantat a favor del lerrouxisme, decididament antisolidari. Davant aquesta conjuntura, la Lliga Regionalista esdevingué el grup millor situat per a dirigir la Solidaritat, circumstància que els regionalistes aprofitaren per intentar consolidar a la burgesia en el poder a partir d'una progressiva hegemonia catalana dins l'Estat espanyol. Fou per això que la Lliga evità d'entrar en discussions ideològiques o concrecions polítiques massa compromeses que provoquessin la desfeta, a la llarga inevitable, d'aquest ample front interclassista. En aquest sentit, els punts bàsics del programa solidari es limitaren a plantejar uns objectius compartits per tothom, com la pretensió de constituir la Diputació Catalana o bé aconseguir una ampla representació parlamentària, resultat d'una lluita encaminada a derrotar el centralisme i el caciquisme.

Així doncs, enfront les properes eleccions generals, convocades pel govern Maura per al 21 d'abril de 1907, els solidaris aparegueren com els defensors de "Catalunya" dels seus enemics, identificats a Barcelona amb els lerrouxistes i als districtes rurals amb els monàrquics (106).

9.1.- Els republicans i la Solidaritat Catalana a Lleida.

Els comicis municipals de novembre de 1905 confirmaren el predomini republicà a la ciutat de Lleida car, malgrat la candidatura de monàrquics i catòlics (107), els republicans guanyaren 8 de les 11 regidories a cobrir (108).

ELECCIONS MUNICIPALS DE 12 DE NOVEMBRE DE 1905

D	Coalició Monàrq. (Lib+Cons+LlC)		Unió Republicana (UR)	
	els.	cts.	els.	cts.
I		(2)	3	(3)
II	2	(3)	2	(3)
III	-	-	-	-
IV	1	(1)	2	(3)
V		(1)	1	(1)
T	3		8	

Font: "El Ideal" 13-XI-1905; libs.= liberals;
 Cons.= conservadors; LlC.= Lliga Catòlica;
 els.= elegits; cts.= candidats

Aquest triomf, sumat a l'assolit el 1903 deixava l'Ajuntament de la ciutat amb 16 regidors republicans contra 7 de monàrquics. En contraposició, les eleccions a diputats provincials celebrades el 10 de març del 1907 tornaren a demostrar que, fora de la capital, els monàrquics continuaven essent els principals directors de l'escrutini. Unió Republicana sacrificaria l'adhesió a Solidaritat - volguda per la majoria - per evitar la separació del sector antisolidari, però la victòria sobre els monàrquics no estava a l'abast del partit encara que romangués ben unit. Els republicans presentaren candidats propis als dos districtes on tocava celebrar votació i els resul-

tats foren:

DISTRICTE DE LLEIDA-LES BORGES

* Francesc Roca i La Costa	6255	vots	- liberal
* Enric Vivanco i Menchaca	5960	"	- conservador
* Modest Renyé i Melcior	5093	"	- conservador
* Francesc Sagañoles i Reig	4663	"	- liberal ind.
Miguel Palau i Simó	4529	"	- Unió Republicana
Alfred Pereña i Reixachs	4459	"	- Unió Republicana

DISTRICTE DE TREMP-VIELLA (102)

* Josep Llari i Areny	3613	vots	- U. Republicana
* Josep M ^a Espanya i Sirat	3545	"	- U. Republicana
* Josep Gil i Doria	3363	"	- Liberal ind.
* Fulgencio Pérez	2834	"	- Liberal
Angel Feliu i Escala	2103	"	- Conservador

La Diputació provincial continuava com un reducte monàrquic inabordable pels republicans - 16 monàrquics davant 3 republicans i 1 carlí n'era la composició -. D'altra banda, cal recordar que pels que arribaven a la Diputació - Ramon Riu Josep Llari, Josep Mª Espanya -, militar en les files republicanes era quelcom accessori a l'hora de guanyar l'acta donat el caràcter dels pactes que establien. El fracàs, comportà però, una reacció immediata. Al cap d'una setmana, des de la Unió Republicana s'impulsava la formació de la junta provincial de Solidaritat Catalana; l'èxit solidari a Barcelona i Girona (110) demostrava que el nou moviment era un instrument capaç d'enfrontar-se als monàrquics i, el que és més important, es manifestava suficientment hàbil per a reeixir

en l'empresa. Si a Barcelona era la Lliga Regionalista el cap rector del moviment solidari, a Lleida Solidaritat no arrelaria fins que els republicans de la Unió no li donessin el seu suport. La junta provincial d'Unió Republicana, reunida als locals de Joventut Republicana el diumenge 17 de març, celebrà la votació per a decidir l'ingrés del partit a Solidaritat. S'acordà l'adhesió per 6 vots a favor - M. Pereña, H. Torres P. Mias, P. Valldeoriola, Vidal i Puig - i 2 en contra. Manuel Soldevila votava en contra tot i assegurar que no se sentia ni solidari ni antisolidari i Manuel Solé - representant de Balaguer - es declarava, en nom de la Unió, antisolidari per convenciment i perquè creia que Salmerón havia abusat de les seves facultats com a cap del partit en donar suport a la Solidaritat. Un i altre esdevindrien els futurs organitzadors del republicanisme radical a Lleida (111).

L'endemà, 18 de març, integristes, carlins, catalanistes, regionalistes, federals i republicans constituïren la junta provincial de Solidaritat amb 3 representants per cadascuna de les esmentades agrupacions. Entre tots s'acordava presentar candidats arreu, posar-se en contacte amb la junta general solidària, elaborar un manifest per informar el cos elector i reunir-se diàriament per organitzar els comicis (112).

Hom era ben conscient que no hi havia temps a perdre, perquè els monàrquics tenien preparat un encasellat que, com sempre, aspirava a endur-se les actes de tots els districtes.

9.2.- La negociació de l'encasellat: Govern-governador-cacics provincials.

El mateix dia que la premsa feia pública la notícia de la formació de la junta provincial de Solidaritat, el governador comunicava l'esdeveniment al Govern, alhora que valorava molt encertada la llista de candidats que acabava de rebre de Madrid. Un mes abans de la votació, els organismes oficials ja havien designat els seus homes: l'escó de Balaguer el destinaven de nou a Clua; el de les Borges a Menéndez Parra, el de Cervera a Roig, el de Lleida a Ferrer i Busquets, el de la Seu al marquès del Baztán, el de Solsona a Agelet i el de Tremp a Elosegui. L'acta de Sort restava de moment sense concretar a l'espera de l'actitud adoptada per Riu vers Solidaritat (113). Ara bé, els monàrquics de Lleida podien garantir aquest any l'èxit de l'encasellat? Si els liberals, malgrat trobar-se dividits en dos tendències irreconciliables - ageletistes i riuistes - podien encara comandar alguns efectius, el partit conservador - ara en el poder -, s'havia convertit a Lleida, més que mai, en un petit grup de notables que es discutien entre ells la direcció d'un partit inexistent. I això succeïa en uns moments que el Govern els demanava enfrontar-se als homes enviats per Solidaritat, amb molts dels quals havien mantingut fins feia poc unes excel·lents relacions personals.

El governador havia escrit al ministre el 9 d'abril: "El apocamiento y la indecisión jefes conservadores esta capital ante pujanza Solidaritat, que temen afrontar o ante compromiso de personal gratitud por auxilios recibidos en elecciones

provinciales, me llevaron convocarlos con otros amigos para incitarlos cumplir deberes partido..." (114). Però, cadascun dels caps conservadors - Soldevila, Vivanco, Clua, Costa, etc.- feia la guerra pel seu compte i així, el 12 d'abril, el governador comunicava a Madrid que les perspectives dels ministerials eren crítiques perquè el cap dels conservadors Soldevila "carece de autoridad efectiva" davant unes influències personals "aisladas sin disciplina colectiva ni entusiasmo monàrquico", i amb to desesperat demanava la intervenció del ministre car pensava tenir-los més "por contrarios que por supuestos amigos". No obstant això, el Govern era conscient que aquests homes tenien llurs propis interessos creats i era difícil fer-los complir les més elementals obligacions partidistes (115); potser per això, i abans de malgastar energies en recriminacions inútils, procurà gastar la seva influència a confeccionar un encasellat format per figures de segona fila, seleccionades d'entre les forces monàrquiques de la província. Fou per aquest motiu que la majoria dels candidats escollits participaven per primera vegada en lluites d'aquesta categoria.

Les perspectives eren poc esperançadores i quan alguns ministerials, descoratjats pel poc suport rebut, emprengueren la retirada, la desesperació s'apoderà del governador el qual segur que "cundiría el pánico", no dubtava a manifestar al Govern el seu escepticisme vers els resultats. Tres dies abans de la votació confessava que només tenia confiança en els treballs dels liberals a Solsona, on Agelet havia concentrat "a cuantos elementos tiene en la capital -Lleida- donde faltaran

el día de las elecciones ellos y los votos que puedan allegar": esperava que els conservadors no defallissin a Balaguer i la Seu; desconfiava dels ànims dels addicts de Lleida i atribuïa seriosos titubeigs als mandataris de les Borges. I les actes de Sort i Tremp les devia donar completament per perdudes, ja que ni es dignà esmentar-les. Assabentat del panorama electoral lleidatà, el ministre clamaria en pro d' "ordenanzas militares aplicables a candidatos cobardes" que abandonaven la lluita davant d'un "absurdo movimiento"; però és que el governador ja l'havia avisat en iniciar-se els preparatius de la votació que aquest inversemblant moviment era, un "enemigo formidable" que a més de comptar amb un important suport popular estava disposat a gastar la bagatel·la de 200.000 pessetes per guanyar la votació (116).

Si foren aquestes o d'altres les despeses econòmiques dels candidats solidaris és quelcom que no s'ha pogut esbrinar però, en canvi, sí que s'ha constatat que mentre els monàrquics continuaven preparant la votació seguint les mateixes pautes que tan bé els havien funcionat quan no tenien davant una organització electoral millor que la seva, els solidaris inaguraren unes pràctiques propagandístiques encaminades a mobilitzar de debò l'opinió pública vers les urnes.

9.3.- La propaganda electoral solidària.

Un dels actes més importants consistí en la publicació d'un manifest de presentació pública de Solidaritat Catalana; en aquest escrit, aparegut el 23 de març i signat pels 18 mem-

bres de la junta provincial, els signataris es declaraven enemics del règim vigent, incompatible amb llurs ideals i fermament decidits a lluitar per "la reivindicació de nostra dignitat d'homes lliures i per a la consecució de l'autonomia de nostra aymada terra". Autonomia també possible per a les altres regions de l'Estat i entesa com a possibilitat real de govern "en tot allò que d'una manera especial i directa afecti als nostres interessos morals i materials...". Així mateix, es deixava clar que "Solidaritat era una unió circumstancial i transitoria per a la consecució de lo que a tots ens es comú o siga l'enderrocament del caciquisme y'l neixer esplendent de l'autonomia".

És possible que alguns d'aquests propòsits només fossin paraules carregades de bones intencions, però hi havia quelcom expressat nítidament: calia conservar aquesta unió "purament espiritual" per lluitar específicament contra el centralisme i contra el caciquisme. Els republicans, principals impulsors de la Solidaritat a Lleida i ànima, sens dubte, del manifest, sabien que era l'única oportunitat que tenien per a trencar el front monàrquic i estaven disposats a no desaprofitar-lo.(117)

Així mateix, s'organitzaren mítings propagandístics que comptaren amb la presència, no sols dels candidats, sinó també de les personalitats més importants de la vida política catalana. Cambó, Salmerón, Vallès i Ribot etc, recorregueren una bona pila de pobles de Lleida. Els més importants d'aquests actes foren el de presentació de Solidaritat cele-

brat a Lleida el 25 de març i els organitzats a les Borges i Balaguer els dies 7 i 14 d'abril respectivament. Els tres reuniren uns quants milers de persones, demostració d'interès fins aleshores inusitada per aquestes terres.

A més, davant l'òrgan ageletista "El Pallaresa", Solidaritat disposà de tres diaris per empènyer el cos electoral a abandonar l'absentisme de les urnes, màxim objectiu expressat a tot arreu que alhora revelava el que volien dir les xifres de participació d'anys passats. L'òrgan republicà "El Ideal" sostingué el pes de la campanya, ajudat per l'integrista "Diario de Lérida" i per l'independent "El País". Aquest darrer per la seva condició de riuista, faria campanya antiageletista i, de contracop, pro Solidaritat, però els seus escrits es referiren essencialment a l'evolució de l'elecció als districtes de Sort i Tremp, corresponents a l'àrea d'influència del riuisme-llarisme. És cert que tres publicacions plantejaven l'elecció com una lluita a mort contra el caciquisme dels partits dinàstics, però "El Ideal" no descartava la possibilitat d'atreure's el vot d'alguns elements monàrquics, car no es cansava de repetir que Solidaritat no era incompatible amb la idea monàrquica sinó un moviment essencialment antidinàstic. Humbert Torres en un dels seus articles concretava "no es que en rigor no quepan en Solidaritat hombres de ideas monárquicas; muchos hay que las profesan y bien están en ella. Lo que de ningún modo caben son los que en cuantas ocasiones se les ofrece, ayudan, amparan y protegen el régimen actual..." i, corroborava aquestes paraules referint-se a Garriga i Massó que, "sin dejar de ser monárquico se ha separado del partido

liberal" i es presentava com a solidari- pretesament regionalista segons "La Veu de Catalunya"- pel districte de la Seu.(118) Els republicans tenien una feble implantació fora de la plana lleidatana i calia anar amb peus de plom per a no enemistar-se amb els monàrquics no del tot desafectes a alguns dels candidats solidaris. Si d'aquests monàrquics no s'aconseguia un ajut explícit, com a mínim s'havia de procurar que no molestessin i que es mantinguessin neutrals en la contesa. I, si jutgem la ja esmentada indignació que el comportament d'alguns prohoms conservadors provocà al ministre de la Governació, es pot creure que Solidaritat de Lleida havia aconseguit congraciar-se amb molts d'ells.

D'altra banda, els integristes sentiren la necessitat de justificar el vot catòlic a les candidatures solidàries i ho varen argumentar en el sentit que aquests lluitaven contra el "liberalisme" governamental i contra el lerrouxisme "anticlerical", alhora que demostraven una fe transcendental en aquest moviment que els feia esperar "el día feliz en que el Somatén y Solidaridad Catalana se conviertan en Somatén y Solidaridad españolas en todas las regiones de la Península, aquel día volverá Cataluña a dictar leyes al mar y España recibirá, como en tiempos de Felipe II, en las modestas cámaras del Escorial, los homenajes de todas las naciones del mundo".(119) En aquest sentit, la lluita contra un règim que impedia assolir tan elevats ideals imperialistes estava més justificada per a ells.

Donada la manca de recursos organitzatius dels components

de Solidaritat a Lleida, i davant les dificultats sorgides a l'hora de seleccionar homes que tinguessin una reputació personal i unes condicions materials suficients per a garantir la seva elecció, va ser imprescindible la intervenció de la junta general de Solidaritat per a seleccionar els candidats a presentar.

La tria seria feta per dues comissions, una anomenada per la junta provincial solidària - els integristes Marià de Gomar i Ignasi Simon Pontí i el republicà Alfred Pereña, n'eren els components - i l'altra comandada per Cambó i designada per la junta general de Solidaritat (120).

Efectuades les reunions de rigor, aquestes comissions decidiren deixar lliure el districte de Sort - el governador no dubtaria a considerar l'acta pactada entre Riu i Solidaritat a canvi de l'escó de Tremp per al federal solidari J.Llari- destinar Francesc Macià a les Borges Blanques i enviar dos regionalistes als districtes de la Seu i Solsona - Joan Garriga i Pere Milà respectivament - un carlí a Cervera - Llorenç M^a d'Alíer - i dos republicans - Joan Moles-a Lleida i Felip Rodés a Balaguer.

Cadascun d'aquests candidats, especialment els vinguts de fora, hagué de visitar els pobles del districte que pretenia representar, com activitat d'execució obligada en una campanya dirigida a mobilitzar un electoral contra el caciquisme i cunerisme dinàstics. Campanya, per altra part, difícil de sostenir davant "El Pallaresa", diari que no es cansava de denunciar un "cunerisme barceloní" - eix de la propaganda mo-

monàrquica - molt pitjor que el de Madrid que, segons deia l'esmentat diari, deixava, almenys, elegir com a candidats "hijos de nuestra provincia" (121).

9.4.- Candidats monàrquics i solidaris en cadascun dels districtes de Lleida.

De tots els homes vinguts de fora. Joan Moles i Ormella - solidari pel districte de Lleida - fou el més polemitzat per la premsa antisolidària. "El Pallaresa" li dedicava els més fervorosos dels seus atacs recordant-li la condició de trànsfuga del monarquisme vers el republicanisme, així com la tasca que desenvolupà com a regidor de l'Ajuntament de Barcelona i arribava a afirmar que se l'enviava a Lleida perquè a Barcelona eren de nefasta memòria els seus anys en el consistori". L'oponent monàrquic era Lluís Ferrer i Busquets, empleat del canal d'Urgell, circumstància que la premsa solidària empraria per acusar-lo de coaccionar regants i empleats del canal per obtenir-ne el vot.

El secretari del Centre Nacionalista Republicà de Barcelona, Felip Rodés i Baldric, enviat per Solidaritat al districte de Balaguer, tingué una proclamació força espinosa, car el Centre Republicà de la ciutat de Balaguer, declarat antisolidari, es negava a ajudar-lo. Rodés, després d'una primera visita al districte, va haver de retornar a Barcelona esperant que els republicans solucionessin les seves diferències, les quals foren de moment superades mitjançant una entesa entre la junta del districte d'Unió Republicana i el Centre Republicà de la

ciutat de Balaguer - encara adherit a la Unió - que comprometia aquest centre a ajudar Rodés sempre que aquest complís la promesa de no combatre'l públicament. Tot i això, fou necessària la presència del vell líder Salmerón per a reafirmar la proclamació (122). El candidat solidari tenia com a contrincant el governamental Marià Clua, diputat en les dues anteriors legislatures i un dels homes forts del partit conservador a Lleida.

El Tinent Coronel d'Enginyers Francesc Macià i Llussà es presentava com a solidari per les Borges Blanques i la seva condició de militar el situava, malgrat les temptatives de la Lliga de capitalitzar la seva proclamació, al marge de qualsevol partit. La reacció que provocà la presentació entre els seus superiors - desaprovació i trasllat a Santoña en plena campanya electoral - li féu guanyar una popularitat entre els seus futurs electors que, sumada a la xarxa de relacions personals establerta entre les forces vives, no sols del districte sinó també de la capital de la província, li pronosticava un èxit indiscutible davant l'encasellat José Menéndez Parra, declaradament abandonat pels cacics del districte que, agraïts a Macià per favors passats, es negaven a combatre'l. (123)

L'acta de Cervera es destinà a l'únic solidari carlí Llorenç M^a d'Alíer, sols quan el regionalista Ignasi Girona - ric agricultor, propietari entre d'altres de la finca lleidatana del Castell del Remei - optà per l'escó de Granollers i renuncià al del districte de Cervera (124). La complexa malla d'interessos teixida a l'entorn d'aquesta acta, la convertí

malgrat els esforços del Govern per evitar-ho, en la menys problemàtica per a l'oposició solidària (124). Els conservadors, confiant en l'ajut dels liberals, hi encasellaren Rafael Roig i Torres, enginyer i publicista barceloní especialitzat en estudis enològics. Però l'esperat suport dels liberals mai no s'arribà a fer efectiu, perquè, si bé acceptaren no presentar l'anterior diputat Dionisio Alonso Martínez - així els ho exigia el Govern si volien comptar amb reforços conservadors a Solsona (125) -, no claudicarien davant l'encasellat imposat, al qual negaren tota mena d'ajut fins aconseguir-ne la retirada; decisió durament criticada pel governador que, lamentava l'actitud de Rafael Roig de "menospreciar la altísima misión del candidato oficial e impedir hacer conveniente alarde de fuerzas antisolidarias" (126). Però la retirada de Roig no era un caprici personal sinó resultat de la pressió exercida per part del sindicat vinícola de Barcelona que, a través de Pere G. Maristany - polític liberal i industrial del Masnou amb interessos vinícoles a Cervera -, el convencé de la inutilitat de fer despeses innecessàries davant la força que Solidaritat tenia al districte (127). En conseqüència, l'escó de Cervera fou l'únic que Solidaritat s'assegurà abans de realitzar-se la votació.

Però en teoria l'ageletisme havia sacrificat l'acta de Cervera en deixar de presentar-hi un liberal, i això trobà una compensació a Solsona, on els monàrquics es cohesionaren sense discrepància, a l'entorn de la candidatura de Josep Agelet i Garrell. Aquest liberal va rebre les alabances anti-

solidàries i la immensa majoria dels atacs solidaris, car el fet d'haver estat l'únic diputat català que havia votat la llei de suspensió de les garanties constitucionals, alhora que donava suport a la llei de jurisdiccions, proporcionava a uns i altres arguments propagandístics insubstituïbles. Solidaritat li oposà la candidatura del regionalista Pere Milà i Camps (128), acabalat industrial de Barcelona que sabé aplegar un remarcable suport del clericat, condició, segons sembla, gairebé imprescindible per a guanyar l'acta de Solsona (129).

A la Seu, les relacions entre el govern i la oposició liberal tornaren a ser ben tibants, car la postura del cap Agelet davant el candidat solidari esdevingué absolutament equívoca. Joan Garriga i Massó era diputat liberal per la Seu quan s'havia decidit a abandonar el seu escó conjuntament amb els diputats catalans de l'oposició antidinàstica amb motiu de la discussió de la llei de jurisdiccions. Aquesta posició li va valer la proclamació com a candidat solidari, alhora que l'enemistà amb els antics companys monàrquics, que a darrera hora es decantaren en pro del candidat conservador el marquès de Laztán, germà de l'antic propietari de l'acta de la Seu, Ramón Martínez de Campos (130).

Segurament, l'home més festejat a la vegada per solidaris i monàrquics fou el cacic liberal de Sort Emili Riu, perquè de la seva actitud depenia el futur de dos escons. Després de les corresponents negociacions, Solidaritat Catalana s'avinqué a romandre allunyada de Sort si Riu es comprometia a

donar suport al federal solidari de Tremp, Josep Llari. D'altra part, els monàrquics anunciaren que només el considerarien candidat oficial si demostrava una ferma decisió de lluita contra Solidaritat a Tremp (131).

Durant uns dies, ni uns ni altres sabien per on anar, car l'ambivalència de Riu els desconcertava, però aviat restà palès que els lligams familiars - junt al descans de veure's lliure d'oposició solidària - triomfaren sobre els polítics. Emili Riu abandonà la neutralitat promesa i ajudà el seu cunyat Llari, fins al punt de provocar la retirada de Tremp del candidat oficial, l'ex-alcalde de Sant Sebastià José de Elosegui.

La situació d'aquests dos districtes feia preveure una derrota inevitable per al Govern, encara que tres dies abans de la votació recuperés un cert optimisme quan l'acablat propietari de la Pobla, el monàrquic Ramon Mauri, es decidí a "gastar en abundancia" no sols a favor de la seva candidatura per Tremp, sinó també per la de Lluís Romanich de Sort. El governador, confiant en les possibilitats d'aquesta darrera oportunitat, comunicà a Madrid que els diners a gastar, "una venalidad punible pero inevitable con los electores montañeses", eren l'única oportunitat d'assolir una bona votació (132).

9.5.- La victòria solidària

Els resultats no respongueren pas a aquestes esperances. Emili Riu conservà l'acta de Sort i Solidaritat Catalana guanyà als 7 districtes on es presentava.

La jornada electoral transcorregué enmig d'una gran ex-

pectació; a la ciutat de Lleida Solidaritat havia aconseguit una aflluència real d'electors a les urnes i hom s'interessava a conèixer els resultats, que de manera sistemàtica s'anaven fent públics a les oficines electorals de Joventut Carlina, Joventut Republicana i Lliga Catòlica.

No obstant això, les votacions d'alguns districtes fan dubtar que la xifra global de vots correspongui exactament al nombre de sufragis escrutats. És molt possible que la votació del districte de la capital - que continuava detectant el percentatge de participació més reduït de tota la província, 56'17 %-mereixés un alt grau de credibilitat, però costa acceptar que a la Seu d'Urgell votés un 80 % del cens electoral. En tot cas, si les eleccions foren manipulades en algun lloc, els monàrquics no ho denunciaren i els solidaris foren proclamats diputats sense protestes ni reclamacions de cap mena.

Atès que els comicis d'aquest any tingueren un caràcter excepcional, consideraré els resultats municipals no com a indicatius d'un canvi de comportament electoral, sinó com a punt de referència per a esbrinar quins pobles mantenen immutable la tendència de vot o participativa manifestada fins aquesta data i quins la modifiquen o bé n'adquireixen una altra. En aquest sentit, el comentari dedicat a cada districte es limitarà a constatar els trets més sobresortints d'una situació valorada "a priori" insòlita. Als municipis del districte de Lleida, els índexs de participació i l'orientació del vot gaudiren d'una estimable uniformitat. El candidat del Govern només va obtenir majoria absoluta a Golmés, Benavent de Segrià i Puiggròs, pobles que abans de 1907 havien

QUADRE Nº9 : ELECCIONS LEGISLATIVES DE 21 D'ABRIL DE 1907

DISTRICTES	RESULTATS	CANDIDATS/DIPUTATS	FILIACIÓ/SUPORT	IRREGULARITATS
<u>LLEIDA</u>				
C : 11976	<u>Vots : 4987</u>	<u>JOAN MOLES I ORMELLÀ</u>	<u>Unió Republicana</u>	
V : 6728	%C: 41; %V: 74		(Solidaritat Catalana)	
P : 56%	<u>Vots : 1669</u>	<u>LLUIS FERRER-BUSQUETS</u>	<u>Conservador</u>	
	%C: 14; %V: 25		(Suport: Govern)	
<u>BALAGUER</u>				
C : 10708	<u>Vots : 4074</u>	<u>FELIP RODÉS I BALDRICH</u>	<u>CNR</u>	
V : 7399	%C: 38; %V: 55		(Solidaritat Catalana)	
P : 69%	<u>Vots : 3232</u>	<u>MARIÀ CLUA I ANGLÈS</u>	<u>Conservador</u>	
	%C: 30; %V: 44		(Suport: Govern)	
<u>LES BORGES BLANQUES</u>				
C : 12081	<u>Vots : 7161</u>	<u>FRANCESC MACIÀ I LLUSSÀ</u>	<u>Catalanista</u>	
V : 8078	%C: 59; %V: 89		(Solidaritat Catalana)	
P : 67%	<u>Vots : 912</u>	<u>JOSE MENENDEZ PARRA</u>	<u>Conservador</u>	
	%C: 8; %V: 11		(Suport: Govern)	
<u>CERVERA</u>				
C : 9939	<u>Vots : 5629</u>	<u>LLORENÇ M^a D'ALIER I CASI</u>	<u>Carlí</u>	
V : 5650	%C: 57; %V: 100		(Solidaritat Catalana)	
P : 57%	<u>Vots : 21</u>	<u>RAFAEL ROIG I TORRES</u>	<u>Conservador</u>	(RETIRAT)
<u>LA SEU D'URGELL</u>				
C : 8124	<u>Vots : 3476</u>	<u>JOAN GARRIGA I MASSÓ</u>	<u>Lliga Regionalista</u>	
V : 6529	%C: 43; %V: 53		(Solidaritat Catalana)	
P : 80%	<u>Vots : 2812</u>	<u>MIGUEL MARTINEZ DE CAMPOS</u>	<u>Conservador</u>	
	%C: 35; %V: 43	Marqués de Baztan	(Suport: Govern)	
<u>SOLSONA</u>				
C : 9046	<u>Vots : 4674</u>	<u>PERE MILÀ I CAMPS</u>	<u>Lliga Regionalista</u>	
V : 6603	%C: 52; %V: 71		(Solidaritat Catalana)	
P : 73%	<u>Vots : 1844</u>	<u>JOSEP AGELET I GARRELL</u>	<u>Liberal</u>	
	%C: 20; %V: 28		(Suport: Govern)	
<u>SORT-VIELLA</u>				
C : 8975	<u>Vots : 8975</u>	<u>EMILI RIU I PERIQUET</u>	<u>Liberal independent</u>	
V : 5986	%C: 39; %V: 58			
P : 67%	<u>Vots : 2529</u>	<u>LLUIS ROMANICH I DE MAS</u>	<u>Conservador</u>	
	%C: 28; %V: 42		(Suport: Govern)	
<u>TREMP</u>				
C : 8303	<u>Vots : 4185</u>	<u>JOSEP LLARI I ARENY</u>	<u>Republica federal</u>	
V : 5386	%C: 50; %V: 71		(Solidaritat Catalana)	
P : 65%	<u>Vots : 1088</u>	<u>RAMON MAURI I ARNALOT</u>	<u>Conservador</u>	
	%C: 13; %V: 20	<u>JOSE DE ELOSEGUI</u>	(Suport: Govern)	
			<u>Conservador</u>	(RETIRAT)